

В. ЕФЕР

Законът а̀т̀ом̀иле

БІБЛІОТЕКА ПРИГОД НА СУХОДОЛІ, НА МОРІ І В ПОВІТРІ

В. ЕФЕР

ЗАКОЛОТ АТОМІВ

Фантастична повість

На чужині

1947

В. ЕФЕР

„ЗАКОЛОТ АТОМІВ”

„Заколот атомів” — В. Ефера, є типовим зразком фантастичної повісті з вдало зав’язаною і розв’язаною авантурно-пригодницькою інтригою. Жанр повісті і роману такого типу є дуже розповсюджений в Європі і особливо в роки після першої світової війни став найулюбленишим читанням.

Читач „Заколота атомів”, почавши читати, мабуть не покине книжку аж поки не перегорне останню сторінку, бо інтрига, що бурхливо розгортається є така багата на несподівані звороти, що весь час триматиме його в стані напруженої зацікавленості. Сипатики кримінального роману знайдуть тут таємницю великої шпигунської афери навколо важливого винаходу в галузі атомової енергії. Аматори пригод знайдуть цілу низку пригод у найфантастичнішій ситуації, коли наша планета стала двічі загрожена з боку витвору людського розуму і небезпеки космічної катастрофи. Ті, що шукають роману — будуть задоволені такою бо... тема кохання проходить червоною ниткою через цілу книжку. Позатим, цікавий читач знайде тут популярно викладені, але науково обгрувані відомості з атомової фізики...

25

БІБЛІОТЕКА ПРИГОД НА СУХОДОЛІ, НА МОРІ І В ПОВІТРІ

В. ЕФЕР

St. John's Institute Library
11024 = 82nd AVENUE
EDMONTON, ALBERTA.

ЗАКОЛОТ АТОМІВ

Фантастична повість

З. 11

diasporiana.org.ua

Permitted by authority of Military Government

На чужині

1947

Суперобкладинка
художника К. Кузнецова

Усі права застережені
автором

Copyright by author.

All rights in this book are reserved
and it may not be reproduced in any
form without written permission
from holder of these rights.

Видання книжкового товариства
»Універсальна Бібліотека«

Permitted by authority of Military Government

РОЗМОВА З КИЯМИ В РУКАХ.

— Від трьох бортів до себе ліворуч в куток, дев'ятку.....

— Хм! . . . .

Слідом за цим «Хм!» — звучить сухий, різкий удар. Де-кілька шарів на зеленому сукні прийшли в рух і потроху зупинились, торкаючись один другого з сухим, завмираючим тріском.

Доктор Макдуф, дратуючись все більше, кинув швидкий погляд з під своїх густих брів на партнера, що індиферентно сперся на кий після свого удару і почав мазати свій кий крейдою.

— Дванадцятого ліворуч всередину - сказав він і пустив свого шара з швидкістю гарматного стрільна. Удар був чудовий, але позиція, з якої доводилося грати докторові Макдуфу, була занадто незручна і дванадцятий шар застряв у лузі.

— Трійку абріколем всередину — стиха сказав партнер і підняв кия.

— Чи гратимете ви колись чи ні, чорт забирай!?. . .

— Я-ж саме граю трійку абріколем в середину.

— Ні ви не граєте, під три чорти, а видігуетесь!

— Але ж уміння грати на біліярді, любий докторе, врешті є вмінням видігуватись.

— Це можливо у вашому проклятому Лондоні думають так . . . Е . . . дозвольте! . . . Чи не хочете ви може сказати цим, що я не вмю грати, коли я не видігуюсь?

— Що ви, пане докторе, хто ж з присутніх підтримає мене в цьому твердженні, яке не відповідає правді?

— Здається мені, пане докторе, що натрапила коса на камінь, — подав свій голос товстий Сем, — але ви не втрачайте надії! — Сем підійшов до чорної дошки, на якій було записано пункти. . . — Ви маєте вже сорок вісім, а він всього жалюгідних дев'ятнадцять. Ви ще йому покажете смаленого зайця!

— Заткніться, Сем, і продавайте вашу гідку отруту, яку ви звете елем, тут, у вашому «Хвості віслюка». Коли б ви хоч трохи розумілися на біліярдї, то ви б знали, що ніхто не мусить вважати, що він виграв партію доки справді її не виграє.

Треба сказати, що шинок доброго Сема звався не «Хвостом віслюка», як називав його роздратований біліярдними невдачами доктор Макдуф, а носив значно більш поетичну назву — «Грива льва».

Цього вечора у великій залі «Гриви льва» було виключно людно. Хоч ця кількість людей перевищувала звичайну кількість у чотири-п'ять відвідувачів лише на дві-три особи, що зібралися подивитись на біліярдну гру поміж місцевим чемпіоном-доктором і приїжджим, який грав хоч і не з таким розкішним гуркотом, як це робив доктор Макдуф, але невідомо чому почав обставляти місцевого чемпіона.

Приїжджий назвав себе містером Конвей. Він з'явився в Секс-Ярдї кілька днів тому в чудовому авті марки «Плімут», цілком самітній, коли це лічити двох великих шкіряних валізок, що густо були заліплені різнокольоровими значками готелів, по яких можна було читати, як у книзі, що містер Конвей, не дивлячись на свій, порівняно молодий вік, встиг вже побувати до свого появлення на острові Енст — по всій земній кулі, починаючи від Рів'єри і кінчаючи Пернамбуком.

Острів Енст, а тим більш виселок Секс - Ярд, розташований на його північному узбережжі, не таке місце, де по'ява люксового «Плімута», валізок зі значками, на яких зображено піраміди, пальми, снігові верхів'я гір і мовчазного незнайомого — пройшло б непомітно. Тим більше, що на незнайомому був плащ від Девіса, краватка, яку кожний, хто має уявлення про моди Бондстрїт, відразу признав би за витвір Бедда і капелюх від Локка. Власне саме з цих причин, подробиці прибуття містера Конвей на другий же день стали відомі всьому Секс - Ярдові. Цьому в великій мірі сприяли добрий Сем та його не менш добра подруга Саллі.

Отже стало відомим, що містер Конвей рішуче, але відком тихо, зупинив свого «Плімута» біля самих дверей «Гриви льва», зайшов у приміщення і запитав:

Чи маєте зручну, затишну, абсолютно спокійну кімнату для мене?

Добрий Сем відповів лише лисцем і з'явився з високим думанням:

— Дженгельмен завжди знайде вамосму готелі пряду-лок.

— Чудово. Покажіть її мені, — сказав приїжджий і після недовгих оглядин кімнати на першому поверсі з великим ліжком і коїном, вікна якої виходили на піскуваті дюни узбережжя, заявив:

— Це мені підходить. Скільки людей у вашому виселку?

Сем скоса глянув на приїжджого і відповів з повагою:

— Наше місто налічує сімсот п'ятдесят дев'ять мешканців.

— Ну, пане, мешканців — це зовсім не визначає людей... У готелі в Лервіку, де я ночував минулої ночі, мешканців було не менше як мільйон включно з блошицями...

— Якщо, сер... — почав було ще з більшою повагою Сем, але приїжджий раптом перебив його, рішуче заявивши, що розмову закінчено і він бере кімнату на два місяці під умовою, що його не турбуватимуть, бо він не має жодного бажання бачити нікого із сімсот п'ятдесяти дев'яти мешканців Секс-Ярда, як і взагалі нікого із людей.

Кілька днів прожив він у своїй кімнаті, з якої виходив лише для того, щоб самітньо походити по безлюдним дюнам, що лежали навкруги. Їдження йому носили і всі намагання викликати його на розмову, закінчувалися катастрофічними фіяско. Що робив він на протязі багатьох годин насамоті в своїй, досить похмурій, кімнаті, так і залишилося таємницею для доброго Сема з доброю Саллі, хоч вона і стверджувала, що незнайомий вивчав бібліотеку, що була гордощами фамілії і складалася з кількох десятків книжок: Вальтера Скотта, Теккерея, Стерна та Дікенса.

Так велось до того дня, коли містер Келвей зійшов у вечорі до великої залі й викликаний на біліярдний двобій доктором Макдуфом, виграв у нього одну-по-одній п'ять партій. З такими самими наслідками вони грали вже кілька днів...

Цього вечора глядачі зібралися навколо стола, пускаючи дим із своїх файок, в якому мерехтіло слабе світло лам-

пи, що висіла над столом, по якому катались білі шари. Проте, партії, що була, в перший, здається, раз не погана для доктора — не судилося закінчитися. Вона продовжувалася в супроводі безперервних уїдливих реплік з боку доктора, в яких незмінно брав участь чорт, до того часу, доки йому не спало на думку скористатися з прислів'я: «Нема нічого нового під місяцем.»

Почувши ці слова містер Конвей затримав свій удар, який готувався зробити і, подивившись на доктора якось-то особливо пильно, промовив:

— До сьогодні, принаймні...

— Що ви хочете цим сказати, чорт забирай? Чи не те, що клята система грати на біліярді, з якої ви користуєтесь — є щось нове під місяцем?

— Ні, я не хочу цього сказати. Чи бачите ви ту п'ятірку, що я маю намір покласти її в куток праворуч?

— Маю сумнів, що ви будете так грати... Ви певно маєте намір зіграти так, щоб ваш шар, борони Боже, не відійшов від короткого борта, десять тисяч чортів...

— Отже, ви бачите цю п'ятірку... Прошу пильно стежити, що буде, коли мій шар зустрінеться з нею...

— Здається ви думаєте, що явища удара шарів із початкової фізики - така ж таємниця для мене, як і для лондонських франтів, що шліфують ходники Пікаділлі?

— А тепер уявіть собі, що сталося б, якби мій шар перевищував би цю п'ятірку своєю масою у мільйон разів?... Що сталося б, коли б вони зустрілись?

Доктор Макдуф відкрив був свого рота, щоб вимовити чергове прокляття з приводу цього питання, але містер Конвей перервав його.

— Сталося б те, що мій шар розчавив би цю п'ятірку на порошок, любий докторе, і тим інфузоріям, які приліпилися до її поверхні, прийшлося-б зле... Так! І такий удар двох шарів був би новиною під місяцем... Я визнаю, що програв оцю партію і ви ще маєте час, щоб святкувати перемогу.

Вимовивши ці слова, містер Конвей поставив у куток свій кий і швидко вийшов із залі, залишивши своїх здивованих співрозмовників. Доктор Макдуф похитав головою і постукав пальцем спочатку по своєму лобі а потім по міцному дубові масивного біліярдного столу.

Містер-же Конвей піднявся до своєї кімнати, вийняв із валізки товстий зошит з написом «Щоденник», розкрив його, взяв автоматичне перо і, присунувши ближче лямпу, приготувався писати.

ВИТЯГ ІЗ ЩОДЕННИКА МІСТЕРА

РИЧАРДА КОНВЕЙ.

Лондон, 3-го серпня 195... року.

З мене — досить. Почуваю, що безмежно стомився. Мозок мій болить і здається, що мій череп розпирається із середини. Моя бідна голова болить щовечора. Я не можу ні думати, ані писати, крім мого щоденника, ні бачити людей, ні розмовляти з ними. Вражіння останньої моєї подорожі на Конференцію занадто переобтяжили мою нервову систему. Крім того, я забагато працював. Тепер потребую лише відпочинку. Боже мій, як приємно бути вдома, перебувати в своїй знайомій кімнаті, сидіти в своєму старому зручному фотелі і знати, що вистачить лише простягнути руку, щоб взяти із шафи першу-ліпшу з моїх милих книжок...

Але де ж там, що я говорю — книжок!... Я не потребую жодних книжок, я не хочу знати жодних книжок, абсолютно нічого, що нагадувало би про людську культуру... Приємно просто так собі сидіти, відчуваючи ніжний дотик шкіри фотеля, приємно просто собі лежати, відчуваючи прохолоду свіжого простирадла свого ліжка, лежати на м'яких подушках своєї канапи, дивлячись на орнамент стелі; без думок, без міркувань, вагань і сумнівів і просто бачити ці ампірні визерунки... Ні, ні! Але ж і в цьому, як і в усьому тому, що нас оточує, серед чого ми живемо і без чого жити не можемо - в усьому цьому той же подих тієї ж культури, цивілізації... Краще жити десь у печерах і битися за кістки. Тоді, принаймні, треба було числитися з тим, що дістанеш по лобі цією кісткою або по спині дубцем... І тільки. А книжки!... Всі ці «здобуття цивілізації» перепроводили наше бідне людство до того становища, коли воно не стало вже розуміти, що таке спокійний, міцний сон.

Коли редактор покликав мене до свого кабінету три тижні тому і сказав мені, що вирішив послати мене як ко-

респондента від нашого «Щоденного Кур'єра» на «Світову конференцію у справах атомової енергії» — я зрадів як хлопчисько і далекий я був тоді від тієї думки, що повернусь з неї цілком хворим і постарішаю на двадцять років...

Ці панове вчені з такою олімпійською повагою і так спокійно говорили про речі, які примушували мою кров зупинятись... Вони думають науковими категоріями і температури на мільйони ступнів, тиск на мільйони атмосфер, сотки квадратних кілометрів, що обертаються на попіл вибухом маленького шматочка матерії розміром з голівку сірника, ці смертельні проміння, які винищують все живе на віддалі десятків кілометрів — все це для них — тільки теми наукових дискусій... Ці бородаті діти забувають про людство, про сотні мільйонів широко розкритих від смертельного жаху людських очей, що слідкують за досягненнями їх клятого генія... О, людство ще колись дограється зі своєю цивілізацією, технікою, культурою і наукою, що не в силі зберегти життя людині, якій загрожує небезпека з боку маленької бацили грипи чи сухот, але винайшла тисячі засобів нищити людину як мога краще, швидше і в більшій кількості. Я пригадую собі вірші Беранже:

«Стріляй з гармати або з лука,

А вбивство — так і так наука...»

Технічний прогрес призведе до того, що людство коли-небудь влаштує собі останню дорогу і останню ілюмінацію. Мене трясє, як в лихоманці, коли я лише пригадую собі картини цієї останньої ілюмінації. Я бачу вже, як жакливі снопи полум'я вириваються з під даху і вся моя віла зникає у морі полум'я... Із вікон і дверей пливуть хмари чорного диму, деякий час коливаються нібито нерішуче і раптом перетворюються на суцільний вогонь... Я бачу вже як все місто охоплює страшна пожежа... Та не одно лише місто, як було з Хирошимою, але десятки, десятки десятків міст, вся країна, всі країни — платитимуть Демонаві Загальної Розрухи і Знищення, що вирвався із мікроскопічних молекул і атомів... Земля від страшної спеки вкривається тисячами провалів, і з кожного кутка, з кожної тріщини і щілини виривається могутнє полум'я. Провалля все ширшають і глибшають, вся Земля перетворюється на кратер вулькана... Скрізь ллються важкі потоки вогню, вони

жеруть ліси, села, ниви і міста... Світло сліпить очі, шаленіє і гуркоче...

Зрештою — досить. Нерви мої розходилися і малюють в моїй уяві такі оргії нищення, яких, будемо сподіватись, ніколи не буде. Мені треба відпочивати. Мені треба лікуватися тишою і самотністю... Але де знайти такий закуток? Люди скрізь, і скрізь вони залишають сліди своєї цивілізації.

Лондон, 6-го серпня 195... року.

Так, я вирішив — їду відпочивати! І їду, здається в чудову місцевість. Їду, але дивні речі: почуваю, що їхати мені зовсім не хочеться і... здається, вже не треба... Не треба тому, що я вже вилікувався, маю вражіння. І вилікувався відразу, за якихось двадцять хвилин... І я боюся, що тепер цей відпочинок на майже пустому острові Енст — самому північному в Шетландському архіпелазі, — буде здаватися мені важким вигнанням. Історію мого видужання мушу докладно записати... Ще вчора зраня, у стані самої чорної меланхолії, яку тільки можна собі уявити, і яку не могло розвеселити навіть побачення зі старими друзями — я заїхав снідати до «Карлтона», як звичайно — один. Я давно вже не був там і старий Джо Кліфтон — головний жрець Бога обжерливості зустрів мене, на правду, античним помахом своєї руки. У візитці з чудовою асирійською бородою і високим шляхетним лобом, він стояв серед малої залі ресторана спершися однією рукою на срібний цоколь цілої споруди на зразок вівтаря, де під опуклою кришкою готувалася знаменита страва — сідло дикої кози з бобами.

На червоних шкіряних канапах вздовж стін, за вузькими довгими столами сиділи постійні відвідувачі, — із числа ділків Сіті і Фліт-Стріт. Жінок — мало. Середина залі була порожня, не рахуючи «вівтаря». Джо Кліфтон, обертаючи головою, міг бачити весь процес насичування кожного зі своїх клієнтів. Щонайменша гримаса невдоволення не крилася від його поглядів... Він бачить і знає все: таємні процеси виділення соків, тонкощі праці шлунку і вся психологія їдження, що спирається на ремінесценції і спогади про те, що колись було з'їджене і на передчуття майбутнього, — все це для нього розкрита книга.

Він підійшов до мене із суворим і разом з тим батьківським обличчям. Фаміл'ярно але делікатно взяв мене за лікоть і вимовив з чудовою, трохи грубуватою пестливістю: - Ваш настрій, сер, нині вимагає келишка «Мадери» і надзвичайно сухого «Пуї». Ви можете мене післати на шибеницю, але я не даю вам жодної краплини червоного. Устриці, крихітка вареного тюрбо, крильце курчати і кілька стеблинок спаржи... Оце все, що вам треба. Судака а-ля Кольберт нині немає. Властиво — є, але не для вас, сер.

І підштовхуючи мене легесенько до одного з кутків, стиха сказав мені біля самого вуха:

— Нині, сер, маю сміливість думати, ви залишитесь вдоволені зі старого Джо і без судака а-ля Кольберт...

Я опинився перед столиком, за яким сиділо три особи. Щойно я зібрався запитуюче подивитись на Джо Кліфтона, який все ще тримав мій лікоть, коли раптом признав в одному з тих, що сиділи — Метью Роллінга.

Метью Роллінг!.. Це та людина їм'я якої в часи останньої війни не сходило з вуст на протязі багатьох місяців. Це та людина, панцерний дивізіон якої, відбув важкий і героїчний перехід через пустелю Лівії, щоб зайти глибоко в тил ворогові, що саме тоді відступив від Ель-Аламейна!... Метью Роллінг той, хто перший вступив на Нормандський берег під час інвазії і перший перейшов Райн!.. Людина, з якою я був в'язаний великою і щирою приязню і дружбаю, що її було освячено в боях і випробованнях походів в ті важкі, але прекрасні дні війни, коли він був офіцером королівських технічних військ, а я військовим кореспондентом. Від часу закінчення війни він зник без сліду і власне тепер був тією людиною, якої я потребував над усе, з його спокоєм, впевненістю, ясним думанням і гумором. І ось я зустрічаю його тут, в тому самому «Карлтоні», де ми просиджували стільки милих і веселих годин ще до війни, і під час війни, коли вогні було затемнено синіми фіранками і зовні час часто доносилось виття алярмових сирен, що промовляли про наближення до міста армاد «Юнкерсів» і «Гейнкелів».

Спочатку обидва ми остовпіли, потім обнялися і розцілувалися. І хоч з часу нашої останньої зустрічі пройшло вже кілька років — все це блискавично з'явилося у моїй пам'яті.

— Милосердний Боже! Дік! . . . Де ти вештався весь цей час?

— Власне збірався про те ж запитати тебе, Метью.

— Е, мене краще запитати, де я не вештався . . . Був у Бірмі, Наталі, потім в Америці, а потім . . . потім у старій, веселій Англії, де неодноразово робив одчайдушні намагання розшукати тебе, писав тобі листи, телефонував . . .

— Я теж подорожував, а тепер щойно повернувся з Атомової Конференції, — сказав я, згадавши, що коли повернувся так і не вибрав хвилини подивитись купу кореспонденцій, що надійшла підчас моєї відсутності.

— Атомової Конференції?! — стиха повторив Метью.
— Ось воно що!

— Але що ти поробляв по всяких Бірмах, Наталях і Америках?

— О, хочеш знати забагато, — розсміявся Роллінг, — мусиш задовольнитись покищо тим, що я відрекомендую тебе місс Патриції Стаффорд.

Власне тільки тепер я помітив, що біля столу сиділи ще дівчина і мущина. При моїй появі, мущина підвівся і вичікуюче стояв перебіраючи пальцями серветку. Він був високий на зріст, волосся його було зачісане назад, він носив великі окуляри, мав розумний високий лоб і міг би видатись за цілковитого джентельмена, коли б не незовсім вдало дібрані відтінки кольору його краватки і шовкової хусточки, яку було видно з кишені його темного вбрання.

Місс Патриція Стаффорд! . . . Патриція Стаффорд була тою жінкою, що можуть ввижатись уві сні . . . Вона була велична, як цариця і в той же час чаруюче проста . . . Граційозна, як біла лілея і розкішна як найбільш вишукана орхідея. Вона мала голівку Голлівудської кінозірки і волосся кольору золота. Її руки були руками досконалої форми, її темно-блакитня сукня прикрашена старовинним мереживом ніжно-кремоватого кольору — була дивовижним витвором мистецтва . . .

Мені спадають на думку найбільш банальні порівняння, але я не боюсь їх . . . Патрицію Стаффорд не можна порівнювати не з чим і не з ким. Така — може бути лише одна!.. Єдина. Незрівняна.

Маю підозріння, що підчас сніданку я був надзвичайно нецікавим співрозмовником. Єдине, що мене потішає в цьо-

му розумінні, це факт того, що містер Джо Вілкіс взагалі не був жодним співрозмовником... Здається він умів лише мовчати, зосереджено дивитись на якийсь предмет і, користуючись приладами до їдження, виставляти мезинець на півдойма більше як треба... І все ж таки я побачив, що міс Патриція Стаффорд дивиться на нього закоханими очима... Цілком можливо, що мені варто було мовчати ще більше, як я мовчав...

Метью Роллінг розважав розмовами всіх, міс Стаффорд жваво йому відповідала, а в ж час від часу лише вставляв репліки, гадаю, надзвичайно плескувати і недо-тепні.

Поснідавши, ми вийшли. Мене запросили до авта, бо своє я відіслав, гадаючи, що по сніданні навідаюсь до мого клубу, що містився поруч.

— Я хотів би піти пішки — сказав я.

— Чудово, я пройдуся з тобою. — відгукнувся Метью.

І коли авто з міс Стаффорд та її супутником зникло за рогом, ми рушили повільно серед натовпу клерків і конторниць, які поспішали до своїх бюр після сніданку. Метью почав розмову з властивою йому обережністю, а іншого

— Здається, що Патриція справила на тебе досить таки велике вражіння.

— Треба бути набитим дурнем, щоб заперечувати цьому!.. Але треба бути дурнем не меншим, щоб надавати цьому якогось значіння... Міс Стаффорд занадто мало завдає собі клопоту, щоб приховати своє захоплення цією мовчазною балдою.

— Ого!.. Коли ти лаєшся, то справа зайшла вже далеко. Проте, ти неправий, він зовсім не балда.

— Так, але ж його краватка і...

— Змилуйся, Боже! Я чекав від тебе більшої справедливості. Краватка — краваткою і цей хлопчисько без сумніву парвеню і мовежанр, але він таки має голову на карку і це, здається, полонить нашу чарівну Пат... Тепер, знаєш, така вже мода на всяких розумників... Чи не так?

— Але хто вона є? Під яким небом народилося і зросло це наравду чудове явище природи, — поцікавився я.

Метью навіть не притишив ходи:

Ти добре знаєш її вуйка. Зросло ж це «явище природи», як ти кажеш, під небом Австралії, тепер з'явилося сюди і мирно живучи під дахом у свого вуйка, встигло вже звести із здорового глузду половину чоловічого населення Лондону.

— Я знаю її вуйка? — здивовано промовив я, — Що ти мєлєш?

— Уяви собі! І навіть маєш всі підстави не любити його. Здається, він мучив тебе одиницями...

— Нічого не розумію...

Одиницями з астрономії і космографії, і, здається, мав потані відносини з точними науками.

Тоді мені стало ясно все. Блискавично згадав я клясну кімнату коледжа, усі ці ідіотські фази, паралакси і протоберанції, і професора Стаффорда, який любив повторювати нам:

— Коли б на світі не існувало негідників, які думають про копаний мяч, а не про супутників Юпітера і на те, щоб їх навчити уму-розуму треба витратити стільки дорогоцінного часу — в світі було б зроблено вдвічі більше наукових відкриттів, які змогли б збагатити людство і зробити його щасливим.

Це так вразило мене, що з дальшої нашої розмови я усвідомив і запам'ятав лише те, що Патриція заручена, що вона наречена цієї самої балди — Вілкінса, який, взагалі кажучи, великий розумник, вчений і приворожив її саме очима своїми якостями...

Я, мабуть, народився в кур'єрському потязі. Скрізь я завжди спізнююся.

Коли Метью довідався про поганий стан моїх нервів, він сказав:

— Тобі треба відпочити від людей. Ідь на Північні острови. Кращої місцевості для лікування нервово-хворих не знайдєш. Мені довелося бувати на островах Енст і Фетлер. То ідь, не пошкодуєш!

Коли я запропонував йому їхати разом — він відмовився, відговорившись тим, що страшенно зайнятий. На моє питання: «Чим?» — він ухилився від прямої відповіді:

— Так собі... працюю. Більше в галузі техніки.

Він сказав, що відвідає мене ще до мого від'їзду.

— Що ж? Я поїду. Поїду. Але, Боже мій! Як важко наважитись мені їхати тепер на Шетландські острови, коли я знаю, що на світі існує Патриція Стаффорд і що вона живе в Лондоні!.. Але я знаю також, що вона заручена з іншим і саме тому я поїду. Мушу лікувати нерви.

Лондон, 10 - го серпня 195... року.

Я завжди не любив усіх цих мозгляків із усяких дослідних інституцій і наукових установ, які носять великі окуляри і волюють знатися з формулами спірної аналізи більше як бенкетувати з веселими друзями. Для яких розрахунки і обчислення — кращі від партії в гольф і які краще вміють поводитися з мікроскопом, як з ракеткою до тенісу. І як тепер видно, не любив я їх — не дарма. Я почувую, що один із цих мозгляків — Вілкінс, став мені на шляху. Передчуття не зрадили мене. Хай чорт забере усіх розумників і мозгляків!..

Лондон, 12 - го серпня 195... року.

Щойно відвідав мене цей молодець — Метью Роллінг... Але ж — звичайно! Як раніше це не впало мені на думку? Який він чудило з усією його проникливістю і розумом... Коли він промовляв свої тіради, якими розраховував вплинути на мене з одного боку, він, мабуть, не думав і не гадав, що вплине — з цілком протилежного... О, мій милий чудило — Метью!

— Ти ще й досі коптиш лондонське небо, — здивувався він.

— Як бачиш, ще маю деякі справи, — удавно байдуже відповів я.

— Щось мені здається, що ти вирішив замолити гріхи молодих років і замість того, щоб їхати відпочивати — маєш намір заглибитись у вивчення астрономії і космографії...

— Не бачу жадної причини, чому б це могло тобі здатись...

— Ну, тим краще, — лагідно сказав Метью, простягаючи ноги до каміна, в якому палав вогонь, хоч і стояв серпень — Отож їдь, куди я тобі радив. До речі, я теж виїжджаю завтра.

— На цей раз певно до Гренляндії?!...

— Майже, — посміхнувся він, — в усякому разі ми ідемо також на північ.

— Хто це «ми»?

— Я і Вілкінс.

— Ви — такі друзі?

— Зовсім ні. Але ми працюємо разом. Він надзвичайно корисний помічник і тому ми ідемо разом.

— Ага!.. «В технічній галузі»? — Вдався я до іронії.

Він, як звичайно, загадково посміхнувся і більш до цієї теми ми не повертались. Отже, звичайно, я мушу зробити візиту старому професорові Стаффордіві. Проста ввічливість вимагає цього... Коли ж сам професор має другу думку, то це мене не обходить, чорт забирай!

Лондон, 15 - го серпня 195... року.

Професора не було вдома. Даром проїздився.

Лондон, 16 - го серпня 195... року.

Професора вдома не було.

Лондон, 17 - го серпня 195... року.

Я постійно змінюю час моїх відвідувань, але зловити вдома старого ніяк не можу.

Лондон, 18 - го серпня 195... року.

Нині професорів льокай, здивований з моєї наполегливості, вщасливив мене короткою розмовою, з якої я двідався, що професор вже цілий тиждень не буває вдома і весь свій час просиджує в обсерваторії.

Лондон, 19 - го серпня 195... року.

Можливо, що день 19 - го серпня 195... року буде днем більше як історичним... Як дріжить моя рука!.. Треба заспокоїтись. Бо врешті це не таке вже й страшне і я, який завжди пишався зі свого філософського ставлення до земного буття — мушу і тепер не зрадити себе... Плювати!

Але перетравити таку пілюлю — все таки не просте діло. Проте, по черзі. Я приїхав до обсерваторії ввечері. Спочатку мене зовсім не хотіли були пропустити, але потім

повели численними коритарями і переходами. Після того, як ми мандрували так, не менше як чверть години, ми з моїм чічероне відшукали професора. Він сидів у великому фотелі біля столу, який м'яко освітлювала своїм світлом лампа, що стояла тут же, і щось писав. У кімнаті перебувало ще кілька типів, що теж скидалися на професорів і теж щось писали, невиразно мурмочучи собі під ніс.

Стаффорд зустрів мене здивованим поглядом. Він майже не змінився за ці роки... Але не про те мова. Навіщо я пишу все це, коли можливо і сам я, і оцей зошит і каламар і все, що оточує мене, за декілька тижнів або місяців зникне з поверхні Земної кулі?!... І не тільки з поверхні, а сама Земля зникне зовсім з обличчя Космосу. Я не можу звикнути мислити такими категоріями...

Професор не впізнав мене, звичайно, але дивно швидко розбалакався. Маю підозру, що правив для нього лише за клапана, через який треба було йому випустити ту пару, яка зібралася в ньому за час його ув'язнення в обсерваторії. А пари цієї зібралось, мабуть, дуже багато... Ми поговорили про коледж, про одиниці з космографії, про долю колишніх учнів і я, збираючись вже відходити, тільки но збирався відкрити рота, щоби перевести бесіду на тему, яка власне і привела мене сюди, як він раптом запитав:

— А ви, е-е, молодий чоловіче, ви що власне, е-е... робите?

Я сказав, що є журналістом. Стаффорд чмихнув, але раптово під впливом якоїсь ідеї, швидко ухопив мою руку.

— Слухайте, е-е... це потрібно вам знати. Тільки дайте мені слово чести, е-е... присягніть, що до того, як отримаєте мій дозвіл ви нічого не напишете в вашій газеті і нікому е-е... пари з вуст, розумієте?

Я дав слово, якого він вимагав. Після цього він про щось перебалакав зі своїми колегами, вживаючи виразів і термінів, що їх би я, навіть загрожений смертю, тепер був би нездібний пригадати і повторити, і повів мене до головної залі обсерваторії, яка містилася під величезною банею з радіальним прорізом, в який, ніби величезний смертельний прилад, дивився своїм жерлом, завбільшки в метр, — великий рефрактор. Поруч знаходилося ще кілька приладів трохи менших. Тишу порушувало тільки методичне «тик-

„...Було чути глухе гудіння електромоторів і я помічав, що величезний тулуб рефрактора потроху рухасться.“

так» багатьох годинникових механізмів. Було цілком темно. Слабі лампки, що освітлювали пульти, було затемнено.

В прорізі бані на мене дивилося північне світле небо, що густо було усипано зорями. Це дивилася безодня Космосу і час Вічності на нас, маленькі порошокинки, що приліпилися на поверхні трохи більшої порошокинки — планети Землі. Якась людина, що сиділа серед складних механізмів на високому помості і до нашого приходу дивилася в окуляр рефрактора, щось сказала Стаффордіві, пускаючи його на своє місце. Той довго хекав, уможуваючись, потім крутив численні гвинтики й колещатка; було чути глухе гудіння електромоторів і я помічав, що величезний тулуб рефрактора потроху рухається.

Нарешті Стаффорд покликав мене, посадив поруч з собою і сказав, показуючи на маленький окуляр:

— Дивіться!

Я прилип оком до скла і перші хвилини не міг нічого розібрати серед мерехтливого туману, який, здавалося, помалу вибрірував. Але потроху зір мій призвичаївся і я побачив більше ясну ніж все поле зору — крапку, певніше еліпс, бо крапка ця була трохи продовгувата.

— Бачу, — сказав я. — Що це за зірка, пане професоре?...

— Зірка? ... Хм... Ви бачите не зірку, молодий чоловіче, а нову відкриту мною, е-е... гігантську комету.

— Чи належить вона до нашої соняшної системи, пане професоре? — діловито запитав я.

Мені здалося, що Стаффорд посміхнувся у темряві.

— Вона не належить до соняшної системи, е-е... Я маю сміливість гадати, що вона не належить навіть до нашої Галактики і з'явилася із другого скупчення зірок; до такої міри її данні, що їх я вже давно вивчаю, відрізняються від того, з чим ми, е-е... звикли мати справу в сучасній астрономії.

Я продовжував дивитись в той час, як Стаффорд говорив:

— Розмір її діаметра дорівнює, приблизно, половині діаметра Сонця і перевищує у п'ять разів діаметр Юпітера. Ви, звичайно, не знаєте, що діаметр Юпітера більше як в дванадцять разів перевищує діаметр нашої Землі, який дорівнює 7 918 мілям. Швидкість руху тієї комети — коло-

сальна, але що найбільше дивовижне, е-е... це те, що маса її цілком не відповідає її розмірові, беручи до уваги питому вагу тих елементів, що є нам відомі. Якщо масу Землі можна визначити круглою цифрою 66 з двадцятьма нулями тон, то масу цієї комети може бути визначено приблизно тим же числом 66, з двадцятьма шістьма нулями, а це значить, е-е... по-перше, що вона в мільйон разів більша від маси Землі, а по-друге, що складається вона з речовини або речовин з питомою вагою в багато разів більшою від ваги такої важкої речовини, як, скажімо, е-е... живе срібло. Що то є за речовина, ми не можемо навіть здогадуватись. Спектральна аналіза виявляє...

— Це надзвичайно цікаво, — промимрив я, лише щоб щонебудь сказати.

— Я назвав цю нову комету, що я перший її відкрив — «Патрицією» — на честь моєї....

— Скажіть, прошу вас, пане професоре, — підскочив я на своєму стільці, — місс Патриція Стаффорд — доводиться вам....

— Містрис Патриція Вілкінс, хочете ви сказати?... Так, вона доводиться мені, е-е... племінницею і лише кілька днів тому я дістав сповіщення, що вона побралася в церкві Святої Катерини, в Глезгов, з достойним, е-е... молодим науковцем, що має блискучу будучність в своїй науковій діяльності.

Мені залишилося тільки заціпити зуби і впертися поглядом в блискучу крапку, що мерехтіла десь в глибинах Всесвіту, і яка носила ім'я, що стало за кілька днів самим дорогим для мене ім'ям. В думках своїх я призвав всі можливі прокльони на голову Вілкінса, на свою нікчемну долю і на нашу планету, де відбуваються такі страшні несправедливості. Далекий я був від гадки в ту хвилину, що мої прокльони мають таку діючу силу... Не встиг ще я докінчити їх, як Стаффорд урочисто проголосив:

— Але найбільш цікаве, е-е..., мій любий молодий чоловіче, полягає в тому, що дороги нашої Землі і «Патриції», яка летить, неминуче зйдуться в одному пункті!...

Для мене нині є загадкою, чому я відразу не зрозумів зміст цих слів...

— Що?! — закричав я, повертаючись з такою швидкістю, що заколивалася вся споруда, на якій ми сиділи. —

Що ви говорите?! Але чому ж ми сидимо тут і верзимо всяку дурницю, коли треба попередити, оголосити, вжити заходів... Ми мусимо негайно відшукати Патрицію і зробити все можливе, щоби приготуватися зустріти небезпеку.

Стаффорд не помітив, на щастя, того, що я, до краю збентежений назвав місс Патрицію Стаффорд, власне містрис Вілкінс, тим ім'ям, яким називав її вже віддавна в своїх одчайдушно-сміливих мріях. Він подивився на мене, як на варіята:

— Тепер я пізнаю вас, е-е... , молодий чоловіче... Спочатку не впізнав, але тепер пригадую... Ви завжди слабували на голову; ви ніколи не здібні були розв'язати жодної задачі з космографії.

— Під три чорти космографію, професоре! Чи певні ви, що ваші обчислення ніде не хибують? І що немає жодного виходу і порятунку, що неможна нічого вдіяти?

Стаффорд здвигнув плечима:

— Що може вдіяти комаха, що лежить на рельсі, проти коліс паротяга, який наближається...

— Зповзти з рельси, — швидко відповів я.

— Але ж ми не можемо, е-е... здвигнути орбіту Землі, чи не так?...

— Коли ж це станеться, врешті? — прохрипів я, відчуваючи, що лоб мій вкривається зимним потом.

— Точно я, е-е... не можу відповісти... Е-е... Так, не можу. Кутову швидкість, за таких умов, визначити надзвичайно тяжко. У всякому разі нам з вами лишається прожити від 1 800 до 1 900 годин... Цього досить, за цей час я ще встигну визначити...

Мені нестерпно захотілося в свою чергу висловитись на тему про слабу голову, але я втримався і запитав тільки:

— Це визначає — біля двох з половиною місяців... Чому ж ви не дозволяєте мені опублікувати ваше відкриття, щоби світ міг приготуватись до страшної долі, яка на нього чекає?

— Це буде... е-е... зайве... Люди мають заслабі голови. Чим пізніше дізнаються вони про це — тим менше нароблять дурниць. Крім того є ще одна маленька шанса...

— Ага!.. — сказав я. — То ваші розрахунки теж можливо хибні!...

— Мої розрахунки, е-е..., молодий чоловіче, — абсолютно вірні... Вони не можуть бути хибними... Але є, можливо, одна тисячна шанси за те, що Юпітер, цей «Ловець комет», як його звать, зможе відхилити політ «Патриції». Він прохідтиме близько в той час, коли «Патриція» буде перелітати його орбіту. Питання зводиться до недостатньо точно визначеної кутової швидкості «Патриції»... Якщо вона не сягатиме за встановлену мною межу — Юпітер зіб'є напрямом її лету. Але на це е-е..., надії майже нема. Я певен, що швидкість її буде досить великою і зпараліжує вплив Юпітера. Окрім того, навіть у цьому найщасливішому випадку — заціліє Земля, як планета, бо безпосереднього зудару не буде, але все живе на ній загине, без сумніву, в надзвичайно великій температурі, яка виникне...

— Але від цього все - ж таки можна розраховувати врятуватися під землею, під водою... Адже ви не смієте ані на хвилину затримувати публікацію!...

— Молодий чоловіче, е-е... вода з усіх земних океанів обернеться на пару за якусь незначну частину секунд. В наступну частину секунди — всю земну атмосферу, що має, як вам певно відомо, конче потрібний для життя кисень — зірве ніби вітром.

— Отже, порятунку немає?

— Абсолютно і ніякого.

— Останнє питання, професоре: чому до цього часу ніхто другий з астрономів не помітив ще вашої комети? Не ви ж самі, врешті...

— Я відкрив її випадково, досліджуючи туманности в сузір'ї Оріону. Крім того, астрономічними приладами такої потужности не диспонує жодна обсерваторія в світі. — Він ніжно провів рукою по тулубові рефрактора. — Але поза всяким сумнівом вже цими днями її помітять.

Оце все те, що я довідався в наслідок своєї візити до обсерваторії. Я шукав Патрицію... і я знайшов «Патрицію»!... О, моя єдина і неможлива мрія! О, Пат, Пат.

Лондон, 20 серпня 195... року.

Я цілком спокійний. Коли Пат — недосяжна для мене — мені не шкода цього світа. Балді Вілкінсові не довго тишитися зі своєї перемоги. Але ж, Боже Милостивий!... Пат? Пат — спалахне і згорить. Пат — обернеться на по-

під... Пат — перетвориться на космічний порох... Це — занадто! Бідний, бідний, грішний світ!...

Завтра я їду на острів Енст. Ті два з половиною місяці, що залишилися, я хочу бути на самоті, я хочу тішитися з таємниці, якою я володію, і сміятися з бідних, дурних людей, які все ще займаються своїми дрібними, нікчемними, земними справами. А природа така спокійна! Великий, повний місяць мовчазно дивиться з холодної височини на свою володарку — Землю, яка вже приречена... Ніщо не нагадує про безсумнівний кінець... О, бідний, бідний світ, що лежить під цим місяцем!...

МІСТЕР КОНВЕЙ ВТРАЧАЄ ВНУТРІШНЮ РІВНОВАГУ.

Сем безперечно мав всі підстави тішитися зі свого радіоапарата. Це був чудовий, останнього зразку, супер, який міг гриміти як Ієрихонська труба. Сем встановив його у великій залі «Гриви льва» і потішав своїх відвідувачів гуркотінням, що нагадувало близький грім. Власник супера не визнавав регулювання і він завжди працював на повну потугу. Рівно о сьомій годині щоранку звуки ці гриміли по всьому будинку і примушували прокидатися всіх нечисленних мешканців.

Містер Річард Конвей спочатку подумав спрямувати ноту протесту власникові «Гриви льва», але розміркувавши, вирішив залишити це. Коли його будили, він не без зацікавлення заслухував цілу низку новин з усього світу, що їх висилав Лондон. Цього ранку супер загримів, як звичайно. Конзей розплющив очі і подивився у вікно. Над островом Енст звис густий, непроникливий «фог». Ранок був похмурий і непривітливий; починалася осіння негода. Лежачи під теплою ковдрою і зимно здрігаючись, містер Конвей вислухав всі відомости про заворушення в Індії, про страйк шахтарів в С. Ш. А., про дипломатичну ноту Югославії до Греції, про збір овочів у Гватемалі. Наприкінці, після сповіщення про катастрофу з експресом Париж - Ніцца біля Діжону, супер прогримів «З гірської обсерваторії «Маунт-Вільсон» в Каліфорнії, сповіщають, що професор Менцель відкрив нову комету в розташуванні сузір'я Оріон».

Конвей швидко скинув з себе ковдру і сів на ліжку, спустивши ноги. Адже це все ж таки не сновидіння!.. «Патриція» вже потрапила на очі каліфорнійському професорові... Вона шалено мчить, наближаючись до страшного пункту з кожною секундою!... Але покищо ніхто цього не знає, крім професора Стаффорда, його найближчих помічників і його — Річарда Конвей...

Містер Конвей тряхнув головою ніби відганяючи неприємний привид і в голос вимовив: «Яка нісенитниця!...»

За час свого перебування на відокремленому і майже порожньому острові Енст — він встиг трохи заспокоїтись, але тепер вся страшна картина вималювалася в його свідомості особливо яскравими фарбами. Він швидко вбрався і захопивши з собою палицю, вийшов не випивши навіть кави, яку дбайливо приготувала добра Саллі. Він почував, що мусить заспокоїтись і знов привести до ладу свої думки, а найкращим засобом для цього — було прогулятися узбережжям.

Скільки часу пройшло поки ходив він так — він не міг би сказати. Море глухо гуло. Вітер, що піднявся, розігнав туман і відкрив сумну перспективу безлюдних дюн, які деінде поросли вереском, що починав сохнути. Вже відчуваючи втому, він вирішив повертатися, бо забрів від дому аж занадто далеко. Конвей вийшов на шлях, що вів із Норвіча до Секс-Ярда вздовж самого узбережжя. На завороті він побачив невеличкий спортовий автомобіль, біля розкритого мотора якого вовтузилася постать. Підійшовши ближче містер Конвей співчутливо запитав:

— Застряли? Чи не можу я стати в пригоді?

Постать випросталась і озирнулась. Глянувши в лице людини, містер Конвей відчув, як піскуватий ґрунт, на якому він стояв, захитався, ніби раптово обернувся на трясавину і кудись уходить з-під його ніг... Перед ним стояла, вдягнена в штани і сіру спортову куртку, Патриція Стаффорд... Руки її були забруднені машиновою олією, жирні плями якої блищали також і на лиці. З під хутряної шоферської шапки безладно виглядало розкуйовджене волосся кольору золота; вся її постать і вигляд її обличчя говорили про те, що вона збирається розплакатись.

— Цей гидкий мотор... Він не дає іскри!..

— Ви певно не пригадуєте мене, — зробивши героїчне зусилля, вимовив містер Конвей. — Ви є Патриція Стаффорд і ми вже колись зустрічалися.

— О, це можливо, я мала безліч знайомих — всміхнулася Патриція і містерові Конвею відразу здалося, що соняшні промені осяяли весь світ, хоч зміст її слів і був знищуючим. Йому захотілося стати на коліна і молитися на цю дівчину, йому захотілося схопити її брудні руки і заховавши в них своє обличчя, розповісти їй про ті довгі смутні нічні години, коли він звертався до неї коротко і ніжно — «Пат», розповісти про те, що перед загальним кінцем — доля поспала йому щастя, яке він вимолвив — хоч би побачити її...

Але Конвей не зробив цього і не сказав нічого подібного. Замість цього він скинув рукавиці і заліз в мотор, який, мабуть, почувши, що більше не доведеться вибрикувати — чхнув і рівно і чітко застукав. Коли б Патриція могла здогадуватись, що робиться в серці містера Конвей — певна річ, вона ніколи не схилилася б так низько до переможеного мотору, що її волосся торкалося обличчя Конвея... Він зблід, випростався і прикусив губу.

— Не можу сказати, як я вам вдячна, — сказала вона, простягаючи йому руку. — Тепер я встигну ще на обід до хати. Але ви ідете пішки?! Можливо, я можу довести вас?...

— Мені, власне, недалечко, — промовив Конвей. — Я мешкаю тут, в Секс-Ярді.

— І це ви звете «недалечко»!.. До Секс-Ярда добрі п'ять миль! Сідайте.

Конвей слухняно всів і авто, зірвавшись з місця почало ковтати стрічку дороги, кілометр по кілометрові.

— То ми з вами сусіди, — проговорила Патриція. — Ми живемо в Норвічі... Але ви говорили — що ми зустрічалися... Коли і де?

— Це було тоді, коли ви були ще місс Стаффорд, а не містріс Вілкінс. Пригадуєте Метью Роллінга і сніданок в «Карльтоні»?

Патриція раптово загальмувала. Містер Конвей клюнув носом...

— Але ж це визначає, що ви містер Річард Конвей!.. Боже мій! Метью стільки наговорив мені про ваші незрів-

няні якості і чесноти, починаючи від левиної хоробрості і кінчаючи зміною мудрістю... Тільки вчора він розповідав про вашу втечу з полону.

— Вчора? Ви розмовляли вчора з Метью Роллінгом? То де?

— Де? Звичайно-ж в Норвічі, у нас в лябораторії. Маю надію, що ви відвідаєте нас; Метью і... Джон,... теж, — страшенно зрадіють.

— Сумніваюся, що наважуся скласти вам візиту... — похитав головою Конвей. — По-перше, ви не згадали про себе, а по - друге — Метью мусів був знати, що я тут недалеко, але він не запрошував мене.

— Метью говорив, що ви маєте цими днями приїхати до нас.

— А, ось воно як! — пожвавішав Конвей. — Але, ради Бога! Що то є за лябораторія, про яку ви весь час згадуєте?

— Це приватня лябораторія Метью і здається, надзвичайно досконала. Я щось чула про це. Метью розкладає там атоми, або ще якісь дрібнички, — засміялася вона. — він запросив мого чоловіка до себе як помічника, і тепер ми живемо всі разом. І живемо самотньо, як пустельники... Проте, ось вже і Секс-Ярд. Отже ми чекаємо на вас, згода?

— Місс Стаффорд... Хм... Містріс Вілкінс, пробачте; — останніми днями Метью Роллінг не згадував ім'я вашого дядька?..

— Дядька? Ні, не згадував.

— Бачите... я хотів був вам сказати...

— То скажіть.

— Але я не можу. Я дав обіцянку...

— Тоді, звичайно, не говоріть.

— Вибачте, я, здається, верзу дурниці. Коли дозволите, я приїду

Патриція дружньо і по - мужеськи міцно струснула його руку і всіміхаючись, як лише одна вона вміла всіміхатися в цілому світі, — увімкнула швидкість, дала газ і авто незабаром зникло. Містер Річард Конвей довго дивився на куряву, яку воно підняло.

РОЗМОВА З ПІСТОЛЯМИ В РУКАХ.

У цей день доля не хотіла була дати заспокоїтись нервам містера Річарда Конвей. Не встигли вони ще прийти в спокійний стан після сповіщення з Каліфорнійської обсерваторії, як з'явилася Патриція Стаффорд. Він не міг примусити себе думати про неї, як про Патрицію Вілкінс . . . Вона, як комета, що носила її ім'я, вдерлася в його життя, нищачи відносний спокій і примушуючи нерви вібрувати, як натягнені струни.

Коли він дійшов до «Гриви льва», короткий осінній день вже перетворився на сутінки, під покровом яких він увійшов до будинку. У великій залі горіли вже лампи і звідтіля доносились голоси Сема та Саллі, які про щось сперечалися.

Конвей занурившись у свої думки і нічого навкруги не помічаючи, швидко піднявся до себе на перший поверх, розкрив двері і . . . опинився перед цівкою націленого на нього пістоля. Захвачений на гарячому злодій, що рився в його розкиданих валізках, які стояли на підлозі серед кімнати, — встиг тільки підскочити і вихопити свого пістоля. Дико обертаючи очима, він зашипів:

— Руки вгору! Одне слово, і воно буде останнім у вашому житті!

Метью Роллінг не вигадував і не фантазував, розповідаючи Патриції про левину хоробрість Конвея. Мабуть і за звичайних обставин він не надто б злякався пістоля, який танцював у руці дрібного крадіжника. Тепер же, коли в його життя таким трагічним способом увійшли дві Патриції — загрозливий чорний отвір цівки пістоля не справив на нього жодного вражіння. І не подумавши піднімати руки вгору, він закрив за собою двері, після чого не зводячи погляду з крадіжника, спокійно опустив руку до кишені. Вкрай спантелений такою поведінкою власника досліджуваних ним валізок, злодій, не маючи сили відірвати свого погляду, бачив, як рука Конвея знову з'явилася витягнена із кишені і прийшов до свідомості лише тоді, коли помітив у ній пістоля.

— От і все — спокійно сказав містер Конвей. — Тепер шанси є рівні . . . Можна і поговорити. Що власне цікавить вас в моїх валізках?

Його співрозмовник пом'явся і відповів запитанням на запитання:

— Маєте може подвійну шкіру, що не боїтесь, що я зроблю в ній дірку.

— Подвійної шкіри, наслідуючи вашу фразеологію, я не маю, а не хвилююся за її цілість лише тому, що і ви не маєте двох голів... З усього видно що ви розумна людина і здаєте собі справу, що за поламані замки моїх валізок ви проживете на державних харчах шість-сім місяців, а за дірку в моїй шкірі матиметеприємність зазнайомитись з катом в Тоуері.

— Ну-ну, ви не дуже балакайте... Дайте мені спокійно відійти, чуєте...

Супротивників поділяв тепер стіл. Конвей помітив, що злодій стоїть занадто близько до нього і відразу ж опрацював плян стратегічної операції. Виконати його було справою півсекунди... Сильним ударом ноги він штовхнув стіл, який в свою чергу ударив злодія... Той, заскочений цим, відсахнувся і випустив з прицілу свого противника. В той же момент Конвей кинувся до нього... Ударом по руці він примусив злодія випустити пістоля і слідом відчути, що його схоплено за комір.

— Ось бачите як просто... — почав був Конвей, але злодій мабуть не вперше вже зустрічався з такою шуткою: він ловко здвигнув плечима, рванувся і залишив здивованому Конвеєві свій одяг, як трофей, та блискавично вистрибнув у вікно...

Містер Конвей не був позбавлений почуття гумору, що й довів на ділі, голосно розсміявшись з витівки вдалого шахрая... Вікно було досить високо, але не настільки, щоб можна було думати про те, що той розіб'ється, а тому Конвей, навіть не визирнувши з нього, заходився роздивлятися свого трофея. В одній кишені він знайшов гаманець, який містив в собі крім незначної суми грошей і якихось рахунків — два листи, що надзвичайно його зацікавили... Один був заадресований на Бельмонт — «Посте ресторанте», на ім'я Філіппа Форк.

Читаючи його, містер Конвей кілька разів похитав головою і на обличчі його з'явився зтурбований вираз. Там було написано: «Птах невідомої породи зробив собі гніздо

в левиній гриві. Ви мусите визначити породу і повідомити орнітолога.»

— Так-так, — пробурмотів містер Конвей. — Я пошився у великі дурні, коли дав втекти цьому хлопчикові і прийняв його за звичайного дрібного крадіжника. Справа далеко складніша, як я міг думати. «Птах» — це, без сумніву, — я сам... і я комусь заважаю... Але кому і в чому?.. Подивимось проте далі...

Лише кинувши погляд на другу заліплена куверту містер Конвей свиснув... На ній було: «Містерові Джону Вілкінсу, Есквайрові. — У власні руки»... З надзвичайною обережністю містер Конвей розпечатав куверту. В середині лежав маленький аркушик паперу, який, як виявилось, був аркушиком, видраним з календарця за день 30-го вересня біжучого року. Приймаючи до уваги ту обставину, що була лише друга половина вересня — аркушик за 30-е вересня був красномовною вказівкою, що саме в цей день мусить щось відбутися... Але знов таки: Що? І де?

— Про це мусить знати пан вчений, який має таких дивних листонош... — пробурмотів містер Конвей. — І нехай чортяка потягне мене до себе в пекло, коли я не дізнаюся про це.

Отже, чоловік Пат, вчений, помічник Метью Роллінга мав щось спільне з усією цією брудною, паскудною історією... Було з чого голові піти обертом.

— Цікаво, надзвичайно цікаво... — повторював стиха містер Річард Конвей, міряючи кроками вздовж і впоперек свою кімнату і прислухаючись до голосів відвідувачів, які починали вже сходитись у великій залі.

МІСТЕР КОНВЕЙ СЛУХАЄ ЛЕКЦІЮ З АТОМОВОЇ ФІЗИКИ.

Уночі містер Конвей спав погано. Коли супер Сема заgrimів зраня, він лежав вже з розплющеними очима. Слухаючи новини, він підсвідомо чекав неприємностей: ось-ось скажуть про з'ясовану загрозу збоку нової комети. Проте нічого подібного не сталося. Світ перебував у стані блаженного незнання і цікавився новою полярною експедицією

адмірала Берда, штормом в Караїбському морі і новим п'ятирічним пляном, що його було запроваджено у Советській Росії.

Містер Конвей ніколи не був сміливий у стосунках з чарівною половиною людського роду; якби не вчорашня зустріч з тасмничим злодієм, що мав підозрілі листи — він напевно відклав би свою візиту до Норвіча до більш слушної нагоди і на невизначений час... Він зачекав би, мабуть, нового запрошення. Але листи муляли йому кишеню, а згадка про зчервоніле, вкрите жирними плямами обличчя Пат, яку він зустрів вчора — палила йому уяву і він, поспідавши нашвидку, вивів свого «Плімута» з гаражу, увімкнув третю швидкість і не убрав ноги з педально газу до того часу, аж поки не вилетів на верхів'я невеличкої гори і не побачив перед собою панораму Норвіча, що розлігся у котловині. Тоді, зупинивши свого «Плімута» на узліссі густого соснового лісу, що їм була вкрита гора, містер Конвей висів із авта, сів на підніжжі і, запаливши файку, заходився міркувати вголос:

— Норвіч є лише поганенький рибальський виселок і коли Метью Роллінг заліз сюди, щоб розбивати атоми, або ще якісь дрібнички, як говорила Пат, — це означає, що він або знайшов тут щось важливе для своїх досліджень, чого немає в іншому місці, або взагалі хотів був заховатися з ними подалі від занадто цікавих очей. - Трохи покуривши мовчки, він продвожував: — А коли Норвіч лише рибальський виселок — то електрична лінія високої напруги, що іде, мабуть, від новозбудованої для живлення морської бази у Лервіку, електровні на водоспаді Седж і що її підведено до цієї великої кам'яниці, яку оточено високою стіною і розташовано окремо від домів виселка, — може свідчити, що лабораторія Роллінга міститься саме в цій кам'яниці. Перевіримо...

Біля грубих масивних залізних воріт у кам'яній стіні його зустрів одноногий старий інвалід, подібний на старого матроса і який рішуче відмовився пропустити його. Тільки вдавшись до енергійної диверсії, йому вдалося добитися, щоб старий когось викликав. Зачинивши віконце, він кудись зник і Конвеєві довелося чекати добрих десять хвилин, аж поки ворота нарешті відчинилися і він відразу потрапив до обійм Метью Роллінга.

— Отже ти приїхав, хлопче! — сказав Роллінг, відпускаючи Конвея.

— Проте, не на твої запросини...

— Беру у свідки Господа Бога, що цими днями збирався відшукати тебе і привести сюди, але Патриція зробила це раніше...

Дім, як встиг помітити Конвей, було розділено на дві половини — житлову і робочу. Робоча, де містилася лабораторія, була власне виділена в окремій прибудові, що її було накрито металевим каркасом зі шклом, куди і було заведено електричні дроти високовольтної лінії. Галерею, яка сполучала обидві частини, було вистелено білими кафельними плитками; і в ній тоненькими голосами співали потужні трансформатори. Все було заплетено проводами.

Піднявшись в Роллінгові кімнати, містер Конвей був приємно заскочений, побачивши, що обставлено їх з надзвичайним комфортом і що вони не мають сліду вченого аскетизму, який він гадав зустріти тут і заздалегідь співчував Пат, яка на його думку мусіла була жити серед машин, книжок, кольб і реторт.

— Е, друже, ти влаштувався зовсім не погано, — сказав він з насолодою, одкидуючись на вигідну шкіряну спинку фотеля і простягаючи ноги на пухнастому килимі туніського виробу. — Але чому тут так порожньо? Ми не зустріли жодної живої душі по дорозі.

— Ми живемо цілком самотньо, — відповів Роллінг, підсуваючи Конвеєві шклянку і наповнюючи її, — нас тут всього чотири: Пат, Вілкінс, я і ще один лімфатичний молодик-асистент. Харчі нам приставляють з виселка. Служників ми не маємо і Пат сама готує нам.

— А де ж, до речі, інші мешканці цього «Едему»?

Роллінг посміхнувся і, випивши свою шклянку, відповів:

— Що до Патриції, відсутність якої, гадаю, тебе цікавить більше, ніж відсутність інших мешканців, то мушу тебе з жалем сповістити... Сьогодні ти навряд чи побачиш її. Її оченята нині більше червоні ніж звичайно... Навіть медовий місяць не завжди буває солодкий...

Містер Конвей накупився і побачивши це, Роллінг ще раз посміхнувся.

— Її благовірний чергує в лябораторії, а асистент відсипляється після нічного чергування.

— Маю надію побачити шановного містра Вілкінса після його служби?

— Боже милостивий! Невже збираєшся викликати його на дуель? — відверто розсміявся Роллінг. — Повірь мені, друже, не варто; врешті це доля усякого подружжя.

— Мабуть саме з цієї причини ти і не одружуєшся?

— Певно, що так. Я тримаюся погляда Бісмарка, який говорив: «Вчитися зі своїх помилок — занадто дорого. Я вчуся з помилок інших».

Деякий час вони сиділи мовчки. Тишу порушували лише тоненькі і неприємні співи трансформаторів, що їми було насичено кожний куточок будівлі. Нарешті, містер Конвей перервав мовчанку:

— Воля твоя, але тепер ти не відговоришся від мене, посылаючись на роботу «в технічній галузі». Врешті я хочу знати, що ти робиш в своїй лябораторії тим більше, що мені вже відомо — ходить о клятї атоми, однієї назви якої вже досить, щоб примусити мої нерви танцювати. Атомова конференція не лишилась без наслідків...

— Гаразд, — відразу посерйознішав Роллінг. — Що саме тобі відомо?

— Абсолютно нічого. Про атомів мені сказала містрісс Вілкінс. —

— «Язик мій — ворог мій» — похитав головою Роллінг. — А взагалі, що ти знаєш і що розумієш з атомової фізики?

— Рівно стільки, щоб сказати — нічого...

— Добре! Тоді тобі доведеться вислухати популярну лекцію, але зятям собі: все, що почуєш про тутешню роботу і про сам факт існування моєї лябораторії — тобі доведеться все комплектно забути.

— Таємниця?

— І надзвичайно важлива. Сказати — державна — буде замало...

Містер Конвей подумав, чи не забагато таємниць мусить він зберігати, але нічого не відповів і, кивнувши головою, приготувався слухати.

— Тепер по війні, підчас якої вперше було застосовано атомові бомби і було стільки про це наговорено і написано — кожний хлопчисько знає про атомову енергію більше, ніж

до війни знав високо інтелігентний нефакхівець. Проте, знання це чисто поверхове. Треба сказати, що атомова бомба хоч її було виготовлено і застосовано — аж ніяк не була цілковитим розв'язанням питання визволення внутрішньої атомової енергії. Наприклад, ти... — зробив павзу Роллінг, — ти був на атомовій конференції і докладно пам'ятаєш, скільки на Бікіні здохло кіз, а стільки лишилося в живих, але що ти знаєш про атом, його будову і принципи його розбиття? Що таке атом?

— Так собі, дрібничка, — зробив невизрашний рух містер Конвей, але рожеві плями з'явилися на його щоках і очі зупинилися на співрозмовникові.

— Ми знаємо, що матерія розпадається. Причини нам невідомі. При розпаді руйнується атомове ядро і звільнюється величезна кількість енергії.

Наприклад метал уран, розпадаючись весь час викидає зі своїх атомів, певніше їхніх ядер — альфа, бета і гама — промені. Альфа — це ядра атомів гелія, бета — електрони і гама — частинки світла. В процесі розкладу уран обертається через низку елементів таблиці Менделєєва на оливо. Все це нам відоме...

— Стій - но! — перервав його Конвей, — розкажи мені про атом. За твоїм же виразом я мав погані відносини з точними нуками завжди.

— Тож-то воно і є, що і для тебе і для Пат, атом — дрібничка. А чи знаєш ти, що сам атом, та дрібничка, радіус якої дорівнює одній стомільйонній часточці сантиметра — уявляє собою мікроскопічну соняшну систему з ядром — сонцем, що має позитивну наснагу і планетами електронами — не матеріальними частинками, які мають від'ємну наснагу і обертаються по своїх орбітах навколо центрального ядра, як планети навколо сонця.

— І комети... там теж є?... — запитав містер Конвей.

— Ролю комет можуть виконувати ті йони, що їми ми штучно бомбардуємо атомове ядро. Коли така комета потрапляє влучно, вона розбиває ядро, руйнує його і вилучає енергію. Радіус атомового ядра дорівнює одній стобільйонній сантиметра, радіус електронів — одній стомільярдній.

— Така інхвужорія, — подав голос містер Конвей, тягнувши зі шклянки.

— Такий неук! — відгукнувся лектор. — Правда інфузорія, порівнюючи з атомом — це земля куля в порівнянні з порошинкою. І все ж таки ми вимірюємо атоми, обраховуємо швидкість обертання його електронів, його вагу, масу, величину електричної напруги. Ми помалу підбираємося до його ядра: в ньому головний секрет володіння над матерією. Будучність людства залежить від того, чи зуміємо ми вповні оволодіти ядром, цією частинкою матеріальної енергії, розміром в одну стобільйонову сантиметра. Воно страшенно кріпке і уявляє собою конгломерат частинок водня, певніше, — протонів, пов'язаних між собою частинками електрики. Наприклад: коли ядро містить два протона — це буде атом гелія, коли їх дев'яносто два — це буде атом найважчого металу — урану і т. д.

Конвей пригадав лекцію професора Стаффорда і похитав головою, глянувши скося на Роллінга. Але той захопився і продовжував:

— От тобі маєш короткий зміст справи. Тобі відомо, що на продукування атомових бомб вживали уран — метал з максимальною кількістю протонів в ядрі і до того ж метал радіоактивний, цебто такий, який легко піддається розпадові при штучному бомбардуванні, яке виконується за допомогою складних електричних машин, що їх звать — циклотрони і атомові вежі. Вони утворюють колосальної потужности магнетові поля і використовують електричні напруження порядку соток мільйонів вольт. Проте і для руйнування його ядра, а також для виготовлення атомової бомби потрібні зусилля тисяч людей, величезні заводи, мільярдні витрати. Ти цікавився, що я робив в Наталі, Бірмі і Америці? Я працював в цій галузі з найкращими фахівцями, а тепер працюю сам один.

Метью Роллінг підвівся й пройшовся по кімнаті.

— Ми підкорили демона електрики і він обслуговує нас, але демон атомової енергії — ще на волі. З нашими дінами і паровими машинами ми, власне, — печерні люди, які майже безсильні і беззбройні перед незчисленими запасами атомової енергії. Добитися того, щоб бути в змозі розкласти і руйнувати ядра першого ліпшого елемента, а не тільки дорогого урану і регулювати це руйнування, — от наше завдання!.. Уяви собі, ми беремо цю шклянку і ставимо її в якийсь прилад - розрядник устаткований приймачами енер-

„— Руки вгору! Одне слово, і воно буде останнім у
вашому житті!“

гії. Адже шклянка теж складається з атомів, чи не так? І ось я повертаю вмикач... То, що ми звемо масою шклянки, тобто її енергія — перейде, як блискавка в заземлення, в приймачі-конденсатори. Сама ж шклянка блискавично щезне. Певніше — цілком обернеться на гама-промені, невидиме радіоактивне світло, подібне до променів Рентгена. А її енергією ми зможемо урухомлювати машину, освітлювати міста...

— І нищити собі подібних!... — не витримав містер Конвей, в свою чергу, підскачивши зі свого місця.

— Можна і так. Все питання зводиться до того: хто володітиме цією силою.

— Але ж ти вже володієш? Маю надію, ти не дарма працюєш тут...

Метью Роллінг зупинився перед співрозмовником і сказав дуже серйозним тоном: —

— Майже. Я мав щастя і натрапив на думку...

Містер Конвей знов сів і закрив рукою очі. Направду, світові час вже гинути... І «Патриція» добре робить, що мчить до нас... Конвей пожалкував, що дав професорові Стаффорду слово мовчати... Чудово було б зараз заскочити Роллінга вісткою про комету... Щоб він кинув свої безглузді досліди... Навіщо це все!..

Містер Конвей з насолодою пригадав ті часи, коли він ще не володів стількома таємницями... Як чудово світило сонце і співали птахи!.. Куди тепер все це поділося!..

— Колись я поведу тебе до лябораторії і дещо покажу та розповім докладніше про мою працю і моє відкриття, а тепер скажу лише принципи: ми бомбардували атомові ядра йонами дейтерія, так званого «важкого водня». Можливість влучати в ціль при таких бомбардуваннях настільки незначна і «стрільна» настільки мало потужні, при їх малій щільності і масі, що успіхи, які було досягнуто, не були еквівалентними зусиллям, що їх витрачалося. Моя думка полягала в тім, щоб знайти можливість переводити бомбардування, так би мовити, «стрільними» кермованими, скерованими, збільшити їх швидкість і таким чином їх кінетичну енергію. Властивість, що здатна скеровувати «стрільна» і самі стрільна, що набагато разів перевищують своєю щільністю, а тому і потужністю ці йони дейтерія, мені вдалося знайти в космічному промінні Міллікена. Далі, мені вдалося збудувати прилад, — циклотрон, який надає їм надзвичай-

но велику швидкість. Комбінуючи його дії з дією атомової вежі і використовуючи ці нові частинки, — мені вдалося фактично, вирішити проблему. Слідуючим важливим моїм відкриттям з'явився опрацьований засіб створювати сприятливі умови і середовище для перебігу так званої «ціпної» або лавинної реакції в першому ліпшому елементі, при якій звільнена енергія одного ядра, що зруйноване бомбардуванням використовується для руйнування суміжних ядер. Все, що я розповідаю, виглядає, звичайно, примітивно, але це лише суть.

— Але чому ж ти тепер не продемонструєш мені свої досліді?

— Тепер це неможливо. Тепер в нашій атомовій вежі відбувається процес, стежити за яким і регулювати який, справа надзвичайно складна і вимагає невпинної уваги. Черговий не мусить ані на хвилину відривати своєї уваги від показників приладів, і весь час порівнювати і виправляти її по даним розрахунків і обчислень, за опрацьованою мною системою, відразу ж скеровуючи щонайменше відхилення від схеми. Саме тому, ми чергуємо біля машин по черзі і вночі також. Я хотів був дочекатися наслідків і запросити тебе на свято мого тріумфу... Це має вже бути скоро.

— Скажи ж мені, будь ласка, що, властиво, принесе тобі або людству цей успіх? — стиха запитав містер Конвей.

— Надзвичайно нескладними і дешевими засобами дістати грандіозні можливості. Нині я вже маю розроблені проекти авта, що рухається цією енергією, пістоля, що стріляє кулями, сила вибуху яких, на правду, не обмежена і при бажанні може перевищити силу вибуху бомби, що її було скинено на Хирошиму... І все це можна мати з кількох грамів вугілля...

— Це визначає, що ти можеш бути необмеженим володарем Землі, якщо володієш цим секретом... — констатував містер Конвей. — Але в чому ж головний секрет? В конструкції, чи.....

— Головний секрет саме в опрацьованні мною послідовної системи керування процесом опромінювання і розкладу, і узгодження його на протязі певного часу. Все це викладено на кількох десятках аркушів формул і ілюстрацій, які постійно мусять бути під рукою у оператора. Проте, звичайно, і конструкція мого ціклотрону і нові, знайдені мною

частинки в променях Міллікена, і засоби інтенсифікації ланцюгової реакції — також надзвичайно важливі таємниці...

Конвей підскочив і схопив Роллінга за руку.

— Чорт забирай, ти мушиш бути страшенно обережним! Як ти не боїшся...

Метью Роллінг вийняв в цей час годинника і перебив Конвея.

— Проте, ми забалакалися, дуже. Я, власне, украв уже п'ять хвилин у Вілкінса. Я повинен заступити його в лабораторії і тобі доведеться трохи понудьгувати на самоті, поки хтось не з'явиться розважити тебе...

З цими словами Роллінг швидко вийшов, підморгнувши містерові Конвею на прощання. Містерові Конвею здалося це цілком недоречним жартом.

П'ЯТЬ ФУНТІВ СТЕРЛІНГІВ, ЩО ЗМІНИЛИ

ІСТОРІЮ ЛЮДСТВА.

Так вже заведено в нашому світі, що майже неможливо передбачити всі ті наслідки, що їх викликають, незначні на перший погляд, дрібнички. Ціла низка подій, які чіпляються одна за одну, припроваджують іноді до цілком непередбачених наслідків. Дрібна піщинка випадково потрапляє у черепашку, що лежить на дні морському. Вона роздратовує тіло моллюска, який виділяє особливу рідину, що огортає цю піщинку і твердіючи — утворює перлину. Цю перлину знаходить шукач перлів. Її продають ювелірові, який оправляє її і продає якомусь пану. Другому пану вона теж подобається, як і першому, але він не має грошей, щоб купити її. Він грабує першого пана і підчас грабунку убиває його, після чого сам потрапляє на шибеницю за вбивство...

Так крихітна піщинка, через цілу низку обставин, які щільно пов'язані між собою і доповнюють одне одного, стає фатальною для життя двох людей, що не здогадувались про її існування.

Поки в кімнаті камінного будинка, огороженого високою стіною, точилася бесіда, що її вище було описано, зовні — виникли інші події. Одноногий вартівник, колишній матрос Королівської фльоти і ветеран першої світової війни,

що втратив свою ногу в морській баталії біля Догер-Банки, мирно посмоктуючи свою файку, тількищо збирався приступити до вивчення свіжого числа «Таймсу», що його отримано ще позавчора вранці разом з харчами, принесеними з виселка, як йому було перешкоджено в цьому намірі. Біля воріт хтос сильно стукав. Пробурмотівши під ніс щось про чортяку і його бабку, хоробрий ветеран пошкандибав до воріт, відчинив віконце і опинився ніс-у-ніс з якимось типом, що виглядав досить підозріло. Його червоний ніс красномовно промовляв про те, що стоїть холодна погода, а також і про прихильність його власника до методів зігрівання свого організму, за допомогою прийняття всередину великих кількостей рідкого пального. Капельюх його був зім'ятий і давно вже втратив свою попередню форму, черевики — збиті, а плащ, що його не вистачало за сезоном — без усякого успіху намагався він замінити багатокольоровим шаликом, які носять звичайно дрібні клерки, що люблять пофорсити.

Ветеран похмуро уп'явся досліджуючим поглядом у відвідувача.

— Мое шанування, друже, — осиплим голосом, але незалежним тоном, привітався незнайомий, ввічливо підіймаючи капелюха. — Чи не були б ласкаві сказати: чи тут живе містер Джон Вілкінс, Есквайр? Своєю відповіддю ви надзвичайно зобов'яжете мене.

— Завертай дишло, поки цілий, — відповів ветеран, якому з першого ж погляду незнайомий не сподобався. — Ніяких тут Джонів і Есквайрів немає, а коли б і були, то це тебе не обходить.

— Даремно ви такий неввічливий, любий мій. Я маю надзвичайної ваги справу до містера Вілкінса і якщо ви поспішите оповісти про мою візиту — він без сумніву добре вам подякує за це.

— Пхе!.. — призирливо пхекнув ветеран. — Чекай... Він подякує! Ну, рухай, рухай ногами, нема чого тут тинятися!

— Раджу вам, шановний, негайно пропустити мене до містера Вілкінса, або сповістити його про мою присутність. За зволікання тяжко відповідатимете, бо справа є термінова.

Якщо капелюх від Локка та імпазантний «Плімут» містера Річарда Конвей справили таке вражіння на достой-

ного ветерана, що примусили його порушити категоричну заборону пропускати кого б то не було, або сповіщати про кого б то не було, — то новий відвідувач не диспонував такими аргументами, і ветеран захлопнув дверцята віконця перед самим його носом. Відвідувач почав гатити по воротах закаблуками і наполягати, щоб його вимоги було виконано. Тоді ветеран ще раз згадавши про чорта, який мучить нині непроханих гостей, схопився за старовинну, але цілком ще гожу гвинтівку і рішуче зажадав, щоб відвідувач забрався геть.

— Ви не смієте поводитись так з джентельменом — зарепетував той. — Якщо ви не... я буду скаржитись, врешті...

— Склади скаргу своїй тіточці — байдуже відповів ветеран, підводячи свого самопала. — Ну, я рахую до десяти... Раз...

— Добре, я піду. Але передайте цього листа містерові...

— Два... Три... Передавати нічого не вільно... Чотири...

— Добре ж, кривонога чортяка! Ти мені за це заплатиш!

— П'ять... Шість...

Необхідности в «сьоми» — не було, бо незнайомий, плюнувши з пересердя, підтягнув тугіше свого шалика і вдався до втечі.

Хоробрий вартівник поставив на місце свою зброю і тішачись з того, що на «відмінно» виконав свої обов'язки, взявся за «Таймс».

Що до відвідувача, то він, дійшовши до соснового лісу на верхів'ї, де ще вранці розмірковував містер Конвей, витяг з кишені листа, якого щойно без успіху намагався передати Джонові Вілкінсові і, розірвавши його на шматочки, кинув їх за вітром, пробурмотівши собі під ніс:

— Годі, нехай тепер мої джентельмени шукають собі інших дурників, щоб ризикувати своєю шкірою задля жалюгідних десяти фунтів... Годі! Досить. Тільки вони мене і бачили... Гуд бай! Пишіть листи...

Насунувши капелюха і глибоко заховавши в кишеню руки, що мерзли на вітрі, він швидко покрокував до залізничної станції, що її видно було на досить великій віддалі.

Якби працедавці цього джентельмена були трохи щедріші і щедрістю своєю могли б примусити його працювати

пильніше і краще виконувати їх доручення — то абсолютно не підлягає сумніву, що вся ця історія обернулася б зовсім іншим боком, а історія людства пішла б цілком іншим шляхом... Але якіхось зайвих п'ять фунтів стерлінгів не було заплачено і незнайомий джентельмен, в якому містер Річард Конвей відразу признав би свого недавнього знайомого — Філіппа Форк, не захотів за отриману мізерну суму шукати нових шляхів, щоб передати адресатові дорученого йому листа. І лист цей замість того, щоб потрапити до рук Джона Вілкінса, Есквайра, розніс північно-східний вітер по всьому острові Енст у вигляді шматків і клаптиків.

Коли б містер Річард Конвей додумався зібрати їх, то старанно підбравши і склавши окремі клаптики, він мав би нагоду, поповнити третім примірником свою колекцію з двох згаданих листів... Цей лист безпосередньо стосувався особисто до нього і містив вказівки Джонові Вілкінсу, що йому слід стерегтися містера Річарда Конвей, бо цей останній перехопив аркушик з календарця за 30-е вересня 195... року. До цього ж листа було прикладено другий аркушик з календарця за те ж таки 30-е вересня, від факту отримання якого адресатом, залежало дуже і дуже багато....

ПЕРШИЙ БІЙ.

Залишившись на самоті, містер Конвей відчув, що його починає трусити нервова лихоманка і спочатку відніс це за рахунок всього того, що він тількищо почув. Проте, глибше дослідивши причини свого стану, він неминуче повинен був би прийти до того висновку, що лихоманку цю викликали не стільки перспективи нових відкриттів в галузі атомової енергії і, навіть, не день зустрічі нашої плянети з космічним гістем, що неухильно наближався, скільки тією обставиною, що містрісс Вілкінс, яка певно була обізнана з фактом його перебування тут — не поспішає вітати його...

Вештаючись з кута до кута, зупиняючися то перед образами, що на них було зображено сумні і одноманітні північні краєвиди, то перед книжковими шафами з науковими книжками з фізики і хемії, він не припиняв ляти себе, застосовуючи до власної персони найбільш лайливих епитетів, починаючи від «хлопчиська» і кінчаючи «ідіотським одороб-

лом». Він чудово розумів, що не міг надумати нічого дурнішого, як сохнути і томитися за жінкою, яка, по-перше, ніколи не висловлювала жодної зацікавленості його особою, а по-друге, була дружиною іншої людини і нарешті, по-третьє, — все це напередодні цілковитої загибелі Землі...

Все це було по-дурному і навіть якось то не уміщувалося в голові містера Конвея. Серце його завмирало завжди, коли згадував він про її насмішкуваті вуста, інтонації її ніби-то стомленого голосу і стрільчасті вії, які підносячись відкривають безодню глибину її синіх очей. Поруч з цим здавалося нереальною і загроза Землі з боку небесної тьозки Пат і присутність вченого містера — її законного чоловіка. Конвей не хотів нічого, ні на що не мав надії, але бачити її, слухати її голос, всією своєю істотою всотувати ті чари, якими було насичене все навколо цієї жінки — тепер для нього було таке ж конечне, як дихати. Тепер він навіть не називав її в думках ніжним ім'ям — Пат, як робив це до її одруження, і не смів подумати про те, що може цілувати ці вуста, які тепер цілує інший і... які цілують іншого, але вся його істота була наповнена навіть не згадкою, не думкою про неї, але відчуттям її... І коли б в міжзоряному просторі не мчалася зі страшною швидкістю нова комета, яка розщепить на атоми і Пат і його самого, і Роллінга з його атомами, і оці піскуваті дюни — він вважав би себе за найнещасливішу людину на Землі.

Минуло вже досить багато часу. Годинник десь за стіною відзвонив сьому і думки його потроху прийняли інший напрямок. Він згадав слова про червоні очі Пат і інші натяки Роллінга. Через ці асоціації він прийшов до потреби рішати: чи варто говорити Роллінгові про свою пригоду в «Гриві льва», або ж діяти на свою руку? Якби Метью не підморгнув йому відходячи — він певно розповів би йому все, але тепер Конвей подумав, що всяке його обвинувачення прти Вілкінса, Роллінг неухильно віднесе за рахунок його зацікавленості в Пат і буде поціноване як надто незугарний прийом...

Конвей похитав головою і процідив крізь зуби:

— Здається, я остаточно заплутався в усьому цьому. А врешті, не біда... Все це не має жодного значення. Тепер і я живу і все живе тільки в силу закону інерції.

Якби в цю мить комета професора Стаффорда звалилася на Землю, — вона, мабуть, не зробила б такого вражіння на містера Річарда Конвей, як племінниця професорова, що ввійшла до кімнати. На обличчі Патриції не було жодної ознаки гіркоти, на що підсвідомо мав надію Конвей, і очі її не були більше червоні, як звичайно. Навпаки, вона була дуже пожвавлена і простягла розгубленому Конвееві обидві руки, які він гаряче стиснув.

— Не гнівайтесь на мене, прошу вас, що примусила вас так довго чекати, я мала деякі справи. Але ж така рада бачити вас!..

— Чи не буде нескромністю запитати — які справи?.. — злегка посміхаючись спросив Конвей, не відпускаючи її маленькі руки, що вона їх і не збиралася віднімати.

Патриція подивилася йому в вічі і йому здалося, що в її очах він бачить німе і трохи тривожне питання... Потім вона опустила віі і у куточку її вуст щось ніби здригнулося.

— Ви швидко зловили мене... Ніяких справ я, власне, не мала, але у мене все частіше з'являються години такого спліну, коли мені не хочеться дивитись на світ Божий...

Серце Конвееве підскочило, але він промовчав.

— Як тільки Джон буде готовий, ми підемо обідати. А тим часом розкажіть мені — що ви робите тут, у цій глухомані? Теж спочиваєте? Чи просто хочете мати спокій від людей і світу?

— Коли хочете — так. В усьому світі є лише одна людина, яку я хотів би бачити, — похмуро вимовив містер Конвей.

Патриція розсміялася:

— Ми з вами, здається, двоє сумних і похмурих мізантропів. Уявіть собі, я теж хотіла бачити одну людину і моє бажання мені було так легко виконати. Мені вистачило тільки зайти до цієї кімнати...

— Ви мали бажання... бачити мене? — широко розплющив очі містер Конвей, посуваючись навіть трохи наперед в фотелі.

— Певно! Метью, як я вже говорила вам, весь цей час не шкодує суперлативних форм на вашу адресу і що дивного, коли бідна бранка цього потворного місця вималювала у своїй уяві героя і казкового принца. Від того часу, коли

ви врятували мене від фокусів мого мотора — я тільки то- го й робила, що чекала на вашу візиту...

Містер Конвей відчув тепер, що серце його упало і куди-сь ген-ген далеко покотилося. А людині без серця легко відважитися на все.

— Місс Стаффорд — підкреслив він — ви для мене будете до... до кінця світу — тією місс Стаффорд, яку я вперше побачив в Лондонському «Карлтоні», — коли-не-будь, і скоро вже, ви зрозумієте, чому саме мені легко наважитися сказати вам це сьогодні, але нехай бажання вести світську розмову не спокушає вас на те, щоб робити мені боляче. Не будьте жорстокою навіть в цій світській балака-нині; від часу, коли я спіткав вас в «Карлтоні», не пройшло жодної хвилини без болю в усій моїй істоті... Я ніколи не дарую Долі того, що вона так пекельно жорстоко посміяла-ся з мене, коли звела мене з вами...

Патриція рвучко підвелася, відійшла до вікна і сказала дуже тихо:

— О, долі треба дарувати все... бо доля — є сліпа, мі-стер Конвей!... Проте, я гадаю, що час вже йти до обіду. Запропонуйте ж мені вашу руку і будемо бавитись ніби то на великосвітському, тонному обіді...

Джон Вілкінс зустрів їх в їдальні. Він назвав містера Конвея «дорогий друже» і намагався удавати щирого, хлі-босольного і гостинного господаря. Конвей, непомітно сте-жачи за ним, найшов, що він дуже перемінився за цей час, чого, проте, аж ніяк не можна було сказати про його кра-ватки. Колишньої зосередженості і багатозначної мовчаз-ности не лишилося і сліду і це давало підстави підозрівати, що вони і взагалі не притаманні йому, а були лише заходом в його боротьбі за прихильність і приязність Патриції... Певно вони знаходились в щільному зв'язку з «модю на розумників», про яку в свій час говорив Метью Роллінг. Тепер він виглядав так, ніби був задоволений з себе, з усьо-го світу і був дуже пожвавлений, щоб не сказати розв'я-заний.

За обідом він пив багато вина, сипав дотепами надзвичай-но сумнівної якості, захоплено висловлювався про мелодії джазбанду і навіть прицьмокуючи цітував модерного поета, що саме входив в моду.

Патриція, хоч і підтримувала загальну розмову, чомусь весь час уникала зустрічатися поглядом з містером Конвеєм, який спостерігаючи все це, відчував, що настроїй його підноситься з кожною хвилиною.

По обіді, який тривав досить довго, Патриція відразу ж відійшла, сказавши, що їй болить голова і попросила чоловіка провести гостя до кімнати, що була приготована для нього. Роллінг все ще працював в лабораторії; асистент, як сказали Конвееві, взагалі дуже зрідка з'являвся біля загального столу, бо волів їсти на самоті в своїй кімнаті, щоб не бути вимушеним відриватися від книжок.

Коли містер Конвей і містер Вілкінс лишилися самі, Вілкінс заходився розповідати ризиковані анекдоти. Здається він встиг вже добре підпити. Пильно стежачи за ним і посміхаючись на його анекдоти, Конвей витягнув відомого листа, що його було заадресовано «У власні руки Джонови Вількінсу, Есквайру», і простягаючи його співрозмовникові, байдуже сказав:

— Я зовсім забув, що маю передати вам цього листа.

Вілкінс подякував зовсім спокійно, взяв листа в руки і навіть попросивши пробачення, розірвав куверту. Так само спокійно витяг аркушик з календарця, який містився всередині, подивився на нього і широка посмішка, що залишалася ще після останнього пікантного анекдота, поволі почала сповзати з його обличчя. Хміль, як видно, виповзав з його голови також. Конвей відмітив, що першим його рухом, певніше думкою про цей рух — було заховати аркушик, але це було лише одну мить. Він трохи вимушено посміхнувся і поклав аркушика на стіл.

— Мабуть якийсь сувенір? — залитав містер Конвей.

— Та-а-к... — протягнув Вілкінс. — Тут є цікаві відомості.

— Так я й думав.

— Чому саме?

— Занадто вже незвичайний лист. І листоноша — теж...

В очах Вілкінсових, не зовсім ще тверезих, Конвей помітив якийсь зляканий вираз.

— Вибачте... Як потрапив до вас цей лист? Хто передав його?

— Мені цікаво, містер Вілкінс, що питання, яке слід би було поставити спочатку, ви ставите вкінці.

— Що хочете ви цим сказати, містер Конвей? — стаючи серйозним, спитав Вілкінс.

— Тільки те, містер Вілкінс, що я відібрав цього листа у типа, який заліз в мою валізку в готелі «Грива льва» в Секс-Ярді.

— Чому ви говорите мені про це таким тоном, ніби я був цей крадіжник?

— Тому, що саме цікаве в цій справі полягає в тому, що тип, який заліз в мою валізку, крадіжником не був...

— Ви говорите загадками.

— Не поспішайте... Цей тип цікавився не привласненням моєї власності, а визначенням невідомої породи птахів, до якої я належу.

Вілкінс швидко випростався.

— Я не маю ні часу, ані бажання розгадувати ваші шаради, любий пане, і мушу вам сказати, що мене надзвичайно дивують ваші натяки, які...

— Мене все це дивує не менш як вас, містер вчений!.. — вимовив Конвей, підводячись в свою чергу. Він став напроти свого співрозмовника і погляди їх схрестилися. Здавалося, що вся антипатія, яку вони до цього часу приховували, сказано швидким темпом перетворюється на зненависть і дві людини чекають лише щонайменшого приводу, щоб накинутися один на одного і почати кататися по підлозі в дикій бійці, як два розлютованих звірі...

Але Вілкінс розрядив напругу, вимушено розсміявшись...

— Наші нерви, здається, в дуже поганому стані і ми ледве не посварилися за якусь безглузду дрібничку... Сідайте-но і вип'ємо.

Конвей весь час був переконаний, що інструкція Філіппові Форку — «визначити породу птаха» і лист на ім'я Вілкінса походили з одного місця, але довести це було неможливо, бо адресу на конверті, що містила аркушик з календарця, було надруковано на машинці.

— Шкода, дуже шкода... — подумав під цю хвилину містер Конвей, — а то я загнав би його в куток.

— Може ви будете ласкаві з'ясувати мені, які спільні інтереси пов'язують вас з підозрілою людиною ма ім'я Філіпп Форк, який зробив на мене наліт?

Але Вілкінс вже цілком оволодів собою і збагнувши, що по суті йому не має чого боятися, прийняв нову тактику:

— Я не бачу підстав, дорогий містер Конвей, які примушували б мене бути ласкавим, щоб пояснювати вам це . . . Це раз. Два — чому ви надаєте такої ваги тій обставині, що лист, якого було заадресовано мені — потрапив до кишені якогось злодія . . . Чи не здається вам, що він міг його де завгодно і з чийої завгодно кишені витягти, а можливо навіть з кишені тієї людини, яка мусіла була мені його представити? Тим, що він заліз до вашої валізки, він досить незаперечно довів, що міг залізи і до якоїсь іншої валізки. . . Чи не так? І взагалі, друже мій, мені варто було б серйозно притягти вас до відповіді за ці образливі підозріння. . . Що ж це виходить, ви підозріваєте мою співучасть в цій крадіжницькій афері? Ну, годі! Плюньмо на це, власне ми обидва не праві, бо прийняли цю дурницю занадто близько до серця. То-ж вип'ємо і забудьмо цей неприємний випадок.

Містер Конвей приємно посміхнувся і доброзичливо відповів:

— Ви, здається, праві. Ми живемо в занадто нервові часи. Вип'ємо.

Біля кімнати, до якої містер Вілкінс люб'язно провів гостя, виникнув короткий, але виразний діалог:

— Надобраніч! — сказав містер Вілкінс. — Ха, але ж на правду цікаво, що ви про мене всеж — таки думаєте в зв'язку з цією історією?

— Нічого такого, що вам було б приємне почути. Надобраніч! — відповів містер Конвей і захлопнув двері.

Лежачи в ліжку, він бурмотів неспокійно обертаючись з боку на бік: «Так, звідсіль ти вдало викрутився. Але це ще не все; я тобі ще приготую таку пастку, з якої ти так просто не вислизнеш, пане вчений» . . .

Потім обличчя Пат схилилося до нього і містер Конвей заснув посміхаючись.

ДОКТОР МАКДУФ ПОКАЗУЄ, ЩО ВІН СТОІТЬ НА ВИСОТІ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ.

Доктора Макдуфа розбудило несамовите дзеленчання дзвоника. Напередодні ввечері він дещо затримався в «Гривльова», бо його головний супротивник — приїжджий із Лондону — був в відсутності і доктор так громив своїх біліярд-

них партнерів, що глядачі тільки головами хитали. Тепер його було збуджено на світанку і він був невиспаний і злий.

— Знов який-небудь остолоп з даху звалився або зіпсувався чийсь шлунок... — зіскакуючи з ліжка і натягаючи халата, пробурмотів доктор.

Служниця приходила до доктора убирати його кавалерський покій, таки о восьмій годині і тепер йому самому доводилося йти і відчиняти двері. Дзвоник безперервно смикали і він дзвенів як шалений.

Доктор відчинив двері — перед ним стояв власник «Гриви льва»... Очі Семові безумно блукали, щелепа відвисла і побачивши доктора, він замуликав щось незрозуміле...

— Якого чорта ви тут робите, Сем? Що сталося?

— Вони кажуть... Вони кажуть... — зуби Семові не потрапляли один на один.

— Ви що, п'яні? — голос доктора задзвенів як криця і він забув згадати чорта.

— Вона падає, докторе... П-а-а-дає...

— Чи довго ви ще мій терпець спокушати будете, дубина клята!.. Що падає, сто чортів?

— Па-а-триція п-а-а-дає...

— Яка клята Патриція падає? Чорти їх носять!.. Що вона собі руку, ногу виломала? Але відповідайте ж, балда ви не нашого Бога!

— Вона — не жінка, докторе... Вона каменяка...

Це, врешті, увірвало терпець докторові. Він злетів як шуліка на бідного Сема і відчутно струснув його за плечі.

— Ви п'яні, як курка, мільйон дияволів! Марш додому і виспіться, бо я заварю вам такого грогу, що у вас вуха три тижні вниз висітимуть...

— Слухайте радіо, докторе, — ледве ворухнув язиком Сем. — Вони ще скажуть... Вони сказали... що вони скажуть... вони говорять... професор говорить...

Межа буває всьому, навіть гнівові. Більш як він був вже сердитий, доктор Макдуф розгніватися вже не міг, тому він, навіть, пом'якшав і підбадьорів Сема:

— Ну, ну, в чім справа? Розкажіть же виразно, до чорта в зуби!..

Довкола було все спокійно і навіть день збирався бути погожим... Із роздрібною крамнички вийшла удова Квік і привіталася до доктора. Десь в глибині завулку старий Ро-

бертсон вів кудись коняку і довгий Том розкидав сіті на паркані... Сем довго заглинав повітря, ніби риба, що її викинено на суше, і нарешті вимовився відразу, без зупинки, ніби пунктуаційних знаків не існувало в прекрасній англійській мові:

— Вони, доктор, говорять — комета нова падає на нашу Землю і всі ми помремо, згорімо, загинемо, задихнемося і Земля пропаде наша і треба бути спокійним...

— Тож-то ви і спокійний, чортова кукла... — здвигнув плечима доктор.

Проте він піднявся до своєї кімнати і увімкнув радіо. Він покрутив усі ручки по всьому діапазону, але не почув жодного звука, крім звичайного тріскотіння... Всі радіо-стації по всьому світові мовчали, ніби змовились. Сем топтався біля дверей зітхаючи і стогнучи.

Нарешті, хвилин за п'ять безплідних маніпуляцій з усіма кнопками радіоапарата — доктор Макдуф почув, як усі англійські радіовисильні стації заговорили разом і те, що почули доктор Макдуф і Сем, — почули сотні мільйонів людей по всьому світові і це виповнило всі серця холодним, як міжзоряні простори, в яких летіла своїм неухильним шляхом комета, жахом, хоч у багатьох головах розум відмовлявся вірити і напружено шукав порятунку в надіях на помилку, на жарт, на містифікацію, на щастя. Цебто на все те, на що мати надію було безглуздям.

— Увага! Увага! Увага!.. Всім! Всім! Всім!.. Додержуйте спокій, додержуйте спокій! Зупиняйте всяку паніку і всі намагання злочинних елементів порушити суспільний порядок. Імперський. Його Величності, Уряд, звертається до всіх громадян Сполученого Королівства з надзвичайним сповіщенням. Слухайте, слухайте! Зберігайте спокій! Всім! Всім! Всім!

Вчора ввечері президент Королівського Астрономічного Товариства, член «Гоноріс Кауза» — Королівської Академії Наук, професор Стаффорд, зробив доповідь урядові, який зібрався на його вимогу на термінове засідання, про відкрите ним нове небесне тіло, яке він назвав «Кометою Патриція 195... року».

Сповідання про відкриття цієї комети професором університету Каліфорнії — Менцель було вже зроблено раніше. Професор Стаффорд сповістив, що комету було знайде-

но ним на дванадцять днів раніше від професора Менцеля і до цього часу він встиг вже виконати всі дослідження і провести обчислення, що пов'язані з новою кометою, її фізичними показниками і напрямком її польоту. Професор Стаффорд, спираючись на свої обчислення сповістив, що при переході через орбіту Землі, комета «Патриція» неминуче повинна зустрітись з нашою плянею, і викликати цим космічну катастрофу, наслідком якої буде незаперечна загибель нашої плянети, як небесного тіла. Доля земного людства, таким чином, вже вирішена і ми стоїмо перед фактом кінця світу, що наближається. Шанс на порятунок професор Стаффорд визначає нулем. Імперський уряд чекає від усіх громадян, що кожний збереже свою людську гідність і останні дні існування людства не буде затьмарено дикими ексцесами.

Зберегайте спокій! Уряд засідає без перерви, обговорюючи стан, що утворився. Єпископ Кентерберійський без перерви править мессу про дарування Чудесного Спасіння нашій грішній плянеті.

Зберегайте спокій і нехай думки кожного, в цей час полинуть до Єдиного Всевишнього, в чийх руках доля світів.

Слухайте наступну екстренну аудію за п'ять хвилин».

Сем нічогісенько не зрозумів з того, що прослухав, тому, що був зайнятий своїм лементуванням і майже не чув нічого. Але доктор Макдуф почув і зрозумів все відмінно. Він кракнув і сів, почувавши, що лоб йому моментально вкрився потом. Доктор Макдуф позбавився мови.

Маятник старовинного годинника байдуже качався зі сторони на сторону, чітко відраховуючи останні секунди з тих останніх годин, які залишилися в вічності для існування плянети Землі — нікчемної порошокки в безмежному просторі Космоса. Радіо заговорило знов.

— «Всім! Всім! Всім! Увага! Тільки що було отримано сповіщення із Каліфорнії від професора Менцеля, який чув сьогодні вночі оголошення професора Стаффорда. Професор Менцель стверджує всі висловлювання і висновки професора Стаффорда і в свою чергу подає до загального відому, що хоч він і не мав ще часу систематизувати свої спостереження над кометою «Патрицією», але що він, спираючись на вже отримані ним попередні дані, цілком поділяє твердження професора Стаффорда про неминучість косміч-

ної катастрофи. Обидва професори сходяться на тому, що надія на Юпітер, який проходитьиме зблизка від «Патриції» і може відхилити напрямок її лету, що її було сьогодні вранці висловлено професорами Парижської Обсерваторії — є нереальна і ґрунтується на помилковому обчисленні швидкості «Патриції».

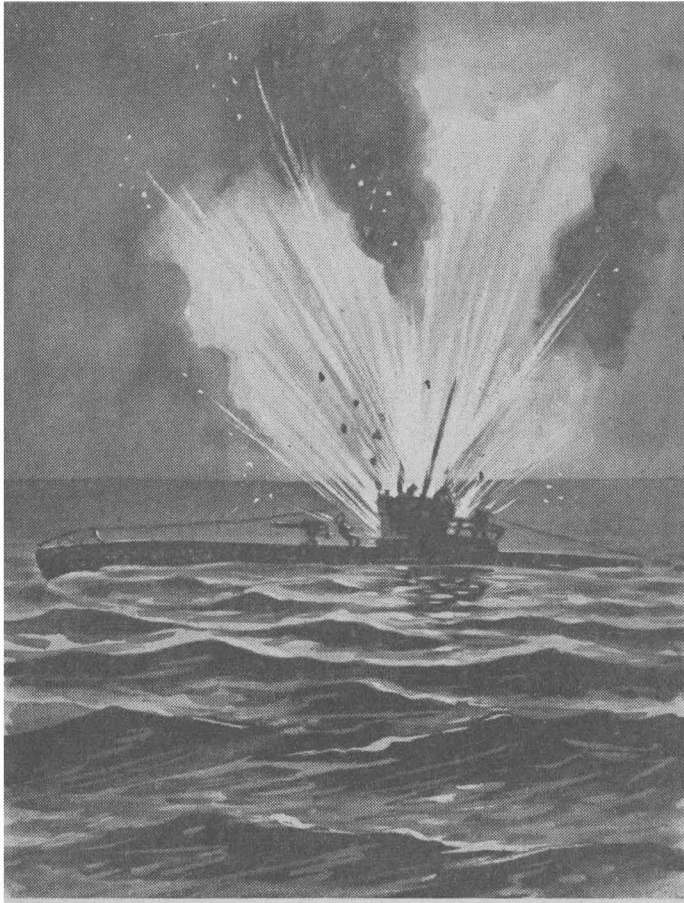
Радіо замовкло, але за п'ять хвилин продовжувало далі:

— «На надзвичайному засіданні Імперського, Його Величності Уряду прийнято слідуючі постанови, які набувають сили і чинности законів від хвилини їх публікації:

В ім'я Отця, Сина і Духа Святого! Перше: людство не може і не мусить до останнього подиху останньої живої людини на Землі втратити віру в неізреченне милосердя Отця Небесного. Воно не мусить пасивно чекати на загибель, але навпаки — має обов'язок вдатися до всього можливого в обсязі людських сил для забезпечення своєї безпеки і захисту від катастрофи, що насувається, в надії на те, що вона може бути лише частковою. Друге: всі уряди всіх держав світу об'єднують і координують свої зусилля в питанні керівництва рятівними засобами. Третє: Уряди вже видають відповідні розпорядження про устаткування для сховищ всіх відомих, глибоко під землею розташованих, печер і по постачанню і обладнанню їх приладами штучного продуктування кисня, а також збирання в них достатніх запасів харчів. Четверте: все придатне до праці населення усіх країн вважається за змобілізоване від цієї хвилини для виконання цих робіт і прориття нових печер і тунелів під морським дном, де є найбільші можливості порятунку в умовах підвищення температури і збільшення повітряного тиску від зближення небесних тіл. П'яте: кожен повинен залишатися на своєму місці для забезпечення нормального життя, аж до того часу, коли він особисто отримає нове призначення на загальні роботи. Шосте: всіх порушників суспільного порядку, що не підкорятимуться наказам і намагатимуться використати тривожний час на свою користь — буде покарано смертю без суда і слідства, на місці їх злочину.»

З невідомих причин доктор Макдуф тепер не тільки знов дістав мову, але навіть і здібність до деякої жартівливості:

— Так, так, Семе, доручається вам заготовити нам харчі. Щось із сотню добрих жирних гусей — буде саме те, що

„До неба підлетіло розкидасте дерево вогню, пари і диму ...“

треба. Ну ще там — свинячих окороків, смачних пудінгів і тортів... Але що найголовніше — не забувайте про старий ель, десять мільйонів чортяк і п'ятнадцять відьм!.. На острові Енст маємо, слава тобі Боже, вдосталь печер, нових рити не треба! — Він ляснув Сема по плечі і докінчив: — А лондонський хлопчина, певно, про цю штуку давно вже знав... Пам'ятаєте, Семе, його клятві натяки про зудар шарів?.. Га?!

МІСТЕР КОНВЕЙ ПРОСИТЬ ПРО ПОСЛУГУ В СКОТЛЕНД-ЯРДІ.

Містер Конвей мав свої підстави рішуче відмовитися від наполегливого прохання Метью Роллінга не спішитися з від'їздом і погостювати в лябораторії довший час. Навіть сині очі Пат, вираз яких, як здалося Конвееві був м'який і трохи сумний підчас прощання, не здатні були вплинути на його рішення і він залишився непохитний.

Пат подала йому руку і сказала:

— Коли б ви ще відвідали нас, я була б дуже рада...

Містер Конвей скривився, нібито йому до рота потрапив шматок цитрини і нічого не відповівши, відвів свій погляд і увімкнув мотор.

Коли він виїхав на дорогу, то замість того, щоб повернути праворуч, на відгалуження, що вело до Секс-Ярду, він раптово повернув ліворуч, головним шляхом, що йшов на Бельмонт. Автоматично слідкуючи за поворотами, підйомами і спусками, він механічно крутив стерно і міркував про становище.

— Отож якби не «Патриція» — то світ все ж таки опинився б в обличчі загрози тієї страшної небезпеки, яку викликав до життя, як спиритист викликає духів, Метью Роллінг... — Конвей уявив собі, яка метушня піднялася б довкола цього відкриття! Яких би шляхів не використовували, яких би засобів не вживали агенти тих держав, які і тепер ще, через кілька років по закінченні другої світової війни — мріють про нові загарбання, про підкорення силою зброї інших народів і про те, щоб цим народам нав'язати свої погляди і свої системи... Скільки було б нових злочинів, нових

страхить, яка глуха підземна боротьба завирувала б навколо цих кількох аркушів обчислень і інструкцій, про які говорив Метью. Це відкриття стало б тими дріжджами, на яких з катастрофічною швидкістю піднялася б і розвинулася зненависть і ворожнеча, що неухильно ведуть до нової, ще страшнішої людської бійки, на цей раз, мабуть, вже останньої:

— Безглуздя! — розмірковував містер Конвей. — Розум — це щось абсолютне, щось найвище. Чудо з усіх чудес. На Землі — порошинці Всесвіту — людина, величина порядку однієї більйонової від самої малої величини!... І ця крихітка, що живе в середньому 60 обертів Землі навколо Сонця має розум, що здібний охопити весь Всесвіт... А це, мабуть, йде проти законів природи, цим порушується рівновага, і розум, який здатний розв'язати всі завдання Світобудови — логічно мусить дійти до заперечення себе і до знищення себе... Тоді рівновагу знов буде досягнуто.

Коли містер Конвей в'їхав до Бельмонту, його здивувало незвичайне пожвавлення на вулицях містечка. Біля кожного будинка, де містилась яка б то не було установа — товпилися невеличкі купки людей, які про щось жваво розмовляли... Звернув увагу містер Конвей також на надмірну кількість осіб, що нетвердо трималися на ногах, широко жестикулювали і вигукували якісь тиради, в яких відмінялося в усіх часах і особах дієслово «плювати»...

Зупинивши своє авто, містер Конвей ввічливо запитав одного з тих, що похитувалися: де міститься телеграф?

— Телеграф? — вирячив той очі, ніби його запитали про щось нечуване. — А до якого дідька, власне ви потребуєте той телеграф? Плювати!.. Під три чорти всі телеграфи з усього світу!.. Я сам... телеграфіст, прошу пана, і зверніть ласкаво увагу — абсолютно не цікавлюся жодними телеграфами. Висідайте зі свого шарабану, та підемо переохилемо по карафці, на спомин душі всіх телеграфів!.. Та і нашої з вами, за одне...

— Але, направду ж, мені потрібен телеграф, — несміливо наполягав містер Конвей.

— Не грайтеся у дурника!.. Плюйте! Тепер немає нічого потрібного і необхідного крім вогняної води, що дає втіху... — і співрозмовник містера Конвея відійшовши затягнув, хоч

і не дуже голосно, популярну пісеньку: «Меггі, Меггі, твої вогняні кучері запалюють пожежу в моєму серці...»

В цей момент із-за рогу поважно вийшов товстий констебль, і телеграфіст, як тільки побачив його, відразу ж перервав музичне вихвалювання вогняних кучерів своєї Меггі.

— Містер Дженкінс! — суворо сказав констебль. — Вам би належало сидіти за своїм бюрком... Чи, можливо, розпорядження Уряду Його Величності не стосуються телеграфних службовців?

Тут містер Конвей помітив, що випадково зупинився як раз біля будинку, де містилася телеграфна контора, куди поспішно і шмигнув підгулялий телеграфіст.

Безперечно, міркування на тему про людський розум, що ними була зайнята голова містера Конвея, дещо притупили його проникливість, бо інакше він відразу ж догадався б про причини тих дивних подій у місті, що він їх зауважив. Але так і нездогадуючись ні про що, він зайшов до помешкання і написав кілька рядків на телеграфічному формулярі і простяг його у віконце. Телеграфіст, трохи притихлий вже, довго читав його то наближуючи, то віддаляючи від очей, які бачили не зовсім ще чітко...

— Скажіть — почав він. — Ви не помилилися? Тут все є вірно?

— Я не помилився — відповів містер Конвей. — Це кодована депеша.

— Ага, — задоволено кивнув головою телеграфіст. — А я собі думав, що і ви теж... того, як його... від горя...

— Що таке «від горя»... — поцікавився містер Конвей.

— Ну, ну... того... Глотку промочили. А як ви? Вірите в цю історію? Здається мені, що панове професори щось наплутали. Не може того бути, щоб все пішло так... собаці під хвіст... Здорово живеш...

Тепер містер Конвей відразу зрозумів все і навіть здивувався, що дивні явища і події, що він їх помітив — так мало нагадували ті видовища й страшні сцени, які він малював у своїй уяві і які, як він думав, повинні були розігратися, коли людство почує свій вирок.

— Ах так, — махнув він рукою. — Звичайно все це — нісенітниця. Не варто надавати цьому значення.

І телеграфіст, остаточно заспокоєний його байдужістю переслав до Лондону який-то безглуздий рядок, що його було написано у формулярі.

Редактор «Щоденного Кур'єра» в далекому Лондоні, коли розшифрував його, відразу підняв рурку телефону і зажадав сполучення зі Скотленд-Ярдом.

— Чи можете ви в найкоротший термін скласти докладного досьє на доручення редакції «Щоденного Кур'єра»? — сказав він.

— Коли ходять про ту ідіотську комету — ні.

— Ходить об одній приватній особі і досьє необхідне для містера Річарда Конвей, журналіста, що вам певно відомий.

— Чудово, це буде зроблено. Тільки термін може дещо затягтися. Ви самі розумієте, що комета порушила нормальний хід життя і ускладнила нашу діяльність.

— Містер Конвей наполягає, щоб відповідь було дано скоро. Сповістіть, прошу вас, все що вам відоме про професора Канберрського Університету по кафедрі фізики, що перебуває тепер в Англії, Джона Вілкінса. Не відкидайте щонайменших подробиць.

ПОЛКОВНИК НОРТОН СХВАЛЮЄ ДІЇ МІСТЕРА КОНВЕЙ І БЕРЕ ІНІЦІАТИВУ ДО СВОЇХ РУК.

Всі події, що сталися в світі в дні після сповіщення про загрозу з боку «Патриції», можна, мабуть, віднести до категорії найбільших парадоксів всієї історії людства. Замість диких сцен загального шалу, хоч і страшних, але гідних «кінця світу», людство, назагал, реагувало на цю вістку подібно обивателям Бельмону, яких мав нагоду спостерігати містер Конвей. По всіх містах, з невеличкими відмінностями, відбувалося те ж саме. Люди замість того, щоб кинутись в крайнощі і почати різати й душити одне одного, як того побоювалися всі уряди, після перших хвилин жаху — з сумнівом похитували головами й недовіжливо посміхалися... Замість цілком спаралізованого життя — лише кілька авт і кебів, які зупинилися в заборонених місцях і яких було відразу ж оштрафовано невсипущими вартівниками поряд-

ку... Замість заколотів і революцій — кілька підгулялих урядовців, які з тим же самим успіхом могли б підгуляти у тьоті на іменинах.

Чи то здібність нервів до сприйняття було притулено війною, яка нещодавно закінчилась, і всі пов'язані з нею страхіття підготували людську психіку до всякої несподіванки, чи то просто розмір нового жаху, що насувався на планету, був настільки колосальний, що не вмiщався в голові, але життя бігло своїм шляхом і кожний продовжував робити своє звичайне діло, можливо тільки частіше вдивлючись в небо, в якому нічого — крім звичайних для людського зору — зірок, не було видно.

Щоправда, всі біржи по всьому світові відповіли на цю звістку великим зниженням курсу цінних паперів і в ділових колах побільшилася кількість самогубств, але ці перші прояви дії «Патриції», що наближалася, не мали безпосереднього відношення до життя маси середнього населення, яке могло продовжувати користуватися з усіх досягнень прогресу і культури. Потяги приходили точно за розкладом, пошта діяла бездоганно; на вулицях, в нічні години, також як і раніше горіли ліхтарі, сліпуче сяяли світляні реклами і яскраво освітлені вітрини крамниць; вода і газ текли рурами; театри і кіно були перелюднені; по ресторанах тягучо вили і ридали гліссандо скрипок і танцювали пікантно напіводягнені жінки зі строгими, чорно-білими мужчинами.

— Чи ти не боїшся, любий?.. — питали жінки.

— О, ні! Ми ж помремо разом, мила, — відповідали галантні кавалери.

Так минали дні за днями. Інколи закривалися фабрики і виробні власників, що застрелилися, і збільшувалася кількість безробітних; набожні бабусі хрестилися все частіше, згадуючи про Страшний Суд, але життя, життя, що не може бути знищене, текло своїм звичайним річищем.

Настирливі заклики до спокою, що їх видали уряди всіх держав в перший день, стало ясно — були цілком безпідставні. Властиво, ніхто цього спокою навіть не збирався порушувати і громадянство готове було навіть, в свою чергу, закликати до спокою свої уряди, коли видно було великі валки вантажних авт, наладованих якимсь вантажем, що спішно кудись їхали, військові частини, що марширували

кудись великими з'єднаннями і коли з'являлися накази про мобілізацію на роботи.

Але кожний новий день, проте, приносив все більше цих ознак неспокою уряду і вони непомітно, але невмолимо вдиралися в життя. Було припинено всі будівельні роботи і машини кудись увезли. У приватних фірм і власників без жалю відібрано було всі транспортні засоби. Одного дня виявилось, що знов заведено найсуворішу систему раціонування харчів, яку нещодавно було скасовано після воєнних років. Раптово було припинено рух по тунелю під Ля-Маншем, що його лише кілька місяців тому було викінчено і почали доходити чутки, що там концентрують величезні запаси харчів. Терміново почали копати нові тунелі під Гібралтарською протокою і під дном Адріатичного моря. Америка опрацювала і спішно почала здійснювати грандіозний проєкт прориття цілого лабіринту тунелів під Мексиканською затокою.

Цілі армії робітників, що їх було непомітно, але консеквентно сформовано, почали вгризатися в землю, довбати скелі, вигребати пісок. . . Все голосніше і настирливіше скреготіли скрепери і гриміли ескаватори. Все голосніше і частіше гупали вибухи. . . Почали будуватися нові хемічні фабрики вибухових речовин і поспішно поширюватись існуючі. Вчені, інженери, техніки ломали голови над складанням нових проєктів і винаходами нових машин, приладів і інструментів для земляних робіт. В урядових таємних лябораторіях намагалися застосувати для порятунку людства атомову енергію, яка до цього часу залишалася здібною лише нищити і руйнувати. Але атомовий демон уперто відмовлявся грацювати творчо. Маленька машкара — люди, продовжували метушитися на поверхні своєї приреченої плянети, робити те, що наказувало начальство, їсти, пити, спати, потопати в дрібних сварках і коли б не щоденні астрономічні рапорти, які говорили, що комета «Патриція» летить з шаленою швидкістю, не думаючи, навіть, відхилитися від попереднього напрямку свого лету — життя Землі, в ці дні — нічим фактично не відрізнялося від життя Землі в усі інші попередні дні.

Містер Річард Конвей проводив свій час нудно і одноманітно. Він жив в своїй «Гриві льва», записував щось до щоденника, грав на більярді з доктором Макдуфом, який

раптово відчув до нього найніжнішу симпатію, потішав Сема, який невпинно скиглив, і самотньо гуляв по навколишнім порожнім дюнам. Він не довідався нічого нового для себе, а з тим, що він вже знав, він давно вже встиг примиритися і підкоритися своїй долі.

Погода зіпсувалася комплектно і над островом Енст бучували холодні північно-східні вітри, які то приганяли, то знов відганяли туман і інколи посипали острів вогким снігом. В лябораторії містер Конвей не бував від часу своєї першої візити; Метью Роллінг певно захопився працею і забув за нього. А Пат? . . . Пат можливо чекала на нього; і він часто згадував з болісним, терпким почуттям безнадії її сині очі і слова: «Якщо ви будете нас відвідувати — я буду тішитися з того».

Цілий світ міг собі гинути, але радість, яку він відчував згадуючи ці слова, ніхто не міг забрати . . . Але ж там, поруч з Пат, був містер Джон Вілкінс, зустрічатися з яким містер Конвей не хотів до того, як на такий чи інший спосіб не зможе визначити їхніх стосунків.

І день визначення тих стосунків, якого було намічено аркушиком з календарця, наблизився й прийшов. Починаючи від нього, події почали розгортатися з ломиголовною, направду-кінематографічною швидкістю.

Вже ранок цього дня приніс містерові Конвею деяку несподіванку й показав, що події, які насуваються, повинні будуть вийти з меж його ділетантських детективних вправ.

Зразу ж після сніданку, коли містер Конвей вже взяв за свого капелюха і палицю, щоб вийти на свою звичайну прогулянку, в двері його кімнати хтось постукав. Гадаючи, що це Сем з'явився за його допомогою в справі розв'язання якогось з питань про долю світа і людства, які турбували бідолаху, Конвей навіть не обернувши голови, крикнув — «ввійдіть», і дуже здивувався, коли побачив, що до кімнати увійшов твердою ходою старший вже чоловік з червоним обличчям і рудими вусами, цілком йому незнайомий.

— Ви є містер Річард Конвей? Журналіст? — хрипливатим голосом запитав незнайомий і одержавши у відповідь трохи розгублений рух голови, без церемоній усівся на стільці і оглянувши Конвея від ніг до голови, сказав:

— Чудово, ви мені подобається.

— Дуже приємно, але дозвольте довідатись — з ким маю честь?..

— Полковник Нортон. — Все так же уривчасто викинув слова незнайомий. — Полковник Нортон, і можливо вам буде цікаво знати, що полковник контр-розвідчої служби... Так, сер! — Полковник Нортон, який прибув сюди з особистого доручення свого шефа з Інтеллідженс-Сервіс, в прямому зв'язку з вашим запитанням в Скотленд-Ярді.

— Це дуже мило з вашого боку, що ви взяли на себе турботи... — люб'язно посміхнувшись почав був містер Конвей, але рішучий полковник зупинив його рухом руки:

— То ж не витрачаймо часу, сер, на сальонні церемонії... Я бачу, що ви вдягнені на прогулку... Тепер ми підемо гуляти.

— Дозвольте, полковник, за філіжанкою кави мені буде набагато зручніше і приємніше розповідати, а вам слухати всі мої міркування з приводу...

— Дозвольте мені, сер, зауважити вам, що ваші міркування, так, міркування, — підкреслив полковник — мене абсолютно не цікавлять... Я потребую лише ваші спостереження і факти. Все це ви можете викласти мені під час прогулянки. Проміж чотирьох стін — я ласкаво прошу вас не називати жодного ім'я. Сподіваюся, що висловився ясно, сер?..

Містерові Ковнею не залишалося нічого іншого, як натягти капелюха і відправитись на прогулянку з енергійним полковником. Коли вони відійшли на достатню, на думку цього останнього, віддаль від усіх підозрілих, з точки зору присутності сторонніх вух, місць, полковник почав, беручи під руку містера Конвея:

— Мушу повідомити вас, сер, щоб уникнути непорозумінь в дальшій нашій розмові, що по-перше: я мушу бути єдиною людиною з якою ви маєте право розмовляти про містера Джона Вілкінса, а по-друге: що все, що ми з вами робитимемо, не має жодного зв'язку з кометою — її нема!.. Для нас вона повинна існувати... Комета сама по собі, а наша справа сама по собі.

— Я гадаю цілком так само.

— Тим краще. Ви продовжуєте мені подобатись. Отже, сер, приступимо до містера Джона Вілкінса. Цей достойний джентельмен цікавить нас вже віддавна. Власне з цих при-

чин Скотленд-Ярд, який ви запитали, передав ваше доручення до нас. Жодних прямих обвинувачень, ба навіть підозрінь проти шановного вченого — немає. Єдине, що примушує нас не випускати його з поля зору — це його тісні зв'язки в Австралії з якимось паном, що його було заарештовано після, і обвинувачено в шпигунстві, але який примудрився втекти з-під арешту. Містер Джон Вілкінс після цього, не гаючись, змінив чудове австралійське підсоння на тумани Великобританських островів, де ми вже не відводили від нього нашого погляду. Треба сказати, що хоч пройшло вже з того часу кілька років, але абсолютно нічого підозрілого за ним не помічено: він займався своєю наукою при багатьох університетських катедрах, що правда в такій галузі, яка примушує нас все ж таки триматися з ним напоготові. Саме тому, коли нам стало відомо, що ви також є зацікавлені в особі Джона Вілкінса, я відразу ж прибув сюди, щоб докладно ознайомитись з вашими даними.

Містер Конвей навіть притишив ходу і ледве встигнувши схопити капелюха, який було зірвано з його голови вітром — запитав швидко:

— Ви говорите за зв'язок зі шпигунами? О, в такому разі я певний, що на цьому безлюдному острові ви знайдете багато цікавого.

— Будте обережні, сер!.. Повторюю — жодних безпосередніх підозрінь не маємо... Лише старі австралійські знайомства, цілком можливо, що часто випадкові, та можливо ще те, що містер Вілкінс не є англійцем, ба навіть англосаксом, а лише британським підданцем, який натуралізувався, хоч і старанно приховує це удаючи, і треба сказати — непогано, з себе стовідсоткового мешканця островів. Він нещодавно оженився з чудовою дівчиною з вищого кола суспільства і треба гадати, що вдався до цього з тією ж такою метою — остаточно продертися до вищого світу і замести сліди. Проте, можливо йдеться просто про снобізм, тому що він...

Містер Конвей закашляв і цей кашель не пройшов непоміченим. Полковник перервав своє речення на півслові й швидко продовжував:

— Проте, ми занадто далеко відійшли від теми. Тепер я слухаю вас.

Вони довго ходили узбережжям. Містер Конвей підняв комір і, відгороджуючися від пронизливого вітру, із здивуванням помічав, що полковникові цей вітер нічого крім задоволення не робить. Обличчя його почервоніло ще більше, руді вуса дещо розтріпалися і очі блищали ще яскравіше. Підчас розповіді містера Конвей, який не оминув жодної дрібнички, що з неї полковник не пропусти ані словечка, полковник мовчав, перериваючи розповідь частими схвальними вигуками і похваляючись все більше. Коли містер Конвей дійшов до аркушика з календарця, про всі перипетії з якими він розповів полковникові притишеним голосом і близько нахиляючись до його вуха — ніздрі полковника роздулися і він, навіть, крякнув від задоволення.

Не дивлячись на те, що кілька кілометрів навкруги не було жодної живої душі, не рахуючи альбатросів, що з пронизливим криком носилися над сірими, сивими хвилями, полюючи на рибу, полковник озирнувся і лише пересвідчившись у тому, що навкруги дійсно порожньо, вигукнув:

— Здорово! Чудово! Виключно! Ви мені подобаетесь! Кращої витівки не спало б на думку і самому Кирилу Фоллсові! . . . Це ви пекельно здорово вигадали. Я цілком схвалюю всі ваші дії. — Полковник міцно потиснув руку містерові Конвею і розправивши вуса, ще раз крякнув:

— Добряча штука! Отже виходить, що я не міг прибути більше вчасно, щоб взяти участь у сьогоднішній виставі! . . . Пістоля маєте? . . . Чудово! Так ви йому цього аркушика так таки і передали? Це просто геніяльно! І нині як раз і є цей день! . . . Кажу вам — ви молодець!

Полковник витяг годинника і, подивившись на нього, відразу перейшов на діловий тон, від якого трохи відійшов за для компліментів містерові Конвею.

— Сутиніє тут годині о шостій, я гадаю . . . Ваше авто цілком надійне? Чи давно розбирали мотор? Не зрадить в критичну хвилину? — І почувши, що «Плімут» містера Конвея від часу, коли вийшов із заводу, проїхав не більше як 1000 кілометрів і є абсолютно надійним, закінчив розмову:

— Я гадаю, сер, вже час нам повертатися. Ми мусимо пообідати і трохи відпочити. Можливо, що перед нами важка ніч. Ви говорите, до Норвіча двадцять хвилин їзди? Чудово, опівнашосту ми виїжджаємо.

ЖАРТ МІСТЕРА КОНВЕЯ,

В цей же самий день в лябораторії Метью Роллінга відбулися дві події, не значні на перший погляд, але які мали надзвичайно важливе значення для розвитку наступних подій

Перша полягала в тому, що на ім'я Метью Роллінга було отримано зі спеціальним гінцем термінову депешу. Друга — в тому, що містер Джон Вілкінс надзвичайно необережно упустив на підлогу і цілковито пошкодив дуже нескладний електричний прилад, який був, проте, абсолютно необхідним для роботи, бо був єдиним на всю лябораторію.

Отримавши депешу від міністерства, якою треміново викликали його до Лондону, Метью Роллінг дуже здивувався, але не послухатись не насмілився.

— Що вони там, з глузду з'їхали, чи що? — невдоволено насупив він брови, коли прочитав категоричний виклик. — Невже вплив цієї ідіотської комети вже відчувається і на тверезих головах державних мужів?

Требе сказати, що на мешканців лябораторії звістка про комету справила таке ж мале вражіння, як і взагалі на більшість людей, якщо не ще менше. Всі вони ніби на мовчазну згоду виключили її із реального життя, подібно до того, як зробив це полковник Нуртон. Роллінг зробив коротке резюме після обговорення цієї відомости:

— Під час війни ми повинні були рахуватися зі смертю, яка загрожувала кожній наступній секунди... і зсе таки робили своє діло і кожний виконував свій обов'язок. Я не бачу — чому б нам могла заважати ця комета, яка прилетить ще за місяць, займатися своїми справами?.. Та чи прилетить ще, взагалі? Я надто добре знаю, які є можливі помилки у всяких обчисленнях і спостереженнях.

Коли містер Джон Вілкінс довідався про вимушений від'їзд Роллінга, він наморщив лоба і сказав:

— Це надзвичайно невчасно, містер Роллінг. Подорож не може тривати менше як два-три дні, а ваша присутність саме тепер така необхідна...

Проте зморшки на чолі містера Вілкінса надзвичайно швидко розійшлися і він доброзичливо порадив:

— Тільки ви не надто затримуйтесь. Звичайно, що нам буде тяжко, але ми якось то впораємось, чергуючи по два-

надцять годин. Ви встигнете приїхати якраз до кінцевої стадії процесу.

— Я розраховую на вас, Вілкінс, — сказав Роллінг, потискуючи йому руку. — Ви знаєте все не гірше від мене. Головне — ні на йоту не відхиляйтеся від інструкції. Три розділи, на сорок вісім годин кожний, я залишаю вам. За три дні, в усякому випадку, я повернуся.

У голові містера Вілкінса промайнула думка, що він не може знати все так досконало, як Роллінг, оскільки цей останній завжди видавав інструкції лише окремими розділами на час чергування і всі свої записки і наслідки досліджень зберігав в сталевому сейфі, з ключем від якого ніколи не розставався. Проте він промовчав, побажав Роллінгові щасливої дороги і відразу ж занурився до роботи, щось перевіряючи, обчислюючи і кидаючи погляди на численні стрілки приладів.

Вії Пат, дуже задумливої за останній час, трохи затримтіли, коли Метью прощався з нею.

— Мені дуже не хотілося б, щоб ви виїздили, Роллінг... Дуже не хотілося б! Мені трохи боязко, хоч ви знаєте, що я не з боягузів.

— Ваші нерви жартують, Пат... Власне, Вілкінс мусять відіслати вас підлікуватися. Ви зовсім тут захворієте, — поцілувавши їй руку, сказав він — я по дорозі заїду і надішлю до вас Конвея. Вам буде...

— Не смійте цього робити, — з силою вириваючи свою руку майже викрикнула вона. — Чуєте, не смійте!

Роллінг тільки лагідно сказав: «Як хочете» і поїхав.

Пат протомилася цілий день. Сама не розуміючи чому, вона відчула, що раптово всю її істоту огорнула якась незрозуміла тривога. Рядки книжки, яку вона читала, були незрозумілі... З гаптування нічого не виходило; вона спробувала заграти свою улюблену сонату Гріга, але і з музикою не велося і вона не приносила полегшення.

Врешті, ввечері, асистент заступив Вілкінса біля апаратів. Вілкінс увійшов до кімнати, потираючи руки. За останні дні присутність чоловіка не тільки не розважала Пат, а скоріше якось-то неприємно вражала, але нині вона зраділа, коли він увійшов і зауважила про себе, що Вілкінс виглядає дуже вдоволеним.

— Сталося щось приємне, Джоне?

— Радше — неприємне, люба. Я розбив один потрібний прилад і мені доведеться їхати слідом за Роллінгтом, щоб розшукати новий. Обійтися без нього не можливо...

— До Лондону? — ахнула Пат.

— О ні, тільки до Лервіку. Я розраховую дістати його в морській лабораторії. Я їду негайно.

— Але ж це насправду приємне, Джоне! Ти візьмеш мене з собою і це буде прекрасна прогулянка. Я зовсім розкисла. Тобі доведеться заждати на мене лише якихось десять хвилин...

Вілкінс поспішно відповів:

— О ні, ні! Це виключене. Я їду в справах лише на кілька годин... Ні, ні, я ніяк не можу взяти тебе з собою.

— Але чому ж? Хіба я тобі заважатиму?

— Ні... А проте — так. Це не зручно. Іншим разом.

Пат здвигнула плечима і більше не наполягала. Містер Джон Вілкінс зайшов до своєї кімнати, взяв теплий дорожний плащ і поїхав, надзвичайно ніжно поцілувавши на прощання дружину. Ця ніжність трохи здивувала Пат, рівно ж як і та обставина, що не заховалася від її погляду, що чоловік її взяв із собою в цю подорож туго набитий портфель. Проте, вона подумала, що це не має значення, пішла до фортеп'яно, відкрила його і кімнату заповнили звуки сонати Гріга. Тепер гра давала їй надзвичайну насолоду з домішкою чогось дуже журливого і безнадійного. На очах Пат з'явилися сльози...

Тим часом Джон Вілкінс всів до свого люксового «Рольс-Ройса», обережно поклав великого портфеля поруч з собою і поволі виїхав за ворота, побажавши одноному вартівникові доброї ночі, на що той похмуро пробурмотів у відповідь теж якийсь привітання.

— Цей мерзотник чомусь мене не дуже любить — процідив скрізь затиснені зуби Вілкінс і посміхнувшись збільшив швидкість.

Ніч була темна, місяця не було і густа темрява швидко залляла Вілкінсів «Рольс-Ройс», як тільки ветеран зачинив ворота, з яких падало світло ліхтаря, що яскраво горів все-редині. Спочатку очі Вілкінсові нічого не бачили, але згодом він зміг розібрати дещо світлішу стрічку дороги, якою він і пустив своє авто, що обережно просувалося ледве чутно шепочучи колесами по піску. Чудовий мотор працював ціл-

ком тихо і про биття його клапанів можна було скоріше здогадуватись, а ніж чути його вухом. Пильно обдивившись на всі боки і зазирнувши, навіть, в заднє віконце, що в ньому було видно лише далекі мерехтливі вогники Норвіча і пересвідчившись, що навкруги цілком порожньо, Вілкінс дещо збільшив швидкість. Розбирати дорогу було важко і йому доводилося до болю в очах вдвудлятися наперед. Зрозуміло, в таких умовах було б цілком природним увімкнути світло в ліхтарі авта, але Вілкінс не тільки не зробив цього, але навіть погасив і задній червоний «стоп-сигнал». Незвичайність поведінки Джона Вілкінса ще більше посилювалася тим фактом, що їхав він не Лервікською дорогою, як мусів би їхати, але в протилежному напрямкові.

— Цей клятий туман міг би протриматися ще й нині — подумав містер Вілкінс, але незадоволення з туману скоро пройшло і замінилося на свідомість добре зробленої справи.

— Чорт забирай! Все пішло як по нотах! Не сталося жодних утруднень і непередбачених випадків!

Цілий потік радісних і збуджуючих думок раптом залив все ество Вілкінсове і він вимушений був зробити певне зусилля, щоб не заспівати всеслу мелодію... Тепер все можна вважати за закінчене! Він переміг в цій хитрій боротьбі, яка вимогала стільки пильності і витримки, наполегливості і зимної крові! Вілкінс лягнув долонею по портфелю, що лежав ліворуч, і ще трохи збільшив швидкість. «Рольс-Ройс», що тихо повз ніби великий чорний жук порожньою дорогою, м'яко хитнуло і пісок зашумів голосніше.

— Діявольські дотепна витівка була цей аркуш з календарця! Навіть цей пронира Конвей залишився з великим носом із усіма своїми підозрами! Проте, він може спробувати розважатися з Пат...

Коли б містер Вілкінс знав, що в ту саму хвилину від густого соснового лісу відокремилась тінь другого чорного жука, яка попрямувала, зберігаючи поважну дистанцію, слідом за чорною тінню «Рольс-Ройса» і що тінь ця була нічим іншим, як «Плімутом» — «пронири Конвея», який їхав також без світла у ліхтарях, його піднесений настрій змінився б безперечно на якийсь інший...

Але містер Джон Вілкінс не знав і навіть не підозрівав нічого подібного і продовжував обережно їхати аж поки, приблизно за півгодини їзди, не виїхав на порожнє і похму-

ре скелясте узбережжя на півночі острова Енст, біля великої темної скелі, що формою своєю нагадувала затиснений п'ястук, яку Вілкінс ледве розгледів у темряві.

Тут він зупинився, висів з авта, вдяг теплого плаща і, взявши до рук свого портфеля, почав ходити по розкиненому на узбережжі камінню, час-від-часу вдивляючись в темну пустку моря, про присутність якого скоріше можна було здогадуватись по глухому хлюпанню хвиль, що розбивались о беріг, ніж бачити його.

Трохи ліворуч, далеко в морі, час-від-часу спалахували і знов згасали зелені вогні маяка на острові Рамблінгс. Хвилини йшли по хвилинах, утворювали години і з бігом їх хода містера Джона Вілкінса ставала все більше нервовою і поривчастою... Кілька разів він нетерпляче роздивлявся годинник і бурмотів про себе якісь прокляття... Але ніщо не порушувало чорної пустки ночі... Нічого не діялося і ніщо не з'являлося, що могло б заспокоїти Вілкінса, якому терпець почав уриватись...

В цей же самий час, на певній віддалі, за великою брилею, що за неї заїхав «Плімут», стався обмін короткими репліками між двома тінями, які спостерігали Вілкінса, сидячи за каменем.

— Ви утнули не погану штуку!... - стиха сказав хрипкуватий голос полковника Нортона. Йому відповідав такий же притишений голос Конвея:

— Здається... містер вчений може чекати до самого світанку... —

Обидва голоси глухо засміялися і знову все затихло. Містер Джон Вілкінс, між тим, остаточно знетерпилівився... Він всідав у авто, знов висідав, ходив, сідав на камені і знову підводився... Ніч, дійсно, почала наближатися до світанку.

— Адже це чорт зна, що таке! Що ж тепер робити? — питав він себе. — Невже їм щось перешкодило?.. Наприклад ця комета!.. Бо не всі ж ставляться до неї як Роллінг і він сам... Дійсно - може прилетіти, а може й ні... Але вони!.. там... могли вважати справу за безглузду і залишити його їсти цю кашу... А каша може бути гарячою.

Знову всівши в авта, Джон Вілкінс вийняв відомий аркушик з календарця і, ніби бажаючи ще раз пересвідчитись у тому, в чому був абсолютно певен, підніс його до зе-

ленуватого світла, що ним було освітлено цифербляти приладів... Він побачив чітко надруковану великим шрифтом цифру «29 вересня»...

— Ні, все вірно! сьогодні якраз двадцять дев'яте... Що за чорт?!

Проте, чекати далі було небезпечно. За півгодини почне світати і йому зовсім не бажано, щоб його побачили в ці години на цьому узбережжі... Тепер Вілкінса почала трусити нервова лихоманка. Він подумав, що тепер він ні нащо непридатний і мусить заспокоїтися й відпочити. Роллінг повернеться не раніше, як післязавтра, а до того часу він щось встигне придумати...

О десятій годині ранку він мусить заступити асистента в лабораторії і тоді матиме нагоду вкласти назад до сейфу всі папери, які містили в собі все те головне, що було метою його багаторічних турбот, праці і мрій. Ці папери так добре вдалося йому витягти з того сейфу... Тепер портфель, в якому вони лежали, пік його руку... Добре ще, що йому спало на думку вирізати киснем не дверцята сейфу, а отвір в задній стінці... Асистент покищо цього не помітить, а Роллінг!.. Коли приїде Роллінг, йому доведеться вигадати якусь наукову казку про те, що ці папери були йому терміново потрібні для роботи, яка непередбачено ускладнилася... Так, але Роллінг приїде здивований і розлючений фальшованою депешою, довідавшись, що ніхто його не викликав.

Голова Джона Вілкінса пішла обертом. Він потрапив сам до поставленої пастки. Такого закінчення справи він не міг передбачити: він не міг розраховувати на те, що його зрадять, обдурять, залишать гинути тут, в цій ідіотській країні, його, хто стільки разів ризикував своєю головою!.. Вілкінс цілком усвідомив, що тепер він мусить зникнути... Заховатись, випаруватись, зникнути!.. Бо... Він почув, як коморець щільно затис його шию і він конвульсивно повів головою. Але зникнути тепер - неможливо, коли він вчасно о десятій годині не заступить асистента, той заб'є на сполох і його відразу ж злапають, де б він не був. Ні, Джона Вілкінса ще не перемогли, він ще битиметься... Він виконає свій джур і, підготувавши за цей час зміну своєї зовнішності, втече завтра ввечері, коли асистент знову заступить його. Тоді до його диспозиції буде ціла ніч.

„— Коли я відчинила двері до лябораторії, перше що я побачила був асистент, що лежав на підлозі в калюжі крові...“

а за цю ніч багато можна зробити... Тільки б не повернувся завчасно Роллін!... Тоді — він загинув.

При думці про це, Вілкінеу зробилося погано і він з відчаєм натиснув на кнопку анлясора... Мотор храпнув і «Рольс-Ройс» завернувшись, відправився в зворотньому напрямку... Густа темрява ночі примітно посвітлішала. За кілька хвилин почався світанок...

«Плімут» випровадив «Рольс-Ройса» до самої лябораторії, переконався, що тей зник у воротах і швидко відїхав до узлісся соснового лісу на верхівї гори, що був йому за пристановище і обсерваційний пункт для його пасажирів, які зараз же опрацювали дальший хід операцій.

— Так, так, — з задоволенням, потираючи руки, сказав рудовусий полковник Нортон. — Тепер ми знаємо місце і можемо здогадуватись, що там повинно відбутися. Ви мені продовжуєте подобатися!..

— Чи не заарештувати негайно цього негідника? — сказав містер Конвей.

— Оце вже мені не подобається!.. Ділетанти залишаються ділетантами і вони найбільші вороги всякого діла... Отож ви заарештуйте його. А далі? Ми маємо лише підозру, яку скріплено сьогодні вночі, і тільки. А докази, сер, я вас питаю? Шановний вчений цілком спокійно скаже вам, що він робить нічні прогулянки узбережжям для здоров'я... А його спільників ми цим лише налякаємо; ми не знаємо, як налагоджено їхній зв'язок. Треба думати — зовсім непогано, коли пригадати з якою швидкістю вони зацікавилися з вашої персони і надіслали до вас того проїдисвіта. Ні, ні, сер, ми його заарештуємо, це поза всяким сумнівом, але не тепер. А тепер ви мене блискавично приставите вашим автом до Лервіку, ми якраз встигнемо до ранкового перевозу на острів Йелл, а самі повернетесь на це саме місце якомога скоріше і не їстимете, не питимете і тим більше не спатимете, а тільки будете стежити за цим будинком і його воротами, ані на секунду не відводячи погляду, якщо він виїде — відправляється навздогін і не вагайтеся застосувати пістоля, якщо буде потреба... Чи ви розумієте мене, сер? До вечора я намагатимусь прибути вам на підмогу, але не певен в цьому і тому на вас лягає дуже важлива частина операції. А тепер гоніть до Лервіку, сер!...

Якби містер Річард Конвей міг знати, які наслідки матиме його витівка з заміною аркушика з календарця за день 30-го вересня, аркушиком за день 29-й, то навряд чи наважився б він здійснити її. Але ця обставина, як і ціла низка інших в цій незвичайній історії — могла б на страшний спосіб змінити історію людства.

СУМБАРІНА З'ЯВЛЯЄТЬСЯ КОЛО БЕРЕГІВ ОСТРОВА ЕНСТ.

Північний беріг острова Енст в ту ніч, коли на ньому мусів був стояти Джон Вілкінс, якби Конвей своєю витівкою не сплутав його гру, був абсолютно порожній. Безформені скелі, що круто спускалися хаотичним каскадом до моря, здавалися темними привидами, що стовпилися в тривожному мовчанні ночі. Весь день падав дрібний дощ, але над вечір вітер розігнав хмари і над островом Енст звисло зоряне небо. Між двома крайніми зірками «Воза», що чітко вимальовувався на тлі менш яскравих зірок, горіла біла зірка, якої ще два тижні тому ще не було і яку надаремно було шукати на всіх зоряних мапах . . .

За кілька сот метрів від берега на чорній, хвилястій поверхні моря з'явився ще чорніший предмет, що нагадував велику палицю, яку хтось повільно висував із глибини. Палиця деякий час залишалася непорушно, але потім швидко пішла вгору . . . Слідом за нею з'явилася темна маса, яка роздвинула хвилі і завмерла, легко погойдуючись. Почувся металічний брязкіт, якась обережна метушня і низкий голос проговорив мовою, яка не була англійською:

— Координати вірні?

— Так е! Ми на траверсі маяка Ромблінгс, — відповів тенор. — П'ять румбів праворуч по курсу видно його сигнали: три зелених з малими інтревалами.

— Все в порядку. Приготуватися до спуску гумового човна.

— Так е, приготувати гумового човна.

— Рівно за три хвилини дати сигнал на беріг і слідкувати за відповіддю.

Кілька тіней заметушилося і за три хвилини довгі і короткі сполохи, що чергувалися, прорізали темряву ночі.

— Відповіді немає.

— Дивно!... Він мусив би чекати на нас... Спробуйте ще...

Знов серія скерованих світлових сигналів метнулася до берега. На цей раз відповідь не примусила довго чекати на себе, хоч ця відповідь і була дещо іншого гатунку, як могли чекати ті, що розмовляли... Два сліпучо яскраві світлові промені, що виникли в двох місцях у берега, нестерпучим для ока, що звикло до темряви, світлом залляли сірий тупуб субмаріни, невисоку башту і постаті людей, що від несподіванки закам'яніли на її містку... Відразу ж до них приєдналися три нових світлових конуси прожекторів зі сторони моря... Стало світло, мов вдень... Субмаріну було видно як на долоні.

— Прокляття! Всі вниз!.. Закрити люки! Занурюватись!..

Але занурюватись було запізно. Субмаріна, що її взяли в кільце п'ять винищувачів, встигла тільки відкрити кінгстони своїх цистерн... Вода з глухим гулом рванулася до них бурхливим потоком, але з усіх боків замиготіли сполохи і загупали постріли, що віддалися багаторазово луною в скелях острова... Звук стрільн, що летіли, захлинаючись і лопочучи, на мить торкнувся слуха людей, які тільки що взялися за гвинта люка, і все накрив страшний гуркіт...

Різко розірвали тищу повітряні розриви, з шипінням і свистом знялися вгору водяні стовпи навкруги, виблискуючи в світлі прожекторів і кілька стрільн накрили субмаріну безпосередньо влучивши. До неба піднялось розкидасте дерево вогню, пару й диму і лише за кілька хвилин на хвилястій поверхні моря не залишилося нічого. Ще за якийсь час великі, жирні плями олії відмітили водяну могилу підводного корабля.

Кремезний мужчина з червоним обличчям і рудими вусами, що стояв поруч капітана на командирському містку міноносця Королівської Флоти «Пітт» потер руки:

— Непогано зроблено, капітане! Ваші хлопці вміють стріляти. Чи не надіслати човна, щоб виловити тих, які можливо заціліли?..

— Якщо ви маєте на увазі тих, що знаходилися в тій субмарині, полковнику Нортон, то за ними доведеться надсилати човна у пекло, бо туди безперечно потраплять ці

прохвости... Бачили ви вибух?.. У них все розлетілося на шматки... Проте завтра до цього діла візнуться водолази, а ми тепер спокійно можемо повернутися на базу Лервік, де перехилемо трохи горячого пуншу на спомин їхніх душ.

— Ідіот, — раптово голосно викрикнув співрозмовник капітана, ляснувши себе по лобі. — Віслюк! Балда!

— Чи ви в здоровому глузді, чорт забирай?! — обернувся капітан.

— Звичайно — ні!.. Капітане, негайно ж човна для мене!.. Я мушу бути на березі якнайшвидше... Я побіжу як скажений і хай лопається мое ідіотське серце!.. Ви розумієте, капітане, до Норвіча лише двадцять кілометрів!.. Адже цей мерзогник чув вашу кононаду і геть все зрозумів... А там залишився цей хлопчисько Конвей сам один... Човна, човна, капітане!

ОСТАННЯ ГРА ДЖОНА ВІЛКІНСА.

Полковник Нортон не помилявся, коли думав, що артилерійську стрілянину буде чути в Норвічі. Її було чути там...

Містер Річард Конвей точно виконав інструкції полковника. Він відвіз його своїм «Плімутом» до ранкового перевозу на острів Йелл і повернувся на свій обсерваційний пункт на верховині гори, що її було вкрито сосновим лісом. З цього пункту, залишаючись непомітним, можна було тримати в полі зору будівлю лябораторії, ворота в стіні і великий шматок дороги. Він обережно завів авто в густі хащі, замаскував його додатково наламаним гіллям і, озброївшись сильним нічним біноклем, якого він передбачливо приніс, почав обсервувати. Місце було на диво порожнє. За весь день по дорозі не пройшло жодної людини, не проїхало жодного возу і ворота в стіні лябораторії лишалися зачиненими. Інколи до нього доносились тонкі і пронизливі свистки локомотиву вузько-коліїної залізниці, що її було підведено до Норвіча, і він бачив, ніби іграшкові, з великої віддалі, вагончики, які котилися тонкою мотузкою дороги.

За винятком цього жодних ознак життя не було помітно. Все в Норвічі ніби то вмерло або мирно спало, позабувши

про все, що коїлось по всьому світі, в тому числі і про «Патрицію», яка загрожувала цьому невеличкому містечку, як і всім іншим. Жах перед неунікливим кінцем ще не вселився в серця людей, не дивлячись на те, що комету можна було вже бачити неозброєним оком. Звичайно, не аби-яку роллю грало і те, що в старозавітну тишу цієї провінції всі випромінювання цивілізації досягали лише в значно - ослабленому вигляді і клопотання влади, яка енергійно готувалася до зустрічі з «Патрицією», що починало в інших місцях вже турбувати найбільше зрівноважених і навіть іронічних мешканців — тут було майже невідомі і нікого не хвилювали.

— Дивний нарід, — думав містер Конвей, лежачи на простеленому пледі. — Ніби-то все це їх не обходить!... — Проте, на правду, і сам я тип не менше дивний... Я полюю на якогось негідника, який за кілька днів спалахне як сірник в пекельній температурі космічної катастрофи, як і я сам. Я мрію про сині очі його дружини і про її стомлений, м'який голос, я фантазую, що мені корисна є та обставина, що чоловік її, як виявляється, саме і є цей негідник і що я.... можливо... зможу добитися її прихильності... Потім.... Колись! Але коли? Де? На тому світі?

Містер Конвей відчув якусь гіркоту в роті і скерував свої думки на інший предмет, що, треба сказати, йому цілком не вдалося. Пат незримо була з ним, він розмовляв з нею і бачив її обличчя в щонайменших подробицях... Він не нудьгував.

День пройшов без яких то не було подій. Спустилася ніч і містер Конвей подвоїв увагу, з якою вдивлявся в ворота лябораторії.

Після півночі він відчув втому. Він змінив позу і навіть позіхнув, але якраз в цю мить, дець далеко на виднокраї, примітив слабе сяйво, що раптово засвітилося і за кілька секунд до його вуха донеслося приглушене віддалю, але виразне, гуркотіння артилерійської сальви... Він скочив на ноги.

Сальва не повторилася, але сяйво не згасло.

— Влипли!... — стиха вимовив містер Конвей. — Полковник мав рацію...

Але раптово на думку йому спала та ж сама здогадка, що і полковникові Нортону, який в цей момент стояв на міст-

ку міноносія «Пітт». Він кинувся до авта, вскочив у нього і виїхав на рівне місце. Не вимикаючи мотора, він пересунув зостережника на своєму пістолі на положення «вогонь» і став чекати...

Чекати містерові Конвею довелося досить довго. Про те, що діялося в лябораторії, на щастя для себе, він не міг навіть здогадуватись, бо це примусило б його захолонути від жаху. Починаючи вже думати, що містер Джон Вілкінс або взагалі не чув сальви, або реагував на неї не так, як він розраховував, Конвей заспокоївся і нерви його трохи відпружилися. Але наступні ж хвилини показали, що він був правий в своїх попередніх здогадках.

Ворота лябораторії відкрилися і в свій бінокль містер Конвей побачив знайомий вже йому великий «Рольс-Ройс», який з них виїздив... По тому, з якою швидкістю він помчав, тільки виїхавши на шлях, Конвей зрозумів, що водій «Рольс-Ройса» задасть йому тяжку працю... Здрігнувшись, як кінь, що його вдарено острогами, «Плімут» рвонувся за «Ройсом», що їхав без лихтарів... Щоби переслідуваний не помітив переслідування, Конвей також не увімкнув світла і впився затерпими пальцями в стернове колесо. Затиснувши зуби, він вдвлявся в неясний контур, що маячив попереду.

Тяжко сказати, чи знав Вілкіс, куди він спрямував свою втечу... Певніше всього, захоплений однією думкою — зникнути, після того, як зрозумів, що його на самий жорстокий спосіб зраджено — він їхав просто туди, де бачив дорогу, намагаючись якомога швидше збільшити віддаль між собою і лябораторією, звідкіль без сумніву почнуть розшуки.

Хоч ніч не була такою непроникливо-чорною, як вчора, і світло зоряного неба дозволяло ясніше бачити дорогу, втікач не наслідювався їхати занадто швидко, що дозволяло Конвееві, напружуючи увагу, триматися увесь час на приблизно одній дистанції. Але Вілкінсові довелося загальмувати, коли він об'їздив скелю, яку круто огинала дорога... Випадково кинувши через плече оком, він побачив «Плімут», що необачливо на той час наблизився... Несамовитий жах затиск кістлявою рукою Вілкінсове горло... Цілком втративши контроль над собою, він увімкнув третю швидкість і натис педалю газу... Мотор роздратовано заричав і спинка сидіння штовхнула Вілкінса...

З цієї хвилини слідкування перетворилося на полювання... Вітер засвистів, обминаючи авта, і якісь невиразні сільветки замигтіли у вікнах, зникаючи, ніби хтось відсекинув їх з поля зору...

Ця скажена погоня в темряві — була грою зі смертю, що чатувала за кожним поворотом, виглядала із-за кожного каменя на шляху. Продовжувати її далі було цілковитим безглуздом і Конвей увімкнув повне світло в свої лихтарі. Біла пляма вихватила з нічної темряви шматок шляху і виразно виділила «Рольс-Ройса».

Вілкінс зрозумів, що втрачати більше немає чого і засвітив свої лихтарі... Це дало йому змогу довести швидкість до останньої межі.

Вони пронеслися повз будівлі якогось виселка, як дві блискучі і рикаючі апокаліптичні потвори... Прошуміли дерева; біля переїзда з закритим пламбаумом «Рольс-Ройс» і не подумав зупинитися і з оглушливим тріском розніс дерев'яну штангу... «Плімут», що нісся за ним на віддалі 100 метрів, ледве встиг вискочити з-під колес локомотива потягу Харольдсвик-Бурфуртс, який налетів як гураган... Звідсіль вздовж берега якогось болота лежало рівне, як стріла, шосе.

Тут Вілкінс постарався вижати зі свого мотору останні краплі потужності і за кілька хвилин Конвей усвідомив, які переваги мало авто фірми «Рольс-Ройс» перед «Плімутом»... Преслідований почав неухильно збільшувати дистанцію між собою і переслідувачем... Конвей вдався до останнього заходу і вимкнув заглушувача... Мотор оглушуюче заревів і на який то час Конвееві здалося, що дистанція перестала збільшуватись... Вказівка спідометра різко стрибнула і кріпко примерзла до числа 126... Колеса здавалося не торкались дороги, а летіли над нею... Але «Рольс-Ройс» уходив. Це було поза всяким сумнівом.

— Втече... придушено прохрипів Конвей примружуючи очі, які сльозилися від напруження. — Втече!

Тоді він витяг з кишені свого «браунинга» і три рази вистрілив просто через переднє скло, цілячись в нижню частину авта Вількінса. Одна з куль знайшла свою ціль і балон колеса оглушливо лопнув... Задню частину «Рольс-Ройса» відразу занесло і з гуркотінням та скрегітом він вривався в кам'яну тумбу і поволі, ніби то нерішуче, перевернувся на бік... Розчавлений мотор, залитий бензиною, спалахнув...

Конвей ледве встиг загальмувати свого «Плімута», щоб не наскочити на «Ройса», який палав як смолоскип. Конвей швидко підбіг до нього і в сильному світлі лихтарів «Плімута», яке різко виділювало тіні, і переміщувалося зі стрибаючими відблесками бензини, що горіла, побачив людину, яка лежала в якійсь поламаний позі... Голова людини уявляла собою суцільне криваве тісто... Містер Джон Вілкінс, Ес-квайр, був мертвий. Поруч валявся товстий шкіряний портфель, якого було викинено силою поштовху.

Кілька секунд містер Річард Конвей стояв, дивлячись на цю картину, потім похитав головою і почав витягати мертве тіло Вілкінса із палаючих уламків. В задньому пасажирському відділі авта він помітив якийсь предмет, що його було загорнено в товстий пухнастий плед і серце містера Конвея, зайвий раз стукнувши, чомусь зупинилося.. Кинувшись до цього предмету, як виявилось другого людського тіла, він підняв його, поклав на землю і розгорнув пледа руками, які чомусь помітно дріжали.

Перед ним лежала зв'язана якимсь шнуром Патриція Вілкінс, що знов стала Патрицією Стаффорд... її волосся кольору золота було розкуйовджене, очі закриті і уста затишені в гіркому, болісному посміху...

ПАТРИЦІЯ ПОВТОРЮЄ ПОМИЛКУ МІСТЕРА РІЧАРДА КОНВЕЯ.

Десь високо в небі, проміж зірок «Воза» блищала якась нова яскрава зірка — комета. Містер Річард Конвей підвів свій погляд до небесної тьозки жінки, що нерухомо лежала перед ним і закликав комету прискорити її лет...

Приглушене ридання готове було вже вилетіти з його грудей, але містер Конвей був занадто мужньою людиною, щоб навіть в таку хвилину втратити владу над своїми почуттями. Він схилився до Патриції і, вдивляючись в її прекрасне обличчя, прошепотів:

— Тільки ці зорі знають, моя Пат, чим ти була для мене... Якби ти залишилася б жити і в твоїх очах я побачив би хоч малий вогник, що спалахнув для мене, мій розум не витримав би однієї думки про комету, яка мусить забрати

моє життя, яке могло б бути таким чарівним поруч з тобою. Прощавай, моя Пат!..

Тут містер Конвей допустився деякого сентименту. Він доторкнувся вустами до лоба Пат...

Коли містер Конвей і не був лікарем, то, проте, коли б він був менше схвильований і більше уважний від самого початку, він був би позбавлений конечности говсрити епітафії над живим тілом...

І врешті містер Конвей помітив це.

Вона дихала... Слабим, ледве помітним рухом, її груди піднімалися і того було досить, щоб серце містера Конвея, яке було зупинилося, знов застукало і почало скажено стрибати в грудях.

Він швидко розрізав шнур, звільнив її тіло і обережно переніс його до свого «Плімута». На честь містера Конвея треба сказати, що в нього вистачило розсудливости для того, щоб не забути також і про товстий портфель.

За півгодини швидко їзди він вже під'їжджав до воріт лябораторії. Одноногий ветеран пропустив його лише після того, як побачив у нього на руках непритомну Патрицію, після чого заахав щось на тему того, що весь світ з'їхав з глузду.

Конвей вніс свою дорогоцінну ношу до знайомої вже йому кімнати, поклав на канапі, розшукав кон'як і влив досить велику порцію його скрізь затиснені зуби Патриції. Цього нескладного лікування було досить, щоби вона опритомніла. Вона не запитала, як це зробили б дев'яносто дев'ять жінок із сотні, після непритомности: «Де я?»... Вона відкрила очі і, побачивши над собою схилене обличчя Конвея, знов заплющила їх. Їй здалося, що вона вже вмерла і бачить привид... Знов відкрились її сині, як волошки в золотому житі, очі... Обличчя містера Конвея було так комічно перекошене жорстокою тривогою, що Пат слабо розсміялася...

— Ви оживаєте нарешті... Боже, яке щастя!.. — вирвалося з полегшенням у Конвея.

— Оживаю. Але чи варто це робити? — посміхнулася Пат, намагаючись підвестися на канапі. — Адже скоро всім нам доведеться безнадійно умирати.

Містер Конвей опустився на коліна перед канапою і припав жорсткими і холодними вустами до ніжної долоні її

тримтячої руки... Деякий час тяглося це мовчання. Обидва не хотіли порушувати його словами. Але раптово згадавши останні події, Пат різким рухом випросталася і сіла...

— Боже мій! Але скажіть же, чи вдалося його врятувати? Він живий?...

— Він помер, Патриція, — стиха сказав Конвей. — Це найкраще, що він міг зробити; він позбавив інших необхідності його вбити...

— Що ви говорите? Про кого ви говорите?

— Про вашого колишнього чоловіка, Патриція. Про Джона Вілкінса.

— Вмер?!... — зі стражданням в голосі виговорила вона і закрила обличчя руками. Коли вона відвела руки, обличчя її було смертельно бліде і на вустах відзначився слід зубів.

— Не зовіть його ніколи моїм чоловіком!.. Я не хочу знати за яких обставин вмерла ця людина. Мене покарано за мою легковажність. Але тепер я хочу забути про нього і про те, що була його дружиною... Я питала про того юнака - асистента... Він живий? Його врятували?...

— Чому б йому помирати? Мабуть він чергує в лабораторії.

Очі Патриції широко розкрилися і Конвей помітив в них переляк.

— Адже Вілкінс убив його... Чи тут Роллінг?...

— Роллінга немає — швидко випростовуючись, сказав містер Конвей. — Розкажіть мені все.

Помовчавши вона сказала:

— Поведінка Вілкінсова за останні дні була більш як підозріла, Конвей... Коли ж він почув якісь постріли, він стрімголов кинувся до машинової залі, де чергував асистент. Я пішла за ним, думаючи, що там щось сталося... Коли я відчинила двері, я побачила асистента, який лежав на підлозі в калюжі крові і Вілкінса, який витягав якісь папери зі вzmanого сейфу. Тоді я зрозуміла все і кинулася до нього. Він... вдарив мене і я знепритомніла...

Містер Конвей скрипнув зубами і обличчя йому перекосило. По тій гримасі можна було думати, що Вілкінс насправду зробив найкраще, коли сам розбився у авті...

— Я думаю... — почав він, але Патриція перебила його.

— Якщо асистент мертвий і Роллінг у відсутності — це визначає, що біля апаратів нікого немає...

Конвей блискавично пригадав все, що говорив йому Метью Роллінг про свою працю... Тільки тепер звернув він увагу на те, що звичайні співи трансформаторів було чути значно голосніше і навіть можна було відчувати якусь вібрацію у цілій будівлі.

Вони вдвох швидко збігли східцями і увійшли до лабораторії. Містер Конвей відразу ж побачив мертве тіло асистента.

— Ну, йому вже ніщо не допоможе, — сказав він, доторкнувшись до тіла, яке вже встигло задубіти. — Але процес залишився цілу ніч без керування, багаторічна праця Роллінга може загинути, якщо я вірно його зрозумів... — він окинув поглядом лябораторію і був заскочений грандіозним видовищем гігантських машин, приладів, спіралів, ізоляторів, численних циферблатів і вказівок. Тут гудіння було чути голосніше і вібрація була сильнішою. — Треба, принаймні, зупинити процес. Ви знаєте, як вимикати струм?

— Ні. Але не доторкайтеся ні до чого. Тут кожний предмет може бути насичений мільйонами вольт... Мені доводилось чути...

— Але ж я мушу спробувати... Праця Метью не повинна загинути, — проговорив містер Конвей, прямуючи до великого розподільника.

— Дік! За ради Бога!...

Містер Конвей здригнувся і зупинився, як укопаний... Пат навіть не помітила того, що ім'я містера Річарда Конвея — зменшила до «Діка», коли побачила, що йому загрожує небезпека, але містер Конвей помітив це і згадав таку ж саму свою помилку в розмові зі старим професором Стаффорд... Він почервонів і опустил чі.

— Гарзд! Заждемо Роллінга, — сказав він. — Якби дійсно чогось не зіпсувати.

І з удаваною цікавістю містер Конвей заходився роздивлятися складне устаткування лябораторії, де тепер відбувався загадковий процес руйнування атома і прокладалися нові шляхи до оволодіння таємницею внутрішньо-атомової енергії, хоч в цю мить всі циклотрони і атомові вежі всього світу цікавили його значно менше, як одне коротке слівце, що зірвалося з вуст удови Джона Вілкінса.

В цей час заглушаючі гудіння апаратів, по всій будівлі залунали дзвоники тривоги. Містер Конвей запитуюче подивився на Пат.

— Біля воріт щось сталося, — сказала вона. — Це вартівник.

Вони вийшли з лябораторії, закривши асистентове тіло.

Біля воріт розгорнулася ціла баталія між хоробрим ветераном і полковником Нортонем... Вони стояли розділені масивним залізом воріт і кидали один на одного загрозливі погляди через вузьке віконце. Обидва кричали на все горло. Полковник вимагав, щоб його пропустили, ветеран — щоб полковник забирався під три чорти. При цьому обидва з рішучим і грізним виглядом розмахували зброєю: ветеран своїм самопалом, полковник — величезним пістолем.

Звичайно містерові Конвею навряд чи вдалося б примусити ветерана залишити поле бою зі своїм супротивником, але єдиного слова Патриції було досить, щоб Сезам блискавично відчинився і полковник з'явився перед її очима. Патриція розгублено подивилася на Конвея.

— Я радий привітати вас, міледі, але не розгнівайтесь на старого салдата, коли я перш за все побалакаю, цілком конфіденційно, з містером Конвеєм, — сказав полковник, ледве віддихуючи.

— Ви не потребуєте жодної конфіденційності, полковнику, — відгукнувся Конвей. — Все закінчено. Епілог драми вже зіграно.

— Мені здається, панове, що жінці краще не бути присутньою при розмові про мужеські справи... — слабо посміхнулася полковникові Патриція. — Підемо до кімнати. Там ви можете розмовляти спокійно.

Полковник люб'язно вклонився і, пригладивши свої дещо розкуйовджені вуса, направився слідом за нею.

Решта ночі пройшла в розповідях і запитах. Як і завжди тонкими голосами співали трансформатори і з лябораторії доносилось тривожне гудіння, яке чомусь нервувало. Полковник, який стомився від нічних турбот, не витримав і на світанку заснув, заспокоєний свідомістю того, що місія його є закінчена.

Пат сиділа нерухомо, відкинувшись глибоко в фотелі з заплещеними очима. Ця жінка була занадто гордою, щоб

дати помітити іншим, що творилася в її душі. Але по її спокійному, блідому обличчі інколи пробігали тіні, спостерігаючи які містер Конвей неспокійно рухався в своєму фотелі.

МЕТЬЮ РОЛЛІНГ ПРИБУВАЄ ЗАПІЗНО.

Прийшов день, похмурий і сірий. Низькі, важкі хмари затягли небо, ніби приготувавшись захищати Землю від небезпеки, що загрожувала їй з глибини Всесвіту. Містер Конвей підійшов до вікна й нерухомим поглядом дивився на сумний краєвид. За кілька хвилин до його вуха донеслося гудіння іншого тембру, ніж те, що його було чути з лябораторії. Гудіння це то зростало, то знов спадало і ніби то віддалялося. Здійнявши очі догори, містер Конвей побачив літак, який настирливо кружляв над будинком лябораторії.

Містер Конвей вийшов надвір і продовжував спостерігати його еволюції. Своєю поведінкою пілот, здавалося, намагався звернути увагу мешканців лябораторії. Маленький швидкий апарат, в якому Конвей легко признав швидкісний ловецький літак типа «Спітфайр», то піднімався круто вгору, то з оглушуючим гуркотом мотора проносився рівнобіжно землі, ледве не чіпляючи протягнені на ажурних мачтах дроти високої напруги. Врешті він зробив кілька спроб приземлитися на піскуватій низині, що лежала перед воротами, але розкидані по ній каміння і окремі дерева робили це, як видно, занадто ризикованим... Він піднявся і зробив велике коло. Коли «Спітфайр» знов низько пролетів, біля Конвея щось просвітіло і невеличкий предмет плюхнувся на землю майже біля його ніг.

Конвей підняв його. Предмет був годинником, що його було завернено в аркуш паперу. Від годинника, звичайно, залишилися самі покривлені коліщатка і пружини, але на папері, в якому годинник було загорнуто, Конвей помітив кілька написаних слів. Страшними каракулями там було написано: «Коли сталося щось важливе і моя присутність конечна, стань серед двору і піднеси руки вгору. Роллінг».

Конвей не кваплячись підніс руки, бо вважав, що важливих подій відбулося досить. Помітивши це «Спітфайр»

відразу ж понісся вгору і скоро від нього відокремився темний предмет, який стрімголов полетів вниз... В кількох сотках метрів від землі розгорнувся парашут і людину, що вистригнула, загойдало на стропах. «Спітфайр» якимось то непевно хитнувся в бік, клюнув носом і випереджуючи парашутиста, полетів до землі... Із недалекого лісочку, де він упав, прогрімів вибух і високо над землею піднявся стовп чорного диму...

Містер Конвей підбіг до парашутиста, що знижувався, і ледве не упіймав у свої обійми Метью Роллінга.

— Фу ти, чорт! — чортихнувся, підводячись на ноги і виплутуючись із парашута Роллінг. — Тепер мені доведеться відповідати перед військовим судом за знищений літак.

Містер Конвей тільки рукою махнув: «Які вже тепер суди...»

— Що сталося? — пильно подивившись Конвею у вічі, запитав Роллінг. Містер Конвей коротко розповів про все, що знав сам.

— Передчуття мене не зрадило... — і Роллінг швидко побіг до будинку лябораторії, тягнучи Конвея. Вже на бігу він уривчасто сказав: — Ніхто мене не викликав... Телеграма була фальшивою... Залишилося думати, що мене треба було випровадити із лябораторії... Щоб скоріше повернутися, я попросив цього літака... Я знав, що мусить щось статися, але не міг вгадати, що тут замішаний Вілкінс. Отже, він вмер? — обренився він до Конвея.

Той хитнув головою і помітив в очах Роллінга якийсь дивний вогник, якому, проте, не надав значіння. Його лише трохи здивувало, що Роллінг досі не згадав про свої машини.

Коли вони вбігли до машинової залі, Роллінг прислухався до вузького, ніби підземного гудіння; перш за все він підняв якесь покривало, яким було вкрито мертвого асистента, потім звернув увагу на вирізану стінку сейфа і тільки по всьому цьому підійшов до атомової вежі, яка тривожно гуділа... Глянувши на прибори, він натиснув кілька кнопок і зазирнув в якесь шкло. Легкий вигук вирвався у нього при вигляді вогняних крапок, які безладно метушилися на фосфорічному екрані і роїлися, ніби комарі в літній вечер...

— Доведеться починати все від початку... - зробивши безнадійний рух рукою, сказав він, ні до кого не звертаючись, — «Камеру Файмонвілла» треба було вилучити ще кілька годин тому і знизити інтенсивність бомбардування. Перебіг процесу порушено... Тепер не лишається нічого іншого, як зупинити його...

Містер Річард Конвей спостерігав, як він підійшов до великого шальтеру і різким рухом рванув його. Спалахнула велика блакитна іскра... Роллінг постояв, прислухаючись, потім здивовано здвигнув плечима і сказав: «Що за чортовина?...»

Навіть з вилученням шальтером «Камери Файмонвілла», яка регулює опромінювання променями Меллікена настирливе і тривожне гудіння тільки дещо змінилося тоном, але не зупинилося... Роллінг швидко підбіг до атомової вежі і знову зазирнув у віконце - окуляр і декілька секунд не міг відірвати свого погляду... На екрані тепер утворився згусток із вогняних крапок, який сяяв блиском, що різав очі... Це вже було щось не передбачене і незрозуміле...

Роллінг випадково подивився на прибор, що вимірює напругу магнітного поля в камері бомбардування і побачив, що вказівка його стоїть не рухомо, дійшовши до стопорного штифта... Напруга перевищила ту, яку був здатний реєструвати прибор... Рвучким стрибком Роллінг кинувся до розподільника біля трансформаторів і від шальтерів, які він почав вимикати, заблищали зловісні, зелені іскри... Але гудіння не вщухло, хоч електричну мережу, яка живила всю машинерію, було вже вилучено...

— Ах — слабо вигукнув містер Конвей, коли помітив, що з когось апарату, який нагадував своїми відгалуженнями величезного морського спрута, раптом повалив жовто-зелений задушливий дим... У повітрі запахло озоном...

Роллінг тим часом знов вже був біля окуляра і йому забило подих... Тепер вогняний згусток викидував із себе золоті вогняні іскри, які стрімголов неслися від центру на всі сторони... Страшна здогадка промайнула в його напружено-працюючому мозку і ця здогадка не поквапилася перетворитися на впевненість...

Намагаючись зберігти спокій, він підійшов до містера Конвея і поклав руку на його плече.

— Я наробив дурниць, друже, — сказав він, провівши другою рукою по своєму вогкому лобі. — Тепер я в становищі того чародія, який викликав духа Джіна, але не вмю з ним управитись і не знаю секретного слова, яке може загнати його назад у пляшку.

На запитуючий погляд містера Конвея він пояснив свої слова:

— В нашій атомовій вежі сталася трагічна штука... Наслідком відсутности своєчасного регулювання процесу, над яким я працював, сталося те, що почався спонтанний розклад атомових ядер... Яких ядер — я не знаю.

— І чим власне це загрожує, — почувши біду, запитав містер Конвей. — Пожежою? Вибухом? Загибеллю апаратури?...

Роллінг нервово розсміявся:

— Пожежою?.. Мабуть що так... Тільки такою пожежою, якої ще не було на Землі. Проте я нічого не знаю... Науку тут закінчено... Ми зтикаємось з матерією, яка розірвала свої одвічні страшенно міцні кайдани... Як вона поводитиметься — наука не знає.

— Це визначає що вся ця машинерія вибухне як атомова бомба, чи що? — трохи злякавшись, запитав містер Конвей.

— Як атомова бомба може вибухнути вся Земна куля... як одна величезна атомова бомба, діаметром на 8 000 міль... Всіма своїми атомами вибухнути. в тому числі і тими квадратільйонами атомів, з яких складається твоє тіло...

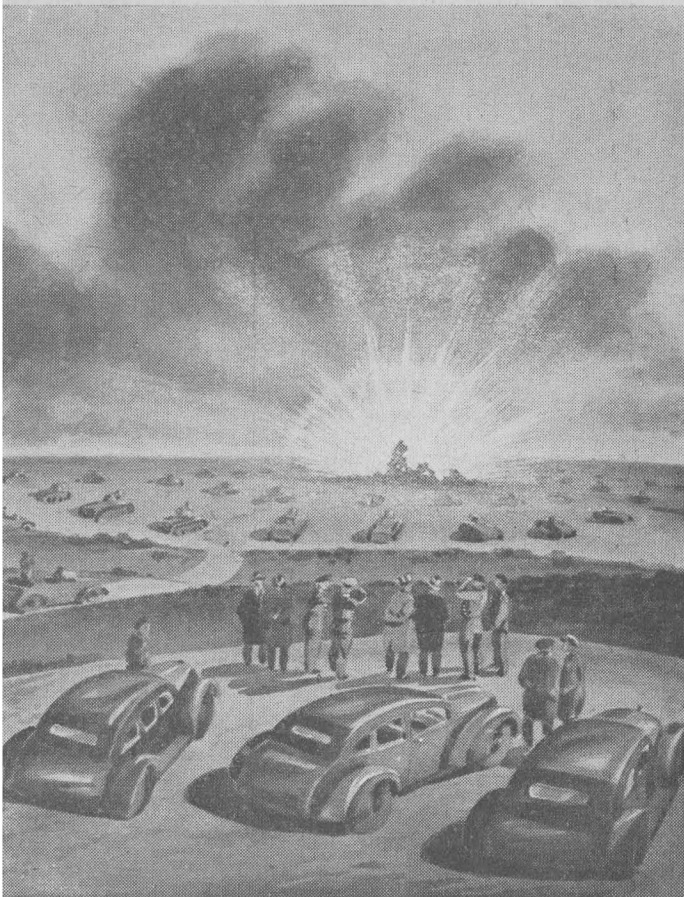
Метью Роллінг сів, схиливши голову на руки. Атомова вежа тепер гула як рій роздратованих бджіл і самі стіни і підлога здавалося вибриували, ніби тепер вже збираючись розкладатися на атоми.

— Раді Бога, нічого не говори Пат, друже... — з зусиллям виговорив Роллінг.

— Ви надаремно думаєте, що я впаду непритомна, Метью. — Роздався жіночий голос і одночасно підвівши голови, вони побачили Патрицію, яка стояла в дверях поруч з полковником Нортонем. Роллінг знов схилив голову на руки.

— Подумати тільки, що я всьому причина, — прошепотів він.

— Згадайте про «Патрицію», — сказала Пат і пестливо поклала руку на його голову.

„Кілька соток машин утворювали кільце навколо атомової кулі, що випромінювала із себе дивовижні промені, які вилися як гадюки...“

— Наплювати, сер... — подав голос полковник Нортон. — По-перше, ви не цього хотіли, а по-друге, міледі має рацію... День раніше, день пізніше...

Містер Річард Конвей зміг тільки подумати: «Які люди! З такими і помирати не страшно.»

ЗАКОЛОТ АТОМІВ.

А між тим, помірати було страшно... і це відчували всі мешканці лябораторії. В наступні дні, Роллінг робив численні експерименти з «Атомовою вежою», яка гула все сильніше, ніби то від колосальної напруги, що розпирала її з середини... Після кожного такого експерименту, повертаючись, він тільки хитав головою у відповідь на запитуючи погляди. Він став неуважний і часто замислювався, що проте нікого не дивувало, бо кожний розумів, що йому було над чим замислюватись.

Загроза з боку «Патриції», яку всі прийняли фаталістично, тепер ще більше віддалилася і стала ніби нереальною, коли поруч зростала нова загроза, ще жахливіша. І це розумів кожний, навіть той, хто не розумівся на атомовій фізиці... Було ясно, що цю нову небезпеку відвести неможливо, і що коли атоми самі собою почали руйнуватися, то цей процес, захоплюючи все нові і нові частинки довколишньої матерії, мусить неминуче запровадити до якогось апокаліптичного катаклізму... У випадку-ж «Патриції» — міг бути елемент налії, що ґрунтувалася на сумнівах правильності розрахунків і обчислень вчених.

А «Патриція» — все летіла і летіла до страшного пункту зустрічі. Вона зросла вже до розміру зірки першої величини і в останні дні заблищала яскравіше від усіх інших зірок на темному оксамиті неба. Між цими двома загрозами, як між піднесеним молотом і ковадлом, вовтузилися два мільярди живих людських істот.

Мешканці лябораторії жили тривожним життям приречених на смерть. Всі якось то принишкли і посерьознішали, хоч давно вже примирилися з перспективою загального кінця. Пат була зажурена і містерові Конвею важко було зрозуміти, що саме надає зажуреного вигляду її обличчю і підсилює та підкреслює звичайну гірку зморшку біля її вуст: чи

то близький кінець, чи то особиста трагедія щойно пережита, чи ще щось, про що містер Конвей боявся навіть мріяти, не відводячи від неї закоханого погляду. І тепер, містера Конвея вперше відвідав жах перед смертю... і він все частіше нарікав на Долю, що без жалю нищила його маленьку надію, бо який не був він скромний, але розумів, що коротке слово «Дік» — не могло нічого не визначити.

Що до полковника Нортон, то з початку він здавався найбільше жартівливим, навіть трохи нехтуючи небезпекою, і виглядом своїм підбадьорював інших. Але полагодивши всі формальності з поліцією з приводу одного розбитого авто на дорозі і двох трупів, і склавши відчит начальству про всі події, потроху припишк і він, продовжуючи жити в лябраторії, хоч багато важливих справ наполегливо вимагали його присутності в Лондоні.

Навіть старий одноногий ветеран виглядав дещо збентеженим, інстинктивно відчуваючи щось погане, хоч розпитувати нікого про будь що не наважався. Одного разу Роллінг покликав усіх до машинової залі і всі були заскочені страшенним розгромом, що панував там. . . Всі машини і апарати було вилучено і всіляки прибори було розкидано там і тут безформеними купами, в повному безладді... Ноги плуталися в безладно заплутаних проводах. «Атомово вежа» стояла одна, підносячись своєю машинерією під аркою магнету, холодно виблискуючи блискучими деталями і здавалося, що в середині працює потужний мотор... Всі, по черзі зазирнули в окуляра товстостінної олив'яної камери, де розгорався заколот крихітних атомів, що відмовилися підкорятися людині і загрожували тепер усьому людству... Тільки через майже непрозоре, темне шкло можна було дивитися в цього окуляра, бо сила випромінювання світла була такою, що око не витримало-б її.

— Ви бачите матеріялізований згусток енергії, якої вистачить для того, щоб знести з поверхні Землі весь Норвіч, як було знесено Хирошиму... — сказав тихо Роллінг. — І конденсація і конденсація цієї енергії безперервно і дуже швидко зростає за рахунок руйнування все нових і нових ядер...

— Але ядер чого, врешті? — Запитав містер Конвей.

— На це питання я не можу відповісти. Можливо, навіть, ядер кисня або водня, або ще якогось елемента, який

міститься в звичайному повітрі... Можливо чогось іншого... Можливо міді або заліза...

— Але чому тут, поруч із тим згустком енергії, як ти його звеш, — продовжував свої розпити містер Конвей, — Чому тут не відчувається жадного підвищення температури?

— Енергія, що ми її бачимо, — перебуває в такому стані, який до цього часу ще невідомий нашій науці... Як вода може бути в різних фізичних станах: твердому, рідкому або в стані газу, так і енергія має кілька виглядів. До цього часу ця енергія ще не сублимувалася ані в тепло, а ні в світло, а ні в щось інше. Момент цієї сублимації і буде грізним, бо тоді енергія виконає свою руйнацьку роботу.

— І коли цей момент надійде? — Досить байдуже поцікавилася Пат.

— Коли він надійде, під впливом чого ще не надійшов, чому він надійде? — На кожне з цих питань жаден із людей відповісти не зможе.

— Весело... — пробурмотів полковник, який весь час мовчав. — А скажіть-но, сер, нам в цій кімнаті не загрожує небезпека радіоактивності? Пригадую, я щось читав, що це наймерзенніша штуковина....

— Поки не загрожує. — Швидко подивившись на Пат, що нерухомо стояла спершилася на стінку, відповів Роллінг. — Не загрожує, бо нас протекують товсті олив'яні стінки камери, в якій ув'язнено цього згустка... Крім того я знешкодив ці експерименти ще одним своїм винаходом, але повторюю і підкреслюю — поки що....

Всі мовчали, думаючи кожен на свій кшталт, але про одне і те ж. Роллінг примусив себе посміхнутися і вголос висловив ці думки:

— Ото ж, панове, — маємо до вибору... Чи вмирати нам од радіоактивності, спалахнути в шаленій температурі, конати без повітря, розпорошитися під час вибуху, чи бути розчавленими кометою... Такими можливостями, наравду, до цього часу ніхто не диспонував.

— Я волю просто застрелитися, — похмуро відказав полковник.

— І надзвичайно по дурному... — Нервово заперечив містер Конвей. — Я волю дихати до тієї пори, поки мене не ухопить за горлянку якась стороння сила.

— Я прошу, сер, — більше старанно добірати своїх виразів! — Грізно уставився на нього полковник.

Пат загадково посміхнулася, а Метью Роллінг відразу-ж втрутився, щоб в самому зародку придушити заколог людських нервів:

— Що до мене, то я волю просто поснідати... Чи не так, Пат?

— О, так... — відповіла вона — ви примушуєте червоніти за невинність, вашу господиню, Метью! — І Пат тряхнувши своїми золотими льоконами, взяла за руку містера Конвея. — Чи не допоможете ви мені господарити?

Сніданок, вперше за багато днів, пройшов жваво, ба навіть — весело.

На другий день прибула група старих вчених, що її викликав Роллінг на «Атомовий консіліум»... Все це були вчені фізики, сиві академіки і професори, лавреати премії Нобля від різних років і носії пишних вчених ступенів, чії імена були гордощами і прикрасою науки. Вони довго походили навколо «Атомової вежі», яка гула все голосніше і напруженіше, прислухалися до її голоса, дивилися в окуляра, хитали головами і обмінювалися довгими реченнями, до такої міри насиченими вченістю, що здавалися не англійською мовою...

Спостерігаючи їх, містер Конвей згадав професора Стаффорда, який висловлював цілковите задоволення з того факту, що в нього залишається досить часу, щоб визначити точно кутову швидкість комети, яка летить щоб знищити всю планету... Так само і ці вчені цікавилися більше самим фактом, а ніж його наслідками. Метью Роллінг був, проте практичніше і весь час спрямовував їх думку на те, щоб відшукати метод, що їм можна було б загнuzдати бунтівничі сили. Вчені замкнулися в одній залі і кілька день щось обчислювали, креслили і сперечалися. Одного дня їхні вчені заняття було перервано на самий рішучий спосіб. І зробив це містер Річард Конвей, який як гураган вдерся до їх залі і збуджено вигукнув:

— Атомова вежа зникла!

Роллінг випереджуючи інших, і ледве не збивши з ніг Конвея, кинувся до машинової залі. Те що він побачив там — скидалося на страшний сновид... «Атомова вежа» в олив'яній камері, в якій до цього часу було заключено згусток

енергії, — насправду більше не існувала . . . Не існувало також колосального циклотрону його конструкції . . . Навіть величезної, завбільшки з двоповерховий будинок, залізної арки електро-магнету не існувало теж. . . Замість всього того, на білій, кафляній підлозі розтеклася велетенська калюжа розтопленого металю, на поверхні якої здригаючи і пульсуючи, як здригається крапля води на розжареній плиті, ніби от-от на поготові зірватися з місця і підлетіти — лежало щось . . . Це «щось», що мало форму кулі і розміром завбільшки з яблуко, випромінювало світло, в порівнянні до якого, блиск сонця міг здатися не яскравішим від вогнику свічки . . . Роллінг ледве встиг заслонити руками очі, як почув нестерпний жар із відчинених дверей, як від крицетопної печі і розібрав що пахло димом . . . В машиновій залі спалахнуло все, що було здатне горіти . . . Захлопнувши двері, Роллінг закричав:

— Не витрачайте часу! . . . Біжіть усі, як можете далі! Вибух може статися щосекунди.

Вчені кинулися хто-куди, гублячи свої портфелі і пенсне і щохвилини спотикаючись на шляху до воріт. Пат всеж-таки була лише слабим представником чарівної половини людського роду і злегка ахнувши, опустила на руки містера Конвея, що швидко підбіг до неї.

— Біжіть же! . . . — Знов крикнув їм Роллінг.

— А, ти? — Обернувся до нього Конвей.

— Капітан не залишає корабля, друже . . . Біжи поки ще є час. Прощай!

— Тоді я лишаюся також . . . — Рішуче сказав містер Конвей.

— Дурню! А вона? . . . — і Роллінг показав на Патрицію. — Біжи стільки, скільки можеш пробігти.

— Роллінг не будь віслюком! . . . Закричав Конвей. — Твоя загибель не принесе користі і їй . . . А живий — ти один, хто може щось вигадати . . .

Роллінг пробурмотів крізь зуби якесь прокляття і вони побігли разом . . . Конвей ніс на руках Патрицію. «Плімутіві» — довелось ще раз стати у пригоді. Вони поклали Патрицію, всіли до нього і він рванувся, як звір, що рятується від смертельної небезпеки, в напрямку гори вкритої сосновим лісом. По дорозі вони підібрали полковника Нортонна, ветерана-вартівника, що шкандибав і кількох мужів науки, які ледве дихали. На горі «Плімут» зупинився і всі вони деякий

час дивилися на будинок лябораторії, що палав як смоло-скип. Крізь жовтуваті язики полум'я час від часу вибивався настерпучий блиск... Сильний вітер гнав клуби важкого диму низько над землею і зганяв їх у море, де вони розтікалися сірою, суцільною завісою...

— Щоб чорт забрав цю вашу енергію, сер, — сказав полковник Нортон.

— Я теж хотів би цього, — відповів за Роллінга містер Конвей. — А тільки чорт її не забере...

АТОМИ ПОЧИНАЮТЬ ПОДОРОЖУВАТИ.

Останнім часом в «Гриві льва» вечорами не грали на біліярді. Кілька постійних відвідувачів в тому числі і доктор Макдуф збиралися сюди лише для того, щоб поговорити про останні новини, які приносило радіо і обмінятися думками про комету, яка тепер зростала і збільшувалася просто на очах.

Цього вечора доктор Макдуф прийшов до «Гриві льва» раніше ніж звичайно і сидів перегортаючи газети та похмуро бурмочучи щось собі під ніс. Почитавши досить довго, він відвів погляд від газети і подивився на великого, старовинного годинника, що прикрашав велику залю готелю. Він показував рівно сьому.

— Сем! — закричав доктор. — Чому ви, до діавола в зуби, не світете лямпи?

Сем показався в дверях і здивовано уставився на доктора...

— Смію думати, докторе, що зарано світити лямпи.

— Який чорт зарано!... Адже вже сьома!...

— Але ще не темно, докторе. Ще і не сутеніє. — Пролетав Сем, в свою чергу поглянувши на старовинну прикрасу залі.

— То ваш клятий годинник бреше! — І доктор Макдуф витяг свою старовинну цибулину. Але вона, як і стінний годинник, показувала сьому.

— Тисяча чортів! Адже тепер по сьомій, мусить бути абсолютно темно....

Дещо заскочені доктор і Сем вийшли на вулицю де побачили вже невеличкий натовп людей, які теж помітили деякі

ненормальности з годинниками і дивилися в гору. Небо було світле, ніби-то сонце щойно сіло, але не мало того характеристичного відблиску вечірнього неба, а було яким то зеленкуватим. Один край його був помітно світлішим, ніби відмічаючи місце де сіло незвичайне, зелене сонце.

— Чому, проте, вечірня зоря горить не на заході? — вимовив хтось.

— Що ви маєте на увазі, тисяча чортів? — звернувся доктор до того, що говорив.

— Захід маємо онде, докторе, а ця зоря на південному сході...

— Це в напрямку Норвіча.

— Це пожежа — подав думку довгий Том.

— Горить у Норвічі...

— В голові у вас горить! — відрубав йому доктор. — Хіба пожежі бувають зелені?

— Комета летить! — істерично залементував жіночий голос.

— Закладайте фастона, Семе... Ми поїдемо туди. — Вирішив доктор.

По дорозі до них підсіло ще кілька людей. Коли делегація Секс-Ярда дісталася до Норвіча, певніше до гори, з якої було видно Норвіч, весь склад її одноразово, ніби на команду, відкрив роти і здивовано щось вигукнув...

Все верхів'я гори було заповнене натовпом і стриманий гул голосів стояв у повітрі. Перелякане населення Норвіча залишило свої хати і захопивши зі собою хто що міг, кинулися до цієї гори інстинктивно шукаючи порятунку від невідомої небезпеки. Чути було жіночий лемент і плач дітей. Зеленувате, неживе світло, подібне до місячного, але кількаразово сильніше і яскравіше, освітлювало цю картину, кидаючи глибокі чорні тіні і надаючи зловісного вигляду навколишнім предметам. Було ясно як в день і в небі вилися і плум'яніли стрічки сайва, подібного до полярного. Здавалося, зеленувато-блакитне сонце впало до котловини Норвіча і лежало на руїнах колишньої лабораторії Метью Роллінга, яка ще курилася. Кожної секунди чекали на вибух, але минуло вже кілька годин, а його не було. Атомова куля продовжувала спокійно лежати на згарищах...

В натовпі, доктор Макдуф відразу побачив свого біліярдного супротивника, який стояв біля авта, серед групи сивих мужів, професорського вигляду.

— Добрий вечір! - протискуючись до нього, вигукнув доктор. - Що то є за ілюмінація?

Містер Конвей щось відповів, але доктор не дочув, що саме. Проте він не повторив свого запитання, раптово зацікавившись розмовою серед сивих мужів. Метью Роллінг говорив щось професорові Джасперу Бегг, світилу атомової фізики, колишньому ученику славетного Резерфорда:

— Але ж це єдиний засіб, за допомогою якого можна хоч на якийсь час охоронити населення цього острова... Іншого я не бачу.

Професор Бегг здавалося не погоджувався і заперечував:

— Поки ви будете утримувати на прив'язі вашими магнетами цей атомовий заряд - він буде зростати, збільшуючи з кожною хвилиною свою потенціональну потужність. Кожна зайва хвилина до вибуху є небезпечна, бо чим пізніше він станеться - тим жахливіший...

— Але хто може поручитися, що вибух цього атомового заряду буде подібний до вибуху звичайної атомової бомби? Чому, професоре, ви не припускаєте того, що діючи на цей заряд ззовні - ви не прискорите до катастрофічної межі природнього процесу конденсації енергії, який відбувається тепер більш - менш поступово і повільно?

— Тоді, взагалі, дайте йому спокій!... - починав нетерпеливитися професор - Коли ви будете вводити додаткові магнетові напруги, адже ви теж ризикуєте... Ні, ні. Я вам говорю - єдиний засіб - це скинути сюди звичайну атомову бомбу, а можливо навіть і звичайну бомбу, щоб як мога прискорити його вибух.

— Але ж це безглуздзя так ризикувати!... Проте й залишати його в спокої теж неможливо. Питома вага цієї маси матеріялізованої енергії, як видно, не набагато більша від повітря і перший же сильний вітер зірве його з місця. Поза тим можуть зіграти свою роль випадкові магнетові впливи і тоді він піде подорожувати по всьому острову... Наслідки такої подорожі...

Доктор Макдуф далі вже не слухав. Він зрозумів чисто все. Уважно слідкуючи за досягненням сучасної науки

по часописах, він дещо розумівся на атомових справах. Додаткових пояснень він не потребував і сильним голосом скликав своїх Секс — ярдців.

— До хати, до хати, десять тисяч дияволів! Ми маємо там добрі печері. Заховаємося в них і тоді нам наплювати на цю клятву штуковину... До хати, Семе! Гоніть, що маєте духу ваших клятих шкапин!....

Делегація Секс - ярду відїхала з вигуками і свистом.

До ранку, що надійшов майже непомітно коли зійшло сонце, частина натовпу, що був на горі, розійшлася. Дехто, подібно до Секс - ярдців, шукав притулку в печерах, дехто наважився навіть повернутися додому. Багато тепер вже вирішило залишити острів Енст і лізли на нечисленні потяги, які йшли від Норвіча у південному напрямі, і пересувалися на острів Йелл. Проте, південніше від Гарольдсвіку було набагато спокійніше і мешканці покищо не збиралися залишати домівок.

Патрицію злученими зусиллями містера Конвея, Роллінга і полковника Нортонна вдалося відіслати до Лондону разом з кількома вченими, що також відїздили. Вона довго не погоджувалася залишати друзів і тільки суворою окриком Метью, що бабам тут не місце, відіграв роллю останньої краплі. Всидаючи до авта, Патриція потисла всім руки і сказала:

— Можливо це є вже останнє прощання. Мені хотілося б зустріти свою долю тут, разом з усіма вами, але йти проти всіх, я не можу... Нехай буде як буде. Але все ж таки — приїздіть скоріше до Лондону...

Вона поцілувала Метью Роллінга, який відразу ж відвернувся і почала робити щось непотрібне, трохи розцілувалася з полковником і злегка доторкнулася устами до лоба містера Конвея, який схилився до її руки, але чомусь не захотіла зустрічатися з ним поглядами. На її віях з'явилася зрадницька волога, але авто вже рушило і скоро зникло за деревами. Кожен подумав, що певно це останнє прощання, що другого, на правду, не буде. На сцені містера Річарда Конвея нібито навалили важку могильну плиту...

Мужчини, що залишилися, влаштували своє житло в одній із глибоких печер. Харчів було досить і під захистом мільонів тон міцного, скелястого ґрунту відчувалася навіть ілюзія безпеки.

Минуло кілька днів, згусток атомів, що відмовився підкорятися людині, виріс до розмірів великого м'яча і випромінював нестерпне для ока, навіть на великій віддалі, золотаво-зелене світло. Ночі цілковито зникли з лиця острова Енст і тепер навіть примітно посвітлішали і для мешканців Мейнланду. Навіть з далеких Оркнейських островів було видно величезний відблиск... Гудіння, знайоме ще в лабораторії, відповідно збільшилося і навіть, коли сидіти в печері, можна було його чути. Воно виходило нібито з земних надр і це справляло надзвичайно тяжке вражіння.

Надзвичайно цікавим здавалося те, що від часу появи кулі на острові, осінь ніби то відступила і мешканці малиприємність жити наче теплим літом, що, проте, нікого не потішало, тому, що спека все підсилювалася і здатні горіти предмети спалахували на радіусі більше від кілометра від кулі.

Метью Роллінг, коли виїздив, довго залишався в Бельмонті, де цілими годинами не відходив від телеграфного апарату, весь час з ким то радячись, даючи якісь розпорядження, у когось щось вимагаючи і пропонуючи...

На острів приїздили якісь офіційні особи, військові і невійськові, дивились в спеціальні оптичні прилади на вогняне чудище, хитали головами, розводили руками і знову відїздили. З кожною дниною ці візити все частішали, кількість незнайомих осіб на острові Енст все збільшувалася і в повітрі все більше пахло чимсь важливим... Навіть для стороннього спостерігача могло стати ясним, що люди готуються дати бій матерії, що почала бунтуватися.

І цей день генеральної баталії надійшов. На передодні було евакуйовано з острова все жіноче населення і діти. Зранку біля берегів з'явилася велика флотилія десантних суден, з яких висіло кілька дивізіонів важких танків. Танки мали дещо незвичайний вигляд, кожен з них ніс на собі якусь додаткову споруду у вигляді ажурної вежі, яка правила за підпору для велетенського щита, якого було густо заплетено проводами. Це були переобладнані надшвидким темпом на заводах Армстронг-Вікерс спеціальні магнети для боротьби з атомовою кулею, які мусіли бути втримувати його на місці кайданами магнетового тяжіння.

Деякий час вони робили маневри, сходилися, розходилися і від далека заходячи, окреслювали кільце навколо

котловини, де лежав страшний витвір людського розуму, здригаючись і нібито кондензуючи в собі страшну злість і готуючись до рішучого стрибка. Весь пісок і каміння на досить великій віддалі від центра, де лежала куля, були розтоплені і уявляли з себе рідку масу, що клокотала і пузирилася як маґма, що її викидає вулькан. Небо над котловиною Норвіча весь час полум'яніло полярними загравами, залишаючися чистим над самим вогнищем, в той час, як густі, чорно-зелені, ще ніколи не бачені людьми, хмари товпилися скрізь на виднокраї, безперервно проливаючись важкими, теплими зливами. А над всім цим розкидувала свій променистий хвіст «Патриція», яку було видно тепер і в день.

Страшна, фантастична картина наповнювала жахом всі людські серця... Але люди уміли їх стримувати і без жаху щось робили біля своїх машин, що тяжко оберталися і гули моторами, в зловісному відблиску сонцеподібної кулі. Всі носили темні окуляри і були одягнені в спеціальні убрання із азбестової тканини з олив'яними прокладками, які забезпечували від нестерпної спеки, а також від радіоактивності і що їх було устатковано кисневими респираторами.

Стоячи на верхів'ї гори де розташувався штаб - квартира весь керівний персонал, поруч з Роллінгом, містер Річард Конвей спостерігав еволюції танкових з'єднань. Кілька соток машин, що здавалися з височини невеличкими пуделками від запалок, утворювали кільце навколо кулі і поволі, обережно, але рішуче просувалися наперед і все звужували кільце... Біля машин сновигали якісь крапки - люди... Вони тягли якісь дроти за машинами, щось підносили до них. Машини рухалися повільно, але неухильно. Врешті, вони зупинилися. Відстань між окремими машинами, що утворили кільце, не перевищувало десяти метрів...

— Тепер надходить рішуча хвилина, - сказав Роллінґ містерові Конвей - за п'ять хвилин вони увімкнуть струм... Тоді подивимося.

Містер Річард Конвей підкоряючися своїй старій звичці журналіста, зголосився бути за історіографа цієї баталії і хоч чудово усвідомлював собі, що займається дурницями, але захоплено записував до свого нотесика всі подробиці

того, що відбувалося. На Ролінгові слова він ледве схитнув головою.

— Ти - хронічний журналіст, друже... - посміхнувся Роллінг. - Коли ти маєш перо в руці, ти неспроможний ані хвилюватися ані відчувати жах... Тоді тебе ніщо не здивує. Проте, мусиш не прогавити головного!... Лишилося тридцять секунд.

Після наказу, що його передали через радіо, всі машини одночасно увімкнули струм в свої електромагнети...

Як норовистий кінь, що його вдарено батогом, атомова куля здригнулася, підстрибнула і відразу ж рвонулася в один бік, просто на машини, що нерухомо застигли. Вона випромінювала із себе якийсь дивовижні промені, що вилися як гадюки... Придушений вигук жаху вилетів із грудей тих, що спостерігали все це... Було видно, як кілька людей, що ховалися за машинами, кинулися бігти... Деякі з них упали і лишилися лежати. Невеличкий ліс, на узліссі якого стояла ця група машин, відразу спалахнув нібито залитий бензиною і почав горіти з гучним тріском і гулом, який переміщувався з гулом, що видавала із себе атомова куля... Проте, відразу ж виданими наказами, напруження було відрегульовано. Кілька резервових машин зайняли місце знищених і куля повернувшись на своє старе місце, застигла там, здригаючись і викидаючи цілі пучки різнокольорових іскор...

— Поки що ми перемогли... - з полекшенням зітхнув Роллінг. — Але що далі?...

— Власне, що далі? - обізвався як луна професор Бегг, який стояв поруч.

Проте на ці питання ніхто не відповів, та й не міг би відповісти...

Тепер атомову кулю було прикуто до місця її народження на острові Енст. В такому положенні вона лишалася кілька днів, помітно збільшуючи свій розмір. Спека теж прогресивно зростала, час - від - часу примушуючи машини, які її заатакували, змінювати свої позиції. Танки мусили були відступити перед загрозою бути розтопленими і тим самим спричинити послаблення дії своїх електромагнетів, які працювали вже на повну потужність...

Пропозицію професора Джаспера Бегга обміркували і вивчили з усіх боків, але ніхто не наважився взяти на себе

сміливість віддати наказу виконати її і тим взяти на себе цілковиту відповідальність. Над островом Енст безперервно кружляли ескадрилі бомбовиків, наладованих атомовими бомбами, які готові були на перший сигнал скинути свій страшний вантаж. Але ніхто цього сигналу не давав і кнопки бомбоскидувачів лишалися ненатисненими...

В морі, на безпечній відстані, вимальовувалися крицево - сірі кольоси лінійних кораблів, які важко повертали своїми шіснадцятицалевими гарматами, не випускаючи з поля обстрілу точку на острові, де лежала навіраючи сили, пекельна куля. Вони готові були закидати її нищивними стрільними тонової ваги... Але з командних пунктів дредновтів не давали наказу відкрити вогонь...

Люди зупинилися заскочені, абсолютно не знаючи, що робити, аж поки сама атомово куля не рішила за них цього питання.

Над островом Енст розігралася буря такої нечуваної сили, що можна було думати, що то є кінець світу... Стріли блискавок перехрещувалися на тлі хмар, які світилися пекельно - яскравим зеленим світлом, з блискавками, які викидав із себе згусток атомів, що ніби веселився серед цього безладдя, сп'янілих сил природи... Грім гримів так, що людські вуха не витримували... Вітер, бешкетуючи, скаженими поривами поклав на землю дерева лісів, повитягнувши їх із землі з коріннями, так, як звичайний гураган кладе на землю жито... По всьому острові вітер катав багатотонові каміння... Залишатися на поверхні землі не було жадної можливості і всі сховалися по печерах...

Затиснувши вуха руками, містер Конвей ледве дихаючи, вбіг до своєї печери, де застав полковника Нортон, який спокійно чистив свого пістоля. Він глянув на Конвея, убрання якого висіло на ньому безформними ганчірками і спокійно сказав:

— Я гадаю - це вже кінець...

— Може бути... - відповів містер Конвей, і показавши на пістоля, навіть, посміхнувся - ви що, проти атомів вирішили захищатися цією штукою - полковнику?

Той здвигнув плечима.

— Коли хочете, так... Повільно конати, якщо нас закидає землею, мені не до смаку... Не бачу в тому приємности.

З'явився обідраний і вимучений вкрай Роллінг.

— Кінець - чи не так?? - в один голос звернувся до нього полковник і Конвей.

— Світу - ще ні. Але нашої витівки з магнетами - так!.. Щойно куля зірвалася з прив'язі і цілковито перетворивши на попіл залишки Норвічу і потопивши кілька суден - зникла в східньому напрямі... Буря жене її... - І перевівши дух, додав:

— Маю вражіння, що буря скоро закінчиться.

ПЕРЕДСМЕРТНІ КОНВУЛЬЗІЇ ЗЕМЛІ.

Останнє астрономічне коммюніке сповістило, що шлях комети «Патриції» не було відхилено, коли вона переходила орбіту Юпітера... Небесна мандрівниця увійшла до Сонячної системи і продовжувала нестися до Землі... Останні, найточніші обчислення, що їх було виконано по усіх обсерваторіях світу - дали той - же безнадійний результат...

Зустріч двох небесних тіл була неминуха; професор Стаффорд не помилився. Його комета, що її видно було тепер по цілій північній півкулі, закривала своїм розкішним шлейфом - хвостом вже значну частину неба і цілими ночами висіла над приреченою і затихлою, перед останнім пароксизмом паніки, Землею, зловісно мерехтячи червоним відблиском. Світло її було вже таке сильне, що вночі, коли не було місяця - вже помітно освітлювало земну поверхню і утворювало тіні...

Земля навіть починала вже відчувати на собі вплив небесного тіла, що наближалось: океанські припливи ставали щораз вищими... В деяких місцевостях вода наступала на суходіл, руйнуючи дамби і плотини і затоплюючи місця, які були низько розташовані; в інших відкривала морське дно, яке багато віків лежало під водою. Було затоплено великі території в Голландії і Данії... Було відмічено значні коливання земної кори в тих місцевостях, які раніше ніколи не знали землетрусів і спостерігалася збільшена вулканічна діяльність. Етна, Везувій і Ключова Сопка викидали грізні потоки ляви, які загрожували цілковитою катастрофою всім околицям... Метеорологи і сіноптики нічого не розуміючи, розводили руками, намагаючись систе-

матизувати абсолютно непередбачені дані своїх спостережень.

Гарячковим темпом скрізь велися роботи, що не припинялися ані на хвилину... Людство робило останні зусилля зберегти себе в надрах глибоких печер і тунелів

Про подію з атомами на далеких Шетляндських островах, світ чув лише далекі і непевні поголоски, надаючи дуже мало значення цим, по суті земним, справам, в обличчі космічної загрози. І раптово ці «земні справи» вдерлися в життя страшним потоком хаосу і руйнації, поклавши тим самим початок останній божевільній паніці, в якій знайшло свій вихід все напруження нервового віку...

Сяючи своїм жахливим вогненим лицем, серед величезних клубів пари від моря, що вона випарувала, у супроводі звуків глибинного низького гулу, в чорно - зелених хмарах, з'явилася атомово куля, що досягла до того часу двох метрів в діаметрі - біля фіордів Норвегії, північніше від Бергена. Море кипіло і ходило величними хвилями на протязі кількох кілометрів. Населення втекло в глиб країни, навіть не встигнувши віддати собі відчит - що це таке... Але волею вітру, що змінив свій напрямок, страшна куля не зруйнувала Норвегії. Біля самого берега вона раптово змінила напрямок свого руху і спаливши тільки невеличке рибальське сільце, круто повернула на південь, залишаючи за собою цілу смугу води, що кипіла і пару, яка закривала весь виднокрай...

Атомово куля вступила на континент в районі Везери. Спалила Везермюнде і палячи ліси і міста, залишаючи за собою страшну просіку руїн, згарищ і трупів, перейшла Німеччину по її північно - східньому кордоні і вступила у Францію... Париж був перше велике місто, якому довелося пережити атаку атомів, що збунтувалися. Ця атака була страшна і місто заціліло лише тому, що атака прийшлася не безпосередньо по ньому, а лише зачепила його крилом. Айфелева вежа проте, хоч куля пройшла від неї на відстані більше як кілометр, якось то осіла і завалилася, ніби її було збудовано не з металю а з масла...

З Парижу, власне, зачалася загальна паніка... Імпульсивні французи, що віддавна вже не мали справжнього кріп-

кого духу, який допоміг би їм пережити це випробовання - не витримали і перші порушили суцільну, загальну організовану систему, якій підкорилося до цієї пори все. Гасло «рятуйся хто може» - було кинене і люди почали шукати порятунку самі, штурмуючи транспортні засоби в Марсильї і Бордо, вже тоді, коли куля тільки залишала Париж. З Франції паніка перекинулася на решту Європи і весь світ... Люди билися за місця в ще не закінчених печерях, де потім гинули від недостатці невідведеного повітря... Грабували і нищили величезні сховища харчів... В інших місцях почався суцільний голод, тому що всі транспортні артерії було порушено... Про виконання обов'язку ніхто вже й не згадував і у всіх в очах горів один непереможний жах... По країнах найбільше віддалених від районів безпосередньої небезпеки, але найбільше неустаткованих економічно і з недосконалою політичною структурою, де нарід до цього часу бідували під невміло слабим або злочинно жорстоким управлінням - сталися грандіозні, криваві революції і зміни режимів, хоч робилося це все радше стихійно, тому що ніхто вже тепер не мав жадного сумніву в тому, що загальний, невідхильний і страшний кінець - гряде, і скоро людству доведеться спокутувати всі свої гріхи... Над всею Землею простяг свою руку жах і завис дикий, страшний крик відчаю.

А вогнена куля, сіючи смерть і пагубу, спустилася квітучою долиною Рони, перетворивши її на спалену пустелю, перелітала Середземне Море і розжареним залізом пройшла Сагарою, залишаючи за собою широкий шлях із застиглої шкляної маси розтопленого піску.

Страшні бурі і гурагани відбувалися на просторах багатьох соток кілометрів, навкруги місця прородження атомової кулі... Описавши циркуляцію Сагарою, вона, в районі Дакару, зіскочила в Атлантийський океан, нібито з наміром відвідати Америку і знову закрилася гігантськими клубками пари, яка піднімалася до гори на десятки кілометрів...

Уся Земля здригалася і корчилася в останніх передсмертних конвульзіях. А десь, в безмежних просторах Космосу, неслася до неї величезна розпечена маса, можливо теж розбитих атомів, з кожною секундою наближаючи близьку невідхильність страшної миті...

„Париж був перше велике місто, якому довелося пережити атаку атомів, що збунтувалися...“

ЩЕ ОДИН ВИТЯГ ІЗ ЩОДЕННИКА МІСТЕРА

РІЧАРДА КОНВЕЙ.

Лондон, 25. жовтня 195... року.

Все це скидається на божевілля... На якийсь фантастичний сон... На гарячкове маячіння... Я знов у себе вдома. Але, Боже Великий, яке неподібне все те, що я залишив в Лондоні на те, що я знайшов в ньому тепер... Лондон, який кипів і жив напруженим, інтензивним життям в найгірші години безжальних повітряних бомбардувань - тепер пустий і мертвий... Якби мені сказали, що в ньому залишилося $\frac{1}{10}$ частина його населення, я б здивувався... Тиша, порожнеча, пустка... Куди поділися кілька мільйонів його мешканців? Здається, всі вони шукають притулку в тунелі під Ля Маншем. Навіщо? Хиба є ще порятунок від цих двох куль, які подорожують одна Землею, друга Всесвітом?...

Чарівний витвір Метью Роллінга наразі, порівнюючи далекий: він десь у Африці, а мій бідний Лондон виглядає як кладовище. Тишу порожніх вулиць інколи порушує одиноке авто, що проноситься з дикою швидкістю, завиваючи своїм мотором... Транспорт цілковито відсутній. Я майже голодую. Ночами, які освітлені червоним відблиском зловісної комети - дикі крики наповняють околицю. Когось хтось грабує... Нащо? Когось убивають, ріжуть,душать... Навіщо? Виють бездомні пси... Для чого?

Над усім тим, що робиться, зависло ще тепер це жахливе рішуче питання: «Навіщо»? Метью Роллінг десь переслідує кулю, що котиться земною поверхнею... Знов таки - навіщо?? Невже він ще має надію? Коли б йому навіть вдалося (що абсолютно виключне) якось то полагодити зі своїми атомами, що вчинили революцію, то що можна зробити з «Патрицією», хвіст якої закриває тепер половину неба? Адже залишаються всього кілька коротких днів перед безконечним небуттям. Я дивуюся, що наша Земля ще стоїть на місці... Вода вже не стоїть... Великі місцевості затоплено, відчувається вплив сили тяжіння комети.

Я пишу лише тому, що треба якось то перевести час. Пат, мою ніжну прекрасну Пат, я не бачив від дня її від'їзду з острову Енст... Навіщо?

Лондон, 28. жовтня 195... року.

Я був у Стаффордів. Пат живе тепер біля свого вуйка. Вона зустріла мене як можна зустріти найбільш дорогого, улюбленого друга. Невже не більше? О, все це зведе мене з глузду... А проте... навіщо? Навіщо, містере Конвей? Навіщо, навіщо, навіщо...?

Старий професор не вийшов зі свого кабінету, де він весь час щось обчислює і ми просиділи кілька годин удвох у напівтемній вітальні, яку було освітлено зловісним світлом комети, що проходить крізь вікна. (Електрика вже давно не горить). Було холодно і страшно... Страшно тому, що розмовляти нам не було про що... Ми мовчали, зрідка перекидаючись реченнями. Пат сиділа накинувши на плечі товстого пледа і розпитувала мене про Роллінга. Це здається, одинока тема, яка трохи її поживляє. Чи не ревную я? Навіщо? Випроваджуючи мене і тиснучи мені руку, вона сказала, якось то нервово розсміявшись і закинувши свою голову:

— Боже мій! Як потворно! Інколи мені хочеться бути п'яною...

Я мабуть здивовано подивився на неї і вона додала:

— Доля була трохи жорстока зі мною, містере Конвей... (милосердний Боже, адже колись вона називала мене «Діком»!...) Помірати було б легше, знючи, що таке правдиве щастя...

Мені нестерпне захотілося сказати їй, що я кохаю її... Кохаю так, як можна тільки кохати на цій землі, якої не буде за кілька днів... Кохаю від першої зустрічі і кохатиму тоді, коли тіні наші блукатимуть серед німих, холодних зірок десь у Вічності, якщо тільки нам є місце для земних, людських почуттів... Але я не сказав нічого... Невелика честь розм'якнуть за кілька днів до смерти. Мені здавалося, що буде більше гідним, коли я промовчу. Я ніколи не любив мелодрами, а освідчення в цій ситуації - дуже нагадувало б мелодраму. Доля була жорстока і для мене, але коли вже їй невгодно було дати мені щастя кохання

цієї жінки - я не буду просити у неї жалюгідної милостині...

Але... чого б я не віддав (а що я маю тепер?), що б почути як ці вуста прошепчуть біля мого вуха «так»... Але, дайте спокій, пане, чи сказали б вони це слово?... Інколи мені здавалося, там на острові, що вони могли б сказати його... Тепер - маю сумнів. Але що, як гордість цієї жінки (а вона є горда як сам Люцифер...) примушує її думати саме так, як думаю я: «Не будемо просити милостині у долі».

Лондон, 30. жовтня 195... року.

Писати майже неможливо. Мабуть це вже останні рядки мого щоденника... Цілу добу наш острів коливають підземні поштовхи... Хитаються лампи. Падають образи і прикраси... Кожну секунду я чекаю, що ціла кам'яниця завалиться, як завалилося вже багато кам'яниць в моєму, багато - страждальному, Лондоні... Що викликало цей землетрус - «Патриція», яка вже страшенно близька, чи атоми, що бунтують? Проте, чи не однаково... Лише скорійше б! Ця агонія стомлює.

Прощавай, мій щоденнику, прощавай моя Пат! Моя єдина, неможлива мрія! Сонце, яке заходить, дріжить червоним відблиском на бані катедри св. Павла; в його променях, що вже загасають, здається сліпучо - білим, фантастично прекрасний небесний шлейф смертоносної «Патриції»... Пальці мої стомилися... В руки єдиного Бога, Творця Вседержителя, передаю я дух мій. Я все сказав.

Лондон, 20. листопада 195... року.

З трепетом беру я мого щоденника... Я знаю, як важко буде мені писати в ньому... Важко, але не з тих причин, про яких сказано в останніх нотатках, три тижні тому. Просто буде важко послідовно викласти все, що сталося за ці три тижні. А зробити це треба, бо немає тепер страшного питання «навіщо» і мій щоденник, мій незмінний друг в усіх бідах і радощах і супутник всіх моїх пригод - потрібний мені як німий свідок всього мого земного, людського життя. Тепер я не буду виливати в ньому моїх особистих почуттів. Я буду просто байдужим і спокійним літописцем.

Отже, Землю врятовано! Ми живемо.

Стався цей чудовий порятунок Землі від двох страшних небезпек таким чином: коли вже здавалося, що надійшли останні хвилини і хаос на Землі досяг вже апогею, коли смерть розкинула свої чорні крила над всією планетою, сталося правдиве чудо: атомова куля, що купалася десь у Атлантиці, прямуючи до Америки, раптово, ще один раз змінила свій курс і зі швидкістю, що все зростала, полетіла просто на північ. Розтопивши і перетворивши на пару величезні маси одвічного льоду на полярних теренах, десь в обшарі магнетового полюсу вона відірвалася від поверхні землі і зі швидкістю, яка перевищувала 15 кілометрів на секунду, як стверджує професор Стаффорд, який ані на хвилину не припиняв своїх спостережень, відлетіла в гору, назустріч «Патриції», що все наближалася. Вплив тяжіння комети зірвав її з землі і вона, переборовши земне тяжіння, полетіла у космічну подорож.

За два дні, о 2-ій годині пополудні (це сталося 3-го листопада 195... року) на кілька коротких секунд з поверхні землі можна було бачити два сонця. Друге засяяло світлом, яке перевищувало своєю інтензивністю світло справжнього сонця, але швидко згасло. Це «Патриція», зіткнулась зі згустком атомової енергії, продукції Роллінга, що вилетів їй назустріч і вони в страшому вибусі знищили одне одного, обернувшись на новий пучок космічного проміння, як з'ясовує Роллінг.

Ще за кілька днів уряди всіх країн зробили урочисті декларації, про чудесний порятунок від небезпеки і закликали громадянство повертати до нормального життя і виконання своїх обов'язків. Скрізь урочисто дзвонили, по церквах правили молебни. Не знайомі люди на вулицях - обнімалися, цілувалися і присягалися одне одному у вічній дружбі.

Метью Роллінг - став героєм дня. Про нього невпинно кричали газети, його підносили до небес, йому поклонялися... Ніколи ще жадний смертний, відколи стоїть земля, не міг й мріяти про таку популярність. Хтось підніс питання, яке підхопила вся преса і громадська думка всіх країн, про спорудження йому ще за життя грандіозного монумента з написом: «Рятівникові Землі - вдячне людство» як

признання його послуг людству, бо це його атоми, що вчинили заколот, ліквідували загрозу землі з боку «Патриції».

Але Метью, виліплений, треба гадати, із другого тіста, як всі інші люди. У цієї людини стало здорового глузду, щоб під ці хвилини свого тріумфу дійсно врятувати людство від страшною омані і повернути питання порятунку Землі цілковито іншим боком, поставивши його з голови на ноги. Він обурливо відкинув думку про монумент, зробивши коротку, але виразну публікацію в «Таймсі». Я наведу цього артіля цілком:

«Таймс, 18. листопаду 195... року.

«Ганс Вайнінгер говорив, що «людина - це є та ж сама мавпа, яка страждає на манію великості»... Ганс Вайнінгер - тисячу разів має рацію!...

Цей біологічний вид мавпи винайшов культуру, цивілізацію, науку, мистецтво, техніку. Він оточив себе виробами свого розуму і увівши до свого побуту досягнення свого, як йому здавалося - генія, він на правду почав думати про себе забагато. І навіть простяг руку до відвічної таємниці природи... Він захотів оволодіти Первісною Таємницею... Таємницею будови матерії.

Цей мавпячий вид розщипив атом і святотацькою рукою підняв закривало, що мудро затинало від його погляду Божественну Таємницю Речей і Всесвіту... Коли він підняв це закривало, він відступив заскочений і збентежений... Його погляд не зміг знести сяйва лица Таємниці... Його «розум» — виявилось — занадто примітивний і слабкий... Його «генія» не вистарчило навіть на те, щоб збагнути свій вчинок.

«Багато є на світі, друже Горацію, про що й не снили наші мудреці»... - ці слова Шекспіра блискуче виправдалися. Закривало було підняте на біду біологічного відгалуження мавпи... І коли б не неізреченне милосердя Всевишнього, який ще раз явив своє довготерпіння і послав з невідомих глибин саду свого - Всесвіту - «Комету Патрицію 195... року», що б в останню мить врятувати заблудившу, грішну Землю - це святотацтво було б останнім для біологічного виду мавпи, що хворіє на манію великості...

Землю було врятовано, не атомовою кулею Роллінга, від комети «Патриції», але Землю було врятовано надісланою Всевишнім саме кометою «Патрицією» від страшних

наслідків манії великості жалюгідних і нікчемних родичів мавпи. Людство отримало науку і попередження.

Чи затамить воно все це?... „That is the question. . .“

Метью Роллінг.

Після цього артікля я зрозумів, що Метью дійсно вартий того, щоб йому поклонялися. Але в перші дні порятунку, ці питання нікого не цікавили; всі жили і були щасливі вже з того одного факту.

Звичайно я, захоплений загальним настроєм, побіг до Стаффордів. Професор високо підняв брови, коли я, як навчений, кинувся його цілувати. Він делікатно задержав мене і промимрив:

— Та - а - а - к, е...е...е, це дуже щасливо все сталося, е...е...е... молодий чоловіче... .

Я відшукав Пат і перший раз ми поцілувалися з нею... Але... адже і незнайомі люди цілувалися на вулицях... Перше її питання було, питання про Роллінга... Що лишилося мені робити після цього, як не промовчати похмуро цілий час моєї візити... Очі Пат блищали, вона говорила без упину, щось згадувала, щось обговорювала, будувала якісь пляни і в її мові кожне десяте слово - було ім'ям Роллінга... Я повернувся додому і кілька днів просидів, заперчися в кімнаті в такому страшному настрої, який був набагато важчий, ніж в найбільш важкі дні кометово - атомового світооберту.

(Боже мій! Як важко мені виконувати обіцянку, що я її дав, і додержуватися літописного стилю!... Але доведу його до кінця.)

За кілька днів мені стало відомо, що до Лондону прибув Роллінг. Тоді я вирішив відразу покінчити з усіма сумнівами, які роздирали мене. «Щоб не було відоме, воно є краще, від невідомого» - подумав я. Я наважився на страшенно важкий крок. Я вирішив зробити офіційне освідчення Патриції, цілком холодно і з належною гідністю вислухати м'якого і ніякового відмовлення. (Мені соромно згадувати, що я був такий, гадаючи що зможу вислухати його з зимною кров'ю і гідністю...) Отже вислухати його і покинувши свої жалюгідні ілюзії, виїхати кудись від Патриції, від Лондону, від усього світу, за тридцять землі...

Я убрався у фрак (я завжди ненавидив це вбрання!), прибрав самого урочистого і офіційного вигляду і поїхав до Стаффордів.

У той день, коли я побачив її, Патриція була чарівнішою і прекраснішою, ніж будь коли раніше. Побачивши мене, вона заплескала в долоні, очі її викинули веселі іскри, на які мені боляче було дивитись, і вона швидко збігла назустріч мені широкими східцями...

— О, Дік, Дік!... вигукнула вона. - Нарешті ви можете поздоровити мене. Я виходжу заміж...

(Бідне моє серце! Як витримало ти цю хвилину!...)

Пат схопила мене за руку...

— Але чому ж ви мовчите, Дік?? Невже ви не радієте за мене?? А я була така певна вашої дружби...

(Кляте слово!... Скільки мужчин проклінало вже його!...)

— Я... радий за вас... місс... Стаффорд... - зумів видавати я із себе.

— От і чудово! - щebetала Пат - але чому ваші брови насуплені, чому ви такі похмурі? - І не дочекавшись моєї відповіді на питання, (чи ж потрібна їй була, взагалі, моя відповідь?!) вона продовжувала:

— І скажу вам Дік, щоб здивувати вас - ви навіть знаєте мого вибранця і на щастя, наразі, він перебуває у нас...

— Я... знаю... вашого нареченого...? - розгублено пробурмотів я, хоч звичайно досконало знав в ту хвилину, кого вона має на думці... О, Роллінг, Роллінг!...

— Так, ви знаєте його!... Отже давайте вашу руку і підемо. Я офіційно відрекомендую його вам, як мого нареченого...

Вона взяла мене за руку і потягла в напрямку до виходу із вестібюля, де відбувалася ця розмова.

(Милостивий Боже! Як ненавидів я в цю хвилину той ідіотський фрак, який підкреслював усю дурість моєї вигадки!...)

Лондон, 21. листопаду 195... року.

Несподівана візита перервала вчора мій літопис. Нині я можу продовжувати його. Були доктор Макдуф і полковник Нортон. Доктор не позбувся своєї звички часто згадувати ім'я чорта і всіх його родичів, а полковник, як і

давніше, називає мене лише «Сером» і каже, що я йому подобаюсь...

Отже, я переконався в тому, яка жорстока може бути жінка, навіть така жінка, як Патриція Стаффорд. О, коли б вона знала, які нестерпні муки переживав я в ті хвилини, вона не затиғала б тієї сцени.

Ми йшли з нею і за кілька хвилин я чекав побачити красиве, мужнє і щасливе обличчя її вибранця... О, звичайно, я знав його!...

Але я помилився... Я не побачив красивого і мужнього обличчя, а побачив обличчя, що мало такий ідіотський, заскочений, злий, розгублений вигляд, що його не можна й передати. Вигляд жалюгідний і комічний...

Раптом вона підвела мене до широкого стінного люстра і відступивши на півкроку назад, підштовхнула мене до нього.

— Оце мій вибранець!... І зараз він проситеме моєї руки... То ж не даремно на ньому це урочисте вбрання...

— Пат!... - Загукав я, рвучко повертаючись до неї.
— Пат, ви не... -

— Ну звичайно ж Дік!... - віповіла вона, закидаючи голову і сміючись.

— О, Дік! - зтиха сказала вона, відриваючи свої уста, - Адже це було жорстоко - примушувати мене так довго чекати на моє щастя...

Ladies and gentlemen! Як вам подобається ця жіноча логіка.

Знову візита. Проте ці відвідини тільки потішають мене тепер.

Лондон, 25. листопада 195... року.

До мого літопису мені залишається додати лише, що Патриція Стаффорд, удова по Джонові Вілкінсові, позавчора стала містріс Патрицією Конвей. Підчас весілля її шафером був полковник Нортон, моім - Др. Макдуф. Єдина обставина, що трохи засмучувала наше з Пат, щастя є те, що коли я просив Метью Роллінга бути мені за шафера, він лише м'яко відказав...

— Мені не хотілося б цього Дік... Прошу тебе, врятуй мене від цієї штуки...

І по його обличчю пройшла легка тінь, побачивши яку, я багато дечого зрозумів...

ЗМІСТ:

Розмова з киями в руках.	3
Витяг із щоденника містера Річарда Конвей.	7
Містер Конвей втрачає внутрішню рівновагу.	21
Розмова з пістолями в руках.	25
Містер Конвей слухає лекцію з атомової фізики.	27
П'ять фунтів стерлінгів, що змінили історію людства.	35
Перший бій.	38
Доктор Макдуф показує, що він стоїть на висоті люд- ської гідності.	44
Містер Конвей просить про послугу в Скотленд-Ярді.	49
Полковник Нортон схвалює дії містера Конвей і бере ініціативу до своїх рук.	52
Жарт містера Конвей.	59
Субмаріна з'являється коло берігів острова Енст.	66
Остання гра Джона Вілкінса.	68
Патриція повторює помилку містера Річарда Конвей.	72
Метью Роллінг прибуває запізно.	77
Заколот атомів.	81
Атоми починають подорожувати.	86
Передсмертні конвульзії Землі.	94
Ще один витяг із щоденника містера Річарда Конвей.	97

ЗМІСТ:

Розмова з киями в руках. . . . .
Витяг із щоденника містера Річарда Ко
Містер Конвей втрачає внутрішню рі
Розмова з пістолями в руках. . . . .
Містер Конвей слухає лекцію з атомов
П'ять фунтів стерлінгів, що змінили іс
Перший бій. . . . .
Доктор Макдуф показує, що він стоїть
ської гідности. . . . .
Містер Конвей просить про послугу в
Полковник Нортон схвалює дії містера
ініціативу до своїх рук. . . . .
Жарт містера Конвей. . . . .
Субмарина з'являється коло берігів о
Остання гра Джона Вілкінса. . . . .
Патриція повторює помилку містера Рі
Метью Роллінг прибуває запізно. . . . .
Заколот атомів. . . . .
Атоми починають подорожувати. . . . .
Передсмертні конвульзії Землі. . . . .
Ще один витяг із щоденника містера Рі

КНИЖКОВЕ ТОВАРИСТВО „УНІВЕРСАЛЬНА БІБЛІОТЕКА”

Серія пригод на суходолі,
на морі і в повітрі

1. В. ГАЙ. Шукачі блакитних перлів.
2. В. ГАЙ. Мандрівка в безвість.
3. В. ЕФЕР. Заколот атомів.
4. К. ЯВОРСЬКИЙ, В. РОСОВИЧ. Навздогін за ворогом
5. К. ЯВОРСЬКИЙ, В. РОСОВИЧ. Скарб степового хутора.

Серія

„Історичне минуле”

1. А. КАЩЕНКО. Під Корсунем.
  2. А. КАЩЕНКО. Зруйноване гніздо.
  3. А. ЧАЙКІВСЬКИЙ. Козацька помста.
-

УНІВЕРСАЛЬНА
БІБЛІОТЕКА

